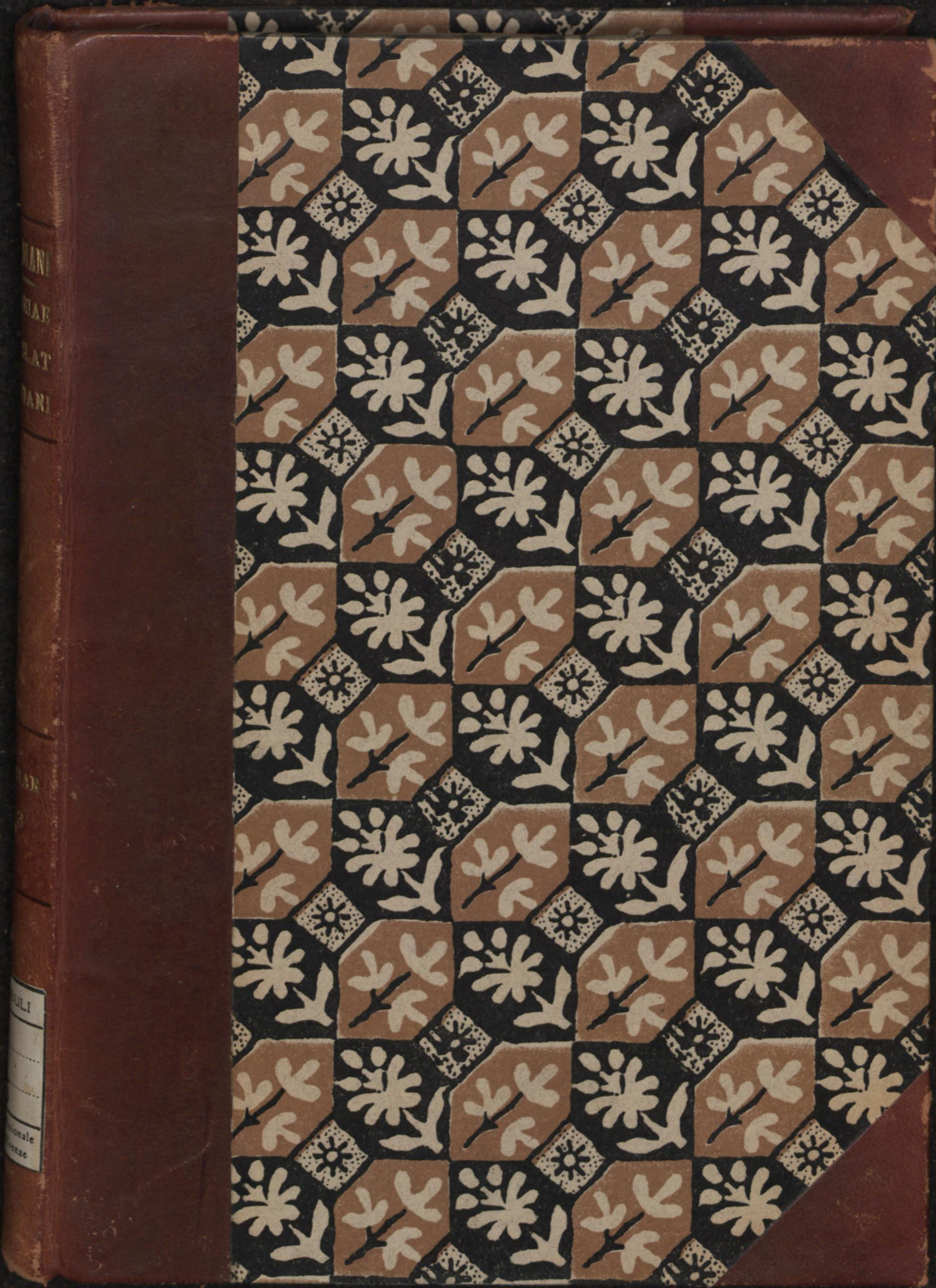

HERODIANI
HISTORIAE
TRANSLAT
POLITIANI
BONONIAE
1493
INCUNABULI
6
55
Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

HERODIANI HISTORIAE DE IMPERIO POST MARCVM: VEL DE SVIS TEMPORI BVS: E GRAECO SVMMA FIDE ET DILIGENTIA AC DOC TRINA TRANSLATAE A POLITIANO.

a Ngelus Politianus Andreæ Magnanimo suo. S. Ef flagitari scribis istic ab iis: q libros excudũt formis: Herodianũ meũ: Meum. n. iure appello: quem quasi latinitate donauerim. Tũ rogas Codicẽ tibi ipum tuum remittã aliquãdo: nostra (quod illos cupere ais) manu emendatum. Remitto: sed (ut uer fatear) leniter potius: q̃ seuer castigatũ: sic autem: ut nostra errata plura in eo: q̃ librarii depræhẽdas. Crediderim tamen stilo ipsi certe meo: hoc est iterpretis: plus aliquã to Veniæ deberi: q̃ auctoris: Quoniam meliuscule respõdent fere: quæ scribas: Vbi sit liber quasi cursus: q̃ quæ uertas: Vbi nihil extra præscriptũ. Accedit & illud: quod hoc mihi munus iterptandi quasi leuioris operæ fuit: Vtpote qui diebus pauculis: dictauerim sic deãbulãs. Itaq; tantũ abest: ut mihi inde laudẽ petam: Vt ẽt abũde pulchrum fore putẽ: si uitauero grauiorẽ culpã. Quare cũ amicis reliquis: tũ tibi iprimis: omnẽ huius operis defensionẽ: nõ remitto solũ: sed ẽt prope iterdico: uosq; itegros ad alia refero: quæ post edent̃. Sed q̃q̃ plurimi sunt apud uos: qui mihi etiã plus nimio fauẽt: Vnus tamen es tu Andrea Magnanie: Cognomẽto isto tuo gẽtilicio dignissime: quẽ eqdẽ faciam plurimi: Cũ quod ex bonis ortus: & opibus flores: & honoribus: tũ uel maxie q̃ igenio es elegãtissimo: Moribus suauissimis: gratia pene quadã (quidqd agis: quidquid loqueris: immo ẽt: si nihil agis: nihil q; loqueris) singulari: ac uultu deniq; ipso: quod dicitur: homies deuincis. Itaq; nihil quẽq̃ metuo: ubi tu mihi studeas. Nunq̃. n. male de Politiano sentiet: qui placere eũ Magnanimo itelleget. Vnum tãtũ est: quod a te nũc contendo: Cures pro reliqua i nostris rebus diligentia: ut q̃ minimũ quasi degenerent ab origine: quæ mox uolumina formabũt̃: Vt quia ne ille ipse quidẽ ad notatiunculæ omittantur: quas marginibus adscripsimus. Inter eas uero: ẽt locos puto tris: quattuor ue ad summũ reperies: ubi fuit excusatiõe utẽdũ: Corrupti apud Græcos exẽplaris. Ad hæc uero facile procurãda: obeundaq; magis idoneum habere: magisque ex usu tuo neminem possis q̃ Alexandrum Sartiũ: Ciuẽ tuum litteratum hominem nostriq; studiosum: Tum (q̃ ego in hac re primũ puto) ne utiq̃ in Amici negotio dormitantem. Vale in Rusculo Fesulano. Pridie Nonas Maias: Anno Salutis. Mcccclxxxxiii.

ANGELI POLITIANI AD INNOCENTIVM VIII. PONTIFICEM MAXIMVM PRAEFATIO IN HERODIANI HISTORIAM E GRAECO IN LATINVM CONVERSAM.

c VM ROMAE AB HINC TRIENNIVM ferme: in comitatu essem Florentinæ legationis: quæ tibi Sancte Pater Innocenti Pont. Max. ad supremæ istius dignitatis fastigium nuper euecto: gratulatum aduenerat: memini abs te mihi: magna celebritate: curam delegari: uertendi in latinam orationem Romanorum Principum res gestas: siquæ adhuc inter græcorum monumēta: nostris intactæ hominibus reperirentur. Quare cum cælestis animi tui iudicio: non plus mihi honoris additum: q̄ oneris iniunctum animaduerterem: ut primum Florentiam sum reuersus: altissima solicitudine circumspicere cœpi: quem potissimum ex omni græcorum copia interpretandum susciperem: Occurrit autem in primis Herodianus hic: excellens rerum scriptor: & qui diu in palatina uersatus aula: affectæque iam ætatis: historiam de suis temporibus componere aggressus: neque eloquentiæ caruerit laudibus: & fidem tamen in primis libertatemque retinuerit. Hoc ubi opus a nobis: neque multo sane negotio: neque inuita (ut arbitror) Minerua elucubratum est: ea mox tempora inciderunt: quibus & nostra impedirentur studia: &: quæ plurimum ualet inscribendo: omnis propemodum alacritas excuteretur. Postea uero q̄ pro tua prouidentia: & pacem Italiæ cupienti reddidisti: & cum patrono meo Laurentio Medice amplissimæ quidem fortunæ: Sed amplioris igenii: prudentiæque uiro: priuatim affinitatem contraxisti: cessit uidelicet ille quasi nimbus: suaque mundo reddita serenitas est: sic ut nos iam ipsos colligamus: atque ut grauati pluuia flores: peneq; decidui: ad nouæ lucis radios erigamur. Ergo & uetera edere i publicum: & noua ꝓcudere iam libet: unde aliq̄ mō uel tuo sacratissimo nomini celebritas: uel nostris temporibus claritas: uel studiosis etiam hominibus utilitas pariatur. Ceterum Herodianum hunc nostrum: donec maiora tibi: ac fortasse meliora

2

parturimus:ueluti præludium aliquod ueri iustiq; laboris:læta ro
gamus fronte excipias summe Pontifex: Magnam in eo negotio
rum:personarumq; uarietatem:multam rerum nouitatem depre
hensurus: Crebraq; in utranq; partem fortunæ ceu uacillantis
exempla consiliaq; admirabilia:& consiliorum inopinatos euen
tus:graues que pro tempore sententias:& plenam ubique digni
tatis:plenam suauitatis orationem:copiosam uidelicet quandam
ad instruendos mores supellectilem:& ceu speculum humanita
tis:in quod inspicere omnis uita:unde ea capere:atq; haurire do
cumenta queat:per quæ uel publicis:uel priuatis rationibus con
sulatur. Quæ sane nostræ fuerunt partes:tentauimus profecto:
utinamq; etiam effecerimus:uti omnia ex fide responderent:ne
inepta peregrinitas:ne græculæ usq̄ figuræ:nisi siquæ iam pro re
ceptis habentur:latinam quasi polluerent castitatem:ut eadem p
pemodum esset linguæ utriusq; perspicuitas: eædemq; mundi
tiæ:idem utrobiq; sensus:atq; indoles: nulla uocum morositas:
nulla anxietas.Tu quando nobis aliquod ceu signū ex arce ista
tui potificatus ad bene sperandum sustulisti:perge obsecro San
ctissime Pater:perge inq̄ fouere atque illustrare bonas artes: quæ
se se pedibus istis Sanctissimis aduoluunt supplices: numenque
tuum aduersus rudem inscitiam: tetramque Barbariam implo
rant:ut a quo pax italiæ:atque adeo terrarum orbi restituta est: et
ab eodem pacis alumnæ litteræ.ab iniuria scilicet:atque indigni
tate uindicentur.

HERODIANI HISTORIAE DE IMPERIO POST MARCVM VEL DE SVIS TEMPORIBVS LIBER PRIMVS E GRAECO TRANSLATVS ANGELO POLITIANO INTERPRETE AD INNOCENTIVM. VIII. PONTIFICEM MAXIMVM PROHOEMIVM.

q VI RES ANTIQVAS POSTERIS PRO
diderunt:uteremq; historiæ memoriam renoua
re litteris studuerunt:ei magna ex parte:dum fa
mam eruditionis affectant:nomenq; suum conã
tur ab iniuria obliuiõis asserere:minus sane mul
tam in ueri peruestigatione quam in exornanda: componenda
que oratione:industriam posuerunt:Rati scilicet: neque siquid
in rebus a suo sæculo remotissimis falsi proderetur:posse refelli:
& se tamen suauitate narrationis:amplissimum laboris : ingenii
q; sui fructum percepturos. Alii uero priuatis inimiciciis: tyran
norumq; odio prouecti:aut in laudes principum : ciuitatium:pri
uatorumq; hominum immodicis assentationibus effusi:tenues
p se res:atq; humiles:scribendi tamen artificio:longe supra ueri
fidem sustulerunt. Ego uero contra:non quidem acceptam ab
aliis:aut incognitam:aut testibus egentem historiam: sed eorum
qui legent:sensibus adhuc memoriæq; inhærentem: summa uel
fide:uel diligentia collectam:conscribendam suscepi:sperans ha
ud iniucundam fore posteritati:earum rerum notitiam:quæ mul
tæ sane atq; magnæ haud ita longo tempore acciderunt. Nam si
quis ab Augusto usq; principe omnem ætatem complectatur ani
mo:cum scilicet romanorum potentia ad unius est arbitrium de
uoluta:ne annis quidem illis circiter ducẽtis(Tot enim ferme ad
Marci tempora nũerãt)aut impiorum tam diuersas successiones
repetiet:aut bellorum uel ciuilium uel externorum tam uarios ca
sus:atq; euentus:tot excitas gentes:tot urbes nostras barbarasque
expugnatas:præterea terræmotus & pestilentias:uitas quoq; prin
cipũ:& tyrãnoꝝ adeo nouas:atq; inauditas:ut nulla iis apud ue
teres:cõsimilia exempla:aut certe q̃ paucissima inueniantur:quo

rum alii diuturnam: alii breui potentiam obtinuerunt: nonnulli autem uix dū inito honore: imperatoresq; dumtaxat appellati eo dem illo quo susceperant die: imperium amiserūt. Nam cum se xaginta annis plures q̄ pro tēpore principes urbs roma pertulerit factum ex eo est: uti multæ sāe uariæq; res atque admiratione di gnæ exoritētur quippe ætate prouecti Principes utpote rerum ne gotiorūq; periti diligentius sese suosq; regebant: Contra adule scentes molliter: atq; idulgenter habiti: noua scilicet permulta de signabant: quo factum est ut dispari ætate: atque licētia: disparia quoq; studia moresq; sequerent̄. Hæc quemadmodū gesta sint: temporum ipsorum atq; pricipum seruato ordine perscribemus.

Marcus īperator: q philosophus ē dictus.

Verissimus

Cōmodus

De Marci moribus & cultu omni

IMPERATOR Marcus: filias quidem suscepit cōplures: mares autem duos. hoꝝ alter natu minor adulescentulus admodum: fato ē functus. Verissimo nomen fuit. Alterum uero Commodum nomine: magna diligentia: curaque pater educauit: accitis undique uiris doctrina claris: maximaque proposita mercede: uti mores prosequisq; filii: ingeniumq; ex colerent. Filias porro cum adoleuissent: optimis ex ordine senatorio uiris collocauit. Neq;. n. qui longam generis seriem præferēt: aut qui opes nimias ostentarent: sed qui morum probitate atque modestia: uitæq; innocentia præcellerent: eos sibi generos deligendos putabat. Hæc. n. sola animi bona certa esse: stabiliaq; du cebat. Virtutem nullam nō magnopere exercuit. Adeo litterarum ātiquitatis studiosus: ut nemini sit in eo genere græcorum romanorumque secundus. Argumento sunt permulta: quæ ab illo dicta atque conscripta: ad nos usque peruenerunt. Adeo uero ciuilē sese: & commodum omnibus principem prestabat: ut adeuntium cuiuis dextram placide daret: nemineniq; a suis custodibus prohiberi aditu pateretur: solus q; imperatoꝝ sapiētiæ studium non uerbis: aut decretorum scientia: sed grauitate moꝝ uitæq; continentia usurpauit. Quo factum est ut magnum sapiētium uiroꝝ prouentum ætas illa extulerit. Solent enim plerumq; homines uitam principis æmulari. Quæcunq; igitur ab illo modeste: atque fortiter domi forisque sunt gesta: qualemque porro se aduersus barbaras nationes septemtrioni subiectas solique orienti gesserit ea sunt multoꝝ doctissimoꝝque hominū cōprehensa monimētis.

Quā doctus Marcus.

Quæ uero post Marci obitum per uniuersam ætatem uisa mihi au ditaque sũt: nõnulla itẽ in experiũdo cognita utpote in publicis officiis principalibusque uersato: ea nũc cõscribẽda suscepi. No. qd de se ait herodianus.

ENEM Iam Marcum: neq; ætate solum: sed laboribus s multis curisque cõfectũ: dũ in pannoniis ageret grauissimus repente perculit morbus. Quare cũ deploratam plane salutem suam sentiret: anxius uidelicet agebat: ne filius qui tum primam inierat adulescentiam: siue ætatis feruore nimio: siue licentia quadam summa: quam in orbitate esset habiturus: bonis artibus: studiisque relictis ebrietati sese: & crapulæ dederet: quippe facile ingenia adulescentium a recta honestaque disciplina ad luxum uoluptatesque delabũtur. Terrebat isuper hominẽ minime imperitum: multorum memoria principum: qui iuuenes imperium suscepissent: ut Dionysii Siciliæ tyranni: cuius tanta fuit intemperantia uictus: ut nouarum uoluptatum inuentores summis afficeret præmiis: ut itẽ eorum qui Alexandro successerunt: Ita enim contumeliose uiolenterque dominati sunt: ut illius impio graue dedecus conciliarint. Siquidem Ptolemæus eo turpitudinis prolapsus est: ut contra macedonũ: atque adeo græcorum omnium leges: ẽt sororiis amoribus implicaretur. Antigonus ãt quo liberum patrem representaret: pro causia & diademate macedonico hederam capiti circundare thyrsumque pro scæptro gestare est solitus. Sollicitabãt animum senis recentia quoque exempla: ut Neronis ipsius: qui ne a materna quidem cæde abstinuerit & se ridiculũ populo spectaculũ præbuerit: Vt item domitiani qui nihil sibi ad extremã crudelitatem reliqui fecerit. has igitur tyrrannidum imagines cum animo uolutans: inter spem metũque agitabatur. Terrebat præterea illum germaniæ uicina gens: quam nondum plane subiecerat: sed partim in societatem adsciuerat: alios armis belloque edomuerat: Nõnulli etiã ex iis effugerant: metuque pricipis in præsens cõtinebãtur. Quare dubitabat ne despecta mox filii ætate arma resumerẽt: quippe barbaris mos quãlibet leuibus momẽtis aut causis ipelli. His igitur curarum fluctibus æstuãs amicos propinquosque omnes quotquot aderãt cõuocari iubet. Qui postq̃ cõuenerũt: cõstituto in eorum cõspectu adulescẽte filio: paulũque se e grabato subleuans huiuscemodi habuit orationem.

Incidit in morbũ Senex marcus

Quanta Marci prouidentia.

Dionysius Tyrannus.

Ptolemæus

Antigonus

Nero.

Domitiãus

Orõ Marci ad amicos filium commẽdãtis.

d olere uos atq; ãgi cũ ita me affectũ cõtẽplamini: mini me mirãdũ: Quippe humanũ ẽ hũanis casibus igemiscere: multoq; magis misericordiã ꝓuocant: quæ oculis usurpamus. Ceteꝝ peculiaris uobiscũ nostra rõ ẽ. Nã de mei erga uos ãimi cõsciẽtia mutuã spero a uobis q̃si meo iure bẽiuolentiã. Nunc aũt illud icidit: cũ & mihi sit iudiciũ faciundũ: frustra ne uobis honorẽ tãdiu habueri: studiũq; omne meũ lubẽs detuleri: & uobis referẽda gratia ostẽdendũ: nõ ẽẽ eoꝝ quæ accepitis immemores. Videtis filiũ quẽ ipsimet educastis: primas nũc adulescentiæ mætas igredientem q̃siq; i salo atq; i fluctu uitæ gubernatoribus idigẽtẽ: ne reꝝ ipitia de recto q̃si cursu ablatus: malis artibus ipingat. Este igit̃ uos illi ꝓ me uno multi parẽtes. excolẽdo. s. atq; optia suggerẽdo. Neq;. n. aut pecũiæ uis tyrãnidis luxuriã explerẽ: aut stipãtia satellitũ agmia tueri pricipẽ possũt: nisi illi i pi quos regas animũ ipãti bẽiuolẽtiãq; accõmodẽt. Quippe ii demũ diu tutoq; ipãt: q nõ metũ ex crudelitate: Sed amorẽ ex bõitate ciuiũ suorum animis istillãt. Neq;. n. quos seruire necessitas coegit: sed quos obtẽperare sua quẽq; uolũtas adegit: ii sunt i agẽdo patiendoq; a suspitiõe oi: assentatiõeq; uacui: nũq̃q; iperia detrectant: nisi uiolẽter cõtumelioseq; sint habiti. Est ãt difficile i maxia licẽtia moderari sibi: q̃siq; frenos ĩponere cupiditatibus: qđ si bene uiuẽdi auctores illi fueritis: & quæ nũc corã audit idẽtidẽ admonueritis: una opa & ipum uobis reliqsq; oibus optimũ pricipem reddetis & mẽoriã nr̃am demerebimini: quã. s. imortalẽ hac una rõne poteritis efficer̃. Talia dicẽtẽ Marcũ ita r̃pẽte aius defecit: ut stati cõticesceret: ac lãgore nimio supius i lectulũ relaberet̃. Tãta ãt qcũq; aderãt miseratio iuasit: ut ex iis nõnulli p̃ dolore: parum animi cõpotes clamorẽ extollerẽt. Sed ille cũ diẽ unũ dũtaxat: noctemq; supuixisset fato est functus: sic ut magnũ sui desiderium eius ætatis mortalibus: posteris uero ẽt uirtutis memoriã reliquerit sẽpiternã. postq̃ uero illius mortẽ fama uulgauit: icredibilis repẽte exercitũ ipum plebẽq; adeo omnẽ luctus occupauit. Neq; ulli sane Romanæ ditionis mortales fuerũt: q nõ eiuscemodi nũtiũ multis lachrymis exceperit: oẽsq; eũ uelut una uoce: alii parẽtem ꝓbũ: alii bonũ iperatorẽ: qdã fortissimũ ducẽ: nõnulli ẽt cõtinẽtẽ moderatũq; pricipẽ uocitabãt. Neq; sane q̃sq̃ falsus habebatur.

Marci obitus.

Quantũ Marci desiderium.

Paucis autē post diebus:celebrato iā funere uisum amicis est:adu lescētē adduceī ad exercitū:ut &milites allcqueretur:&(q nouis īperatoribus mos est)pecuniis elargiēdis:uelut auctoramēto quo dā illoꝝ sibi animos adiūgeret.Edictū itaqꝫ omnibus: ut i capū de more adessent frequētes:Cū itaqꝫ ꝓcessisset Cōmodus:ac rem diuinam fecisset:erectūque ad hoc ipm mediis castris tribunal cō scēdisset:paternis amicis:qui multi sane doctissimique uiri ade rāt:circūstātibus:ad hūc ferme modum uerba fecit.

Oratio cō modi ad milites.

C Ommunē mihi esse uobiscū huius mœrorē calamitatis: neque uos aliter q̄ me ipm affectos eē plāissime psuasū habeo.Neque.n.ego supstite parēte ipo meo supiorem me uobis unq̄ gessi.Nā ille ita nos uniuersos ut unū aliquē dili gebat:lubētiusque me cōmilitonē q̄ filiū uocitabat.Quippe hāc naturæ appellationē:illā uero uirtutis cōmūicationē existimabat. Q nin īfantē sæpe me ī ulnis gestās:uobis dabat i mãus: q̄sique urã mādabat fidei.Qua pp minime dubito qn mihi oēm sitis bēiuolētiā exhibituri.Cū ꝓ alūno me maiores natu hr̄e debeant: ipos āt æq̄les:cōdiscipulos armoꝝ iure appellaueri:siqdē ita nos uniuersos:ut unū aliquē pr̄ diligebat:oīque uirtutū studio ac bo nis artibus curabat īstituēdos.Nūc me post illū uobis fortuna pri cipē dedit:nō qdē asciticiū:q̄les āte me fuerūt:neque uelut acqui sito iperio gloriātē:Quippe unus ego uobis natus educatusque ī aula:priuatisque ītactū cūabulis:stati me ut ex aluo ꝓdierā ipato ria purpura suscepit:simulque sol hominē me uidit & pricipem. Hæc cū animis urīs reputātes iur pricipē colite nō datū uobis sed natū.Nā pater qdē iā i cælū euectus consors ē cōsessorque deoꝝ. nobis autem orbis terraꝝ gubernacula:rerumque humanaꝝ cura incumbit.Quæ quos successus: quantasque habituræ sint uires in uestra manu est.Si.n.belli relliquias fortiter deleueritis:& im perii romani terminos ad oceanum usque ꝓmoueritis:cū ipsi uo bis igentē gloriam comparabitis:tū cōmunis parentis memoriæ debitam gratiam referetis.Atqꝫ eū quidem exaudire quæ dicius: & ītueri præsentem quæ gerimus credite.nos autē fœlicissimos: qui benefactoꝝ nr̄oꝝ testem eiuscemodi simus habituri. Quæ igitur ad hanc diem fortissime prosperrimeque gessistis: illius.s. sapientiæ gubernationiqꝫ tribuuntur: Quæ autem mecum hoc

5

est cum iuuene imperatore uestro præclare feceritis:ea sunt uobis ipsis quasi peculiarem:cū fidei:tū uirtutis claritudinem paritura: Quocirca & ætati meæ rebus strenue gerendis auctoritatem con ciliabitis:& barbara gens initio noui principatus repressa:neque impræsens cōteptu ætatis nostræ,se efferet audacius.& suis nunc edocta periculis:metu deinceps perpetuo cohercebitur.His dictis pecuniam magna copia elargitus:ut sibi animos militū fidos fa ceret:in aulā reuersus ē.Igitur breue sane ad tempus oīa paternis amicis auctoribus gerebant.Qui assiduitate:prudētiq; consilio nullo loco deerāt:Tantū ei tribuētes laxamēti:q̄tū satis eē ad tuē dā corporis ualetudinē arbitrabāt.Paulatim deiceps irrepser̄ nō nulli ex aulico famulicio:q sibi ad corrūpēdā iuuenis iperatoris idolē nihil facerēt reliq.Quippe mēsarii adulatores:q uētre atq; obscœnis uoluptatibus felicitatē metiebāt:idētidē illū urbis deli ciaꝝ admōebāt:& nūc quæ illic uisu audituq; iucūda forēt:cōme morabāt:nūc reꝝ omniū copiā:atq; aff luētiā ferebant laudibus. Ad hæc ripas histri ut omni tp̄re icōmodas uitupabāt:quæ neque pomiferos haberēt fructices:& ppetuis rigoribus nubibusq; obti nerēt.Nūq̄ ne ipator aiebāt cōcretā gelu:atq; effossā potar̄ aquā desines?Alii calidis fōtibus:riuoꝝq; fluētiū frigore:aurisq; et cæ lo illo fruēt italiæ peculiari?Tali scilicet illecebraꝝ mētione:faci le adulescētis animū uoluptatū cupidinibus icēderūt.Itaq; stati cōuocatis amicis:teneri se patriæ desiderio nō dissimulauit: cau sas tamē tam repentinæ mutationis fateri ueritus: sollicitū se aie bat eē:neqs opulens ex nobilitate domum occuparet Principis: Dein collectis uiribus quasi ex munitissima arce summā sibi reꝝ uindicaret:posse ex populo satis magnā uim delectorum iuuenū cōflari Talia causante illo:reliqs metu defixis:terrāq; tacito uultu mœstoq; intuentibus:surgēs Pōpeianus:qui & ætate reliquos an te ibat:& Commodi sororē natu maximā in matrimonium habe bat:Teneri te inquit o fili & domine patriæ desiderio minime mirandum.Quippe eadem nos quoq; rerum domesticarum cu pido sollicitat.Sed ei tam̄ resistimus:quoniā priores partes agūt: magisq; incumbunt nobis:quæ hic expedienda supsunt.Nā il lis quidem uel imposterum diutius perfrueris.Roma autem illic ē:ubi impator est:Ceterum bellum relinquere inchoatum p̄terq̄ quod indecorum uidetur:etiam periculosum est.Quippe auda

Qualē a pricipio se gereret Cōmodus.

De adulatoribus Commodi.

Pōpeiani orō ad Cōmodum.

ciam barbaris in icimus: neq; enim remeandi cupiditate decessis se nos: sed aufugisse metu perculsos arbitrabūtur. Tibi autē q̄ fuerit pulchrum deuictis hostibus: atq; imperii finibus ad oceanum usq; propagatis redire i urbem triumphāti: uictosq; & captiuos præter agenti reges satrapasq; barbaros: his eni artibus prioribus sæculis romani homies magni atq; illustres euaserūt. Nihil ē autem quod uereare: nequa illic res tuæ periclitētur. Nā & optimus quisq; sēator tecum hic est: & exercitus uniuersus tuum corā propugnat imperiū. Quin ærariū quoq; pricipalis pecūiæ nobiscū est omne. Ad hæc patris tui memoria æternā tibi apud potestates quaslibet: fidem atq; beniuolentiam roborauit. Cum ad hūc modū potiora suadens Pompeianus locutus esset: paulum modo impræsens: conatus adulescentis repressit: qui reueritus senis dicta: cum nihil haberet quod saltem honestum specie responderet: cōcilium dimisit: diligentius affirmans cōsideraturum. Dein uero ministris illius magis magisq; istātibus nihil iā ad amicos rettulit: Sed datis romam litteris: ac præpositis quos uisum esset tuēdæ histri ripæ: & barbarorum insultibus cohercendis profectionē cōtinuo edicit. Illi igitur demandata sibi munia obeuntes: haud ita lōgo tempore: multos armis barbaros subegerunt: quosdā autem ex iis magnis præmiis i amiciciam sibi adiunxerūt. Quod quidē haud difficile factu fuit: quippe barbari suapte natura pecūiæ auidi: periculorum despicienten: aut incursibus: populationibusque uictum parant: aut proposita mercede uenalem pacem habent. Quod intellegens Commodus: ut pecunia: qua maxime abūdabat securitatem redimeret: nihil uidelicet petentibus denegabat. Vbi autem dedita profectionis fama per exercitum est: ingens repente totis castris motus extitit: nullo non redire Romam cupiēte: relictoq; hostili solo urbanas affectante delitias. Postea uero q̄ fama ac nuntiis uulgatum est: reuerti in urbem principem: incredibilis uniuersam plebem lætitia peruagatur: spē sibi unoquoq; optimam de iuuenis imperatoris præsētia proponēte: credētibusque uniuersis paternis eum uestigiis perrectuꝝ. Sed ille festiato iter faciens & iuuēili quodā ardore omnis i medio urbes curriculo ptransiens: regioque cultu: lætisque populoꝝ celebritatibus exceptus: gratus nimiꝝ omnibus atque optatus aduēiebat. Sed ubi

Mores barbarorum.

Reditus Cōmodi Romā ex Pannōis.

6

Romam appropinquauit: Senatus statim uniuersus: populusque
Quam honorifice exceptus Romæ Cōmodus
Romanus magno ꝓsequisq; ãteueniẽdi studio effusi: laureatiq;
ac flores omnifariam: quos dabat anni tempus cōferentes: q̃q́sq;
ab urbe longissime poterat occurrebant uisuri: pricipē ætate atq;
nobilitate cōspicuum. Quippe amabãt illum & quidem uerissi
mis affectibus natum apud ipsos educatũq; : tertioq; iam gradu
Quã nobilis Cōmodus. Faustia Antōinus pius Traiãus
imperium nobilitatemq; Romanam complectētem. Nam pater
num ei genus a primoribus senatorii ordinis: Mater autē Fausti
na pricipis uxor Antonini pii filia: Hadriani etiã per matrē nep
tis: seriem ipsam generis ad Traianum proauum referebat. Hoc
editus genere Commodus est: cui quidem præter ætatis florē eti
am formæ dignitatis suffragabatur. Congruens corporis modus:
Forma Cōmodi.
pulchra uirilisq; facies: tranquillæ faces oculis atq; micãtes: flaua
& crispa cæsaries: ut i sole ambulãti uelut igne quodam rutilaret:
sic ut euntem quidam scobe aurea putarent cōspergi: quidam eti
am pro argumento diuinitatis acciperēt: ac radios esse illos circa
uerticem genitiuos opinarētur. Ad hæc lãugo malis proserpebat:
easq; quasi floribus conuestiebat. Talem igitur imperatorem fau
stis omnibus acclamatiōibusq; : & coronaꝝ florumq; sparsioni
bus exceperunt. Sed postquã urbem ingressus est: Iouisq; primũ
dein cæterorum deoꝝ templa cōsalutauit: gratiasq; Senatui uni
uerso & prætoriãis militibus egit seruatæ sibi fidei: i aulam pala
tinam se recepit. Pauculis igitur annis nihil nō honoris paternis
amicis exhibebat: omnibusque eos negotiis in consilio habebat.
Perēnius p̃torianoꝝ præfectus.
Cura dein totius imperii aliis demandata Perennium italicum
hominē militaris disciplinæ peritissimum prætorianis prefecit. Is
adulescentis ætate abutens delitiis illũ ganeisq; corrũpi siebat:
curaque omni laboribusque susceptis: totũ plane iperiũ admini
Mores pēnii.
strabat. Erat i hoie iexhausta diuitiarum sitis: sic ut nihili: quæ ac
quisierat pendens nouis: semper lucris insatiabilis inhiaret. Hic
& paternos Commodi amicos calumniis premere. & locupletissi
mum quēq;: nobilissimũque i suspicionē adducere instituit: scili
cet ut perterrefacto adulescente: atque illis supplicio affectis: cau
sam potestatēque ipse haberet i eoꝝ bona & fortunas inuadēdi:
Ceterum aliquãdiu cũ patris memoria tum amicorum reuerētia
cōtinuit adulescētem: Dein uelut maligna quædam: atque iuida
fortuna: rectum adhuc moderatumque illius ingeniũ subuertit.

Nam ita res accidit Lucilla erat Cōmodo maxima natu soror:Ea prius.L.Vero imperatori nupserat:quē consortem sibi Imperii Marcus asciuerat:locataq3 in matrimoniū sorore firmissimo affinitatis uinculo adstrinxerat.Sed postq̄.L.fato functus ē manentibus adhuc Lucillæ principatus insignibus Pompeiano eam pr̄ despondit:Nihilo tamen secius Pristinū illi honorē Cōmodus reliqt usurpādum.Nā & sella impatoria sessitarī i theatro:& ignē de more præferri patiebatur.Postea uero q̄ Commodus uxorem duxit Crispinā:ac necesse fuit pricipis uxori primo loco cædere: iniquo scilicet hoc animo Lucilla ferens:atq3 illius honorē in suam cōtumeliam uertens:cum sciret a uiro suo Pompeiano Commodum diligi minime ausa est quippiam ad ipsum sup occupādo imperio referre.Sed animum Quadrati nobilissimi locupletissimiq3 adulescentis periclitata:cum quo ēt stupri cōsuetudinē habere existimabatur:grauissimeq3 apud eum de accepta iniuria cōquesta: paulatim adulescentem eo perpulit ut in semet:uniuersūq3 Senatū pnitiosissime cōsuleret.Quippe iter ceteros Senatorii ordinis:q secū i id facinus cōspiraret:ēt adulescentē quēdā Quintianū nōie:ptōpti atq3 audacis animi sibi adiunxit: psuasitq3 uti pugionē in sinu cælans tēpus locūq3 capet:factoq3 repēte ipetu Cōmodū occideret:reliqua se pecuniis largiēdis curatu℞. Ille in aditu Amphitheatri subsistens:(quippē obscuro loco facile se occultū sperabat fore)nudato confesti pugione: ac magna uoce ꝓclamans hunc tibi senatus mittit:Dū loqtur: nudūq3 ostētat pugionem:comprehensus a militibus:pœnas amentiæ dedit. suoq3 inditio auctor a se cauendi fuit:apto magis q̄ impleto consilio.hæc igitur prima:maximaq3 odii causa adulescēti aduersus senatum exstitit.Ita namq3 animū uerba illa sauciarant: Vt omnes hostium loco haberet.sempq3 eius memoriæ uox illa irruentis in se iuuenis inhæreret.Neq3 uero tantam hanc occasionē Perēnius omisit:sed ei persuasit ut præcipuum quēq3 succideret:neq3 eminere quempiam pateret:quo℞ ipe in bona ipetum faciēs: facile omnium eius ætatis hominū locupletissimus euasit.Quæstiones autem Perēnio diligenter exercente: soror ipsa Commodi coniuratiq3 omnes:cæteriq3 præterea quātulacunq3 suspitiōe attacti:supplicio affecti sunt.Igitur Perennius sublatis e medio:

Lucilla soror. Commodi.

L.uerus patruus Commodi.

Pōpeianus lucillæ maritus.

Mos pferē di ignē pricipibus romanis.

Crispia uxor Commodi.

Quadratus.

Quintianus.

Insidiæ in Cōmodū a Lucilla.

Exemplū i iactātes et uerbosos

Suppliciū de Coniuratis.

4

quos imperator uerebatur:quiq; illum paterno quodam affectu cōplectebātur:atq; ipse illius tuēdæ salutis cura suscepta:nihilq; non auctoritatis adeptus:imperium iam ipsum animo iuaserat: persuasoq; Commodo ut suos liberos adulescentes adhuc Illyricis præficeret exercitibus:Ipse pecuniæ uim ingentē cōtrahebat: ut scilicet prætorianos ab ipso amplissimis largitiōibus abalienaret. Filiiq; item eius clanculum copias colligebāt:eo cōsilio ut cū primū Perennius Commodum occidisset:ipsi principatū arriperent. Proditæ autem sunt insidiæ incredibili quodam modo. Ludos romani Ioui capitolino faciunt tāta hominū cōfluente multitudine:quantam par est cōfluere ad tātæ urbis celebritatē. Spectaſ autem ac præsideſ i theatro una cum sacerdotibus:quos ordo singulis annis postulat:etiam Imperator solitus. Cum itaq; nobilissimus scænicis operam daret:sedens imperatoria sella Commodus pleno spectatoribus theatro:suisq; cuiq; locis ad sedendum pro dignitate attributis:priusq̄ quicq̄ diceretur:agereturq; in scæna: repente quidā philosophi habitu:manu baculū gestans:peramq; seminudus ab humero suspensus:curriculo prodiit: mediaq; in scæna consistens:manuq; silentium imperans:Nō hoc inquit ludoꝝ tempus o Cōmode:neq; spectaculis celebritatiq; uacādum. Imminet ceruicibus tuis Perennii gladius:ac nisi caueris non q dem impendens:sed iam præsens periculum:peristi. Nam & ipse hic aduersus te copias pecuniāq; colligit:& nati exercitus Illyricos sollicitant quos nisi statim præuenias:occidisti. his dictis siue forte quadam diuinitus huc impellente:siue id auso homine: ut gloriā sibi ignatus atq; obscurus acqreret:seu qa speraret ingēs aliquod præmiū ab iperatore cōsequutuꝝ:sane illū de repēte obstupefecerat:Cæteri autē & si nō de nihilo ea dicta suspicabātur: tamen fidem habere dissimulabāt. At Perēnius Cōprehendi hōiē iubet:ac pro furioso:& uaniloquo igne cōburi. Ita s. pœnas dedit itēpestiuæ libertatis. Cæteꝝ q se Cōmodi studiosos uideri uolebāt:perosi ātea quoq; Perenniū:ut pote itolerandæ hominem supbiæ contumelieq;:nactiq; opportunū tēpus:calumniis eū premere aggrediunt̄. Sed scilicet ita futuꝝ erat:ut & Cōmodus isidias euitaret:& Perennius una cū liberis pēderet pœnas: Quippe haud multo post milites qdā clā pennii filio:nūmos quosdam attulerūt:illius imagine pcusos:eosq; ignaro etiam Perēnio quāq̄

Insidiæ itē i Commodū a pennio

Quomō isidiæ pditæ Ludi capitolini

No. absurdā rē & ad mirabilē

erat præfectus Cōmodo ostēderūt:totoq; isidiaꝝ ordine patefacto:maximis sunt muneribus affecti. Quo circa inscio negotii totius Perēnio actum nihil minus expectāti:submissi noctu a Commodo quidam:Caput absciderunt:iussiq; statim ad illius filium pergere:cum nihil ad celeritatem sibi reliqui fecissent:ēt rumores famamq; eoꝝ que Romæ facta essent:præuenerūt.hii amicas ei litteras ab imperatoꝛ reddiderūt:quæ magna ꝓposita spe Romā reuerti iubebant. Ergo & consilioꝝ & omnis eius paratus postremo paterni casus ignarus:cum quidē nuntii dictitarēt etiam paternis ipsum uerbis acciri:qui ne ipse quidā scribere supsedisset:nisi satis momenti habituras impatorias litteras existimasset:credidit uidelicet adulescens:& quāuis iniquo aio ferret iterpellari sua consilia:tamen paterna fretus potentiā quam esse adhuc īcolumem putabat:ad reditum se comparat. Tum deinde ut attigit italiā per eos qbus negotium datū fuerat:occidit̄.hunc illi exitū habuerūt. Posthæc:Cōmodus duos cōstituit ꝑfectos:tutius fore ratus:tātā illā potestatē nō uni dūtaxat credere:sed dissectā in ptes imbecilliorem eo pacto contra principem reddere. Verum haud longe post:aliæ in illū huiuscemodi insidiæ intēdūt̄. Maternus erāt quidā; miles multa ausus nefaria. Is repēte desertis castris atq; aliquot in societatem commilitonibus ascitis magnā perditorum manum breui collegerat:uicosq; primo:& agros populabatur:Magna dei pecuniæ ui collecta plures cottidie sibi ex facinorosis copulabat:pollicensq; ingentia cuiq; operæpretia:& in prędæ communionem inuitans:eo rem adduxit:ut nō iam latronū:sed iustorum hostium haberent auctoritatem. Quippe magnas etiam urbes occupabant:effractisq; per uim carceribus captiuos sine discrimine omnes:uinculis eximebant:eosq; sibi impunitate:ac beneficiis adiungebant. Igitur Galliā omnē atq; Hispaniā incursibus uastabant &:ut quāq; ex magnis urbibus ui cœperāt:incensa direptaq; protinus abibant. Quæ ubi Cōmodus cognouit rectoribus gētiū plenas iræ atq; minarū mittit epistolas: castigās & ignauiam exprobrans:simul compararī aduersus illos exercitū imperant: Quod ubi latrones accepērūt decedēdū sibi ex illis regionibus rati:clā per auia quædam compendia: seorsum alii ab aliis:in Italiam peruenerunt:ac iam de regno maioribusq; rebus

Nex Perēnii.

Perēnii. Nex filii

Insidiæ tertium. Maternus

8

Maternus cum suis deliberabat. Nam quando hactenus omnia illi spe ulterius processerant: aut aliquid magnum iuadendū sibi existimabat: aut certe quādo i id discriminis iciderat: nō obscure neq; ignaue moriēdū: Sed quoniā se nō tātis ēē uiribus itellige bat: quātæ ad resistēdū Commodo collata acie satis eēnt: qppe & romanæ plebis & prætorianoꝝ militū ꝓpēsa i Cōmodū uolūtas credebatur: arte sibi cōsilioq; grassandum statuebat. Quo circa tale qddam cominiscit̄. Veris initio stato solemniq; die: pompā matri deū Romani: celebrāt: In ea quæ apud quēq; sūt diuitiaꝝ

Hilaria matris deū festa:

ꝓcipua: supellexq; pleraq; impatoria: materiæ aut artis spectādæ: præferri āte deā solēt. Passimq; omnibus ludēdi licentia pmissa: sic ut ꝑsonas iduāt: quas cuiq; libitū: nullāq; nō magistratuum quoq; imaginē ꝑ ut cuiusq; studiū represētēt. Sic ut nō temere a falsis ueros dinoscas. Putauit hoc Maternus idoneū celādis isi diis tempus: ratus fore: ut si ꝑsonā stipatoris alicuius idueret: suos q; ad eandē similitudinē armis ornaret: ac se hastatis immisceret: Sic ut pars esse comitatus Imperatorii crederent̄: nullo uidelicet præcauente: repente impetu facto Commodū obtruncarent: Sed proditus imperatori a sociis quibusdā: qui una cum ipso uenerāt i urbem idignantibus scilicet: si quidem eum nō pro latrone iā: sed pro principe habituri forent: anteq̄ festus dies adesset: & ipse comprehensus ac mulctatus capite: & qui eiusdem factionis erāt: meritis suppliciis affecti. At Cōmodus facta re diuina gratulatus que deæ festum agitabat: pompāque gaudēs frequētabat: Sed & populus omnis ꝓ Imperatoris salute diem lætabūdus celebrabat.

Maternus affectus supplicio cum suis.

Quæ autem ratio sit cur huic Deæ tantum honorē Romani ha beant: non alienum uidet̄ quantum ex historia accepimus: com memorare præsertim cū ea res plerisq; græcoꝝ ignota esse uidea tur. Ipsum igit̄ simulachrum cælitus ut aiunt demissum: neque q̄ sit materia: nec a quo fabricatū artifice satis constat: neque plane hominū manibus creditur factū. hoc igit̄ decidisse cælitus ferūt i quendam phrygiæ agrum cui nomē Pesinūti: a casu eius simu lachri factū putāt. Ibi. n. a pricipio cōpatuisse: licet apud alios cō periā pugnā illic Ilum phryga Tātalūque Lydū iter se cōseruis se: siue de uia ortam: siue potius ob raptū ganymedis: Cūque diu æquis uiribus decertatū foret. ac pmulti utrique cecidisset: nomē ex ea clade loco esse impositū. hic etiā fama fert Gaymedem ipsū

Simulachrum matris deū Pesius in phrygia Ilus Tantalus Pesius ūde Giymedes

trahẽtibus i diuersa germãi atq; amatoris manibus:uita esse orba tũ: sublatũq; e medio pro calamitatis solatio relata ad Iouem ra ptorem fabula:diuinis fuisse honoribus affectũ. In hoc quẽ dixi mus pesinunte phryges oli orgia colebãt:ad ipsũ fluuium Gallũ: a quo etiã euirati Deæ sacerdotes cognominãtur. Sed ubi res Ro mana creuit:responso accepto mansurũ iperium:atq; ad summã auctũ iri: si pesinuntiã deã ad se trãsferrẽt:missi i phrygiã legati sunt petitũ Deæ simulachrũ: Quod qdem facile concessũ est cõ sãgu neos se dictantibus:atq; oriũdos ab ænea phryge. Cũ itaq; nauigio deuectum simulachrũ ad ipsas Tiberis fauces appulisset qbus tum romani uice portuũ utebant͛ cõfestim diuia quadã ui nauigiũ substitit: neq; ullis romãi populi certati trahẽtis moueri uiribus potuit:donec uestalis sacerdos adesset. Ea cũ uirginitatẽ ꝑpetuo seruãdã polluisse falso argueret͛:damnationẽ metuẽs sup plex petiit a populo:ut iudiciũ de se Deæ pesinuntiæ cõmitterẽt: quo ipetrato zonã recinxit:Clare precata:ut si intemeratam se ẽẽ: ac uirginẽ dea sciret:naui progredi iuberet. Quæ ubi dixit stati alligatam zonam manu ducta nauis sequi cœpit. Ita sunt pariter romãi manifestã numinis diuinitatem:atq; innocẽtiam uirginis admirati. Sed hæc hactenus de pesinuntia Dea:prolixius etiã for tasse:q̃ decuit:haud insuauem tamen scientiam allatura iis: q res Romanas minus cognitas habeant. Commodus autem euitatis Maternis isidiis: maiore se custodia mũiebat. rarus ꝓdire i publi cũ: pleꝶq; temporis i suburbãis: aut i principalibus prædiis ꝓcul ab urbe cõsumere: abstinere prorsus ab iurisdictione: omniq; ac tu iperatorio. Per idẽ tẽpus accidit ut igẽs italiã qdẽ uniuersã pe stilẽtia occuparet: Sed i ciuitatẽ romanã uehemẽtius tamẽ sæuiret: utpote quæ & p se populo habũdaret: & aduẽas toto orbe cõfluẽ tes excipet. Quare magna iumẽtoꝶ atq; hominũ strages cõsecu ta. Tũ Cõmodus(ita scilicet qdã mediciæ periti ꝑsuaserãt)Laurẽ tũ secessit:qꝫ frigidior ea regio sit. siluisq; e lauru ꝑmultis opaca: a quo ẽt regioni iditũ nomẽ Valere .n. plurimum aiebant ad ae ris euitandam cõtagionem:cũ odores laurorum:tũ ipsaꝶ amœni tatem umbraꝶ. Quocirca i ipsa quoq; urbe de medicorũ senten tia pleriq; ũguẽtis suauissimis nares atq; aures opplebãt: suffitu q; & odoramentis assidue utebantur:quod meatus sẽsuũ:ut qdã

Gallus fluuius Galli matris deũ

Simulachꝶ ad uectũ Romã

De uestali uirgine Claudia

Miraculũ i honores pudicæ

Pestilẽtia: Laurentũ unde Laurorũ odor cõtra pestilẽtiã. Meminit huius pestilẽtiæ et iã Galẽus i libris de Simpliciũ

9

pharmaco dicunt odoribus illis occupati: neque admittant aera tabificũ &
ꝑ potestate si maxime admiserint tamen eũ maiore quasi ui lõge superari. Ce
Odores cõ teꝝ nihilo secius morbus igrauescere: hominesq3 passim & peco
tra pestilen ra inter homines agitãtia iterire: Sed & fames eodẽ tẽpore ciuita
tiam. tẽ oppresserat hac de causa. Cleãder erat qdã phryx genere: ex ea
Fames. nota hominũ: q publice p præconẽ ueneũt. hic cũ in domũ ipera
Cleãder af toriã seruitio eẽt traditus: & cũ ipso Cõmodo accreuisset: eo scili
fectator Im cet honoris: atq3 auctoritatis ꝓuectus est: ut & corpis custodiã: &
perii. cubiculi curã: præterea militum præfecturam solus obtineret: Cete
Nota ma rum diuitiæ ac luxus: ẽt illũ ad iperii spẽ istigabãt. Quocirca grã
lum cõsili di coacta pecũia plurimũ frumti coemit. Id autẽ occulsũ habebat:
um cõsulto sperans sibi romani populi atq3 exercitus uolũtates aduinctuꝝ: si
ri pessimũ. prius reꝝ necessariaꝝ penuria laborãtes: magis repẽte largitioni
gymnasiũ bus demeretetur. Idem gymnasium quoq3 maximũ exædificaue
Cleandri rat: publicatis etiam balneis ut eo modo populum inescaret. At ro
Balnea mani infensi iampridem: ac totius causam pestilentiæ i eũ cõferẽ
tes: simul perosi hominem diuitiis inexplebilem: prius quidẽ cõ
fertim per theatra identidem traducebant. Dein agente in subur
banis Commodo: repẽte uniuersi magnis clamoribus cõcurrerũt:
Tumultus Cleandrum ad necem deposcentes. Cũ ãt suburbanum omne tu
populi. multu compleretur: & Commodus ipe in alto secessu uoluptati
Equitatus bus indulgeret: inscius quæ gererent (nã id cleãder cauerat) repẽ
i populum te extra omnium expectationẽ armati equites principis erupetũt
immissus. cleandri iussu: proruentes obuiũ quẽq3: ac uulnerãtes: Neque sci
licet populus excipere illoꝝ impetum ualebat inermis armatoꝝ:
pedester equitum: Quare fuga facta in urbem reiiciuntur: ibiq3
permulti neq3 modo quos ferro milites cõficiebant: neci dediti:
sed quos etiam ipsi proculcauerunt eqtes: quiq3 aut cõferta turba
aut eqtũ incursu conflictabantur. Igitur ad urbis portas sine ullo
impedimento persecuti: magnam populi partem interfecerunt.
Qui autem in urbe remãserant: calamitate suoꝝ itellecta clausis
domibus cum intecta & culmina euasissent lapidibus tegulisq3
equites desuper incessebant. Itaq3 statim cõuersa fortuna ẽ nullo
in mãibus decertare auso: sed omni multitudine desuper q̃si ex
tuto dimicante. Quocirca sautii magna pars: cũ tolerare iam ulte
rius nequirent terga fugæ mandarũt: Multi itaq3 cadebãt crebro
telorum iactu. Multi equis excutiebantur: inter deuolutos lapides

fallente uestigio lapsantibus:sed & pedites q in urbe statiões ha
bebãt populo suppetias aduersus iuisos sibi equites rapti tulerũt.
Itaq; cũ ciuile bellũ esset:nemo tamen quæ gererent̃ nuntiaȓ Cõ
modo audebat:metu Cleandri potentiæ.Donec maxima natu so
ror Fadilla nõie accurrens ad ĩpatorẽ:qppe facilis aditus sorori
crinibus solutis ꝓiecta humi:ac plãe ĩ lugubrẽ habitũ deformata:
Tu qdẽ iqt o princeps otiũ agitas:& oĩum quæ gerant̃ ignarus:ex
tremo in ꝑiculo uersaris.Nos ãt sãguis tuus:propemodũ occidius
Actũ de populo.R.actũ magna ex ꝑte ẽt de exercitu ẽ: & quæ ne
a barbaris qdẽ nos passuros expectabamus:ea nobis domestici fa
ciũt:& ĩ quos maxĩa cõtulisti beneficia eos prios inimicos habes.
Cleander aduersus te populũ:& exercitũ armauit quoꝝq; alteris
iuisus est alteris charus: utriq; tamẽ ĩ armis sũt: cædeq; iter se pa
trãt: & ciuili sãguine romã replẽt.Sed in nos uidelicet utriusque
multitudinis recidet calamitas: Nisi tu q̃primum neci dederis
sceleratissimũ famulũ:q tãte cladis:illis iã fuit:nobis mox futurus
ẽ auctor. Hæc loquẽs uestẽ scidit:multiq; itẽ q aderãt sumpta de
uerbis mulieris audacia Cõmodũ territabãt.Is expauefactus cũ iã
nõ ut ĩpendẽs:sed ut præsẽs ꝑiculũ formidaret:acciri ad se Clean
drũ ꝓpere iubet:nihil dũ certi sciẽte: sed tamẽ aliqd suspectantẽ
Impatori renũtiatũ.Accedẽteq; ad se ĩperat cõprehẽdi: & caput
eius amputatũ cõtoq; præfixũ circũferri uoluptuosũ scilicet atq;
optatũ populo spectaculũ præbiturus.Ita id malum sedatũ:atque
utriq; dimicatio dirempta: siqdẽ milites cũ occisũ uiderent: pro
quo decertabãt irã quoque ĩperatoris formidabãt:cui uerba data:
nihilq; nõ factũ cõtra illius sẽtentiã cõperat.Populus cõtra satis
factũ sibi auctoris supplicio putabat.Sed & liberi Cleãdri(binos
eni uirilis sexus habebat,& quotquot illius amici fuerãt ad unũ
oẽs cõtrucidati:tractaq; ꝑ urbẽ cadauera:& cõtũeliosissime habi
ta:postrẽo ĩ cloacas abiecta.Hæc finis Cleãdri fatoꝝ fuit:q̃si ĩ uno
illo uelut ãbitiosius ostẽtaret natũa:ut sic dixeri hũana posse ex ĩfi
mo loco ad suꝑmũ fastigiũ euehi hominẽ:atq; euectũ dein rursũ
deturbari quãlibet exiguo atq; ĩspato fortũæ momẽto.Ceteꝝ Cõ
modus tã & si uerebat̃ neqd fortasse populus ẽt cõtra se noui mo
liret̃:tñ suadẽtibus amicis ĩ urbẽ reuersus est:ac lætis acclamatiõi
bus:magnoque comitatu exceptus in aulã principalẽ se contulit.

Fadilla soror Commodi

Verba Fadillæ ad Cõmodũ.

Suppliciũ sumptũ de Cleãdro.

Suppliciũ sumptũ de liberis & amicis Cleãdri

Exemplum utriusque fortũæ

Reuertit̃ Cõmodus laurento ĩ urbem

Nota picu Enimuero ex illo tot aditis iā piculis:cœpit nulli satis confidere:
lis exas pari Sed occidere hūc:atq; illū nulli nō calumniæ fidē accōmodans.
ingenia. Ad hæc neminē cui uirtus ulla esset amicū sibi adiūgebat: sed a
Virtus in cūctis æq̄ rectis studiis aīum aduocauerat: Quippe quē die nocte
uisa malo q; aliæ ex aliis effrenæ corporis uoluptates grauissimo seruitio p̄
principi & mebāt:neminēq; nō ab limine uelut isidiatorē submouebat:quē
perituro. cūque aut ꝓbitas:aut disciplina ulla ēt mediocris illustraret Scur
ræ:uero & q̄ turpissima quæque repsētabāt:q̄si addictū sibi habe
bāt:aurigādo ēt bestiisque cōficiēdis supra modū exercebat:ob
quæ studia adulatores eū fortitudinis gloria celebrabant:q̄re illa
minus decore tractabat:q̄ modesto principi cōueniebat: Extitere
Prodigia ea tempestate ēt quædam in cælo prodigia:stellæ.n.per diem ppe
tuo apparuerunt:quædāque ex iis i longū ꝓductæ medio q̄si aere
suspēse uidebāt̄.Præterea animalia omne genus minime suā na
turam seruātia:cū figura corporis ꝓdigiosa:tum mēbris haud q̄q̄
cōgruentibus:edebant̄.Maximū āt nefas cū ipræsens dolorē attu
lit:tum infuturꝫ pessimo augurio uniuersos coterruit:Nam cū ne
terræmotus que ibres ulli:neque nubes:tm̄que exiguus tærremotus antecessis
set:seu nocturni casu fulminis:siue igni aliquo i ipo terrarꝫ motu
Pacis tēplū uelut extrito totū de iprouiso pacis tēplū cōsumptū icēdio est:qd
incensum unum scilicet opus cūctorꝫ tota urbe maximū fuit atque pulcher
Pacis icēsi rimū.Idē templorꝫ omniū opulētissimū:egregieque mūitū: mul
tēpli ēt Ga toque ornatū auro:& argēto:qppe uniuersi ferme suas illuc diui
lēus memi tias:q̄si in thesaurꝫ cōgerebāt:ideoque p noctē debacchatus ignis
nit quodā multos ex opulentis egenos reddidit. Qua pp cōmūem qdē iac
loco. turā publice oēs suam autem quisque priuati deplorabāt.Sed ubi
Thesaurus tēplū omne cōsumptū ignibus est:plurima quoque & pulcherri
ēt priuatorꝫ ma urbis ædificia cōflagrarūt.Inter quæ ēt uestæ templū Sic ut
pacis tēplū. palladiū quoque cōspiceret̄ quod iprimis colūt:atque in arcano
Vestæ tem habent Romāi:troia(ut perhibent)auectū:ac tūc primū postquā i
plū icensū: italiā deuenit cōspectū ab hominibus: Quippe raptū id uestales
Palladiū p uirgines media sacra uia in aulā Imꝑatoris transtulerunt:Mul
fanatum tæ p̄terea pulcherrimæque urbis partes cōbustæ pluriosque dies p
Sacra uia. uagatū incendiū nō prius sedatū est:q̄ repētinis imbribus extin
gueret̄.Itaque totā rē Dis i putabāt eius ætatis mortales: quorꝫ sci
licet uoluntate & inchoasse incendium & desisse arbitrabantur:
ac portendi bella:quæ sunt deinceps insecuta cōsumpto pacis tē

plo iterpretabant: Quã deinceps famam regũ euētus cõprobauit. Enimuero plurimis maximisq; incõmoditatibus laborãte ciuitate nõ iã ut ãtea multitudo beniuole Cõmodũ aspicere: sed referre oẽs eius calamitatis causã i illius iniustos actus: & reliqua uitæ crimina: Siquidẽ neq; latebãt populũ scelera hominis: neq; latere ipse uolebat: Sed quæ domi nõ sie ifamia patrabant: ea ẽt i publicum ostẽtare haud uerebat: eoq; uecordiæ petulãtiæq; pcessit: ut paternũ primo cognomen repudiaret: ac p Cõmodo Marci filio herculẽ se Iouis filium iusserit appellari: depositoq; principum Romanorũ cultu: leonis pellẽ substerneret mãuq; clauã gestaret: simul purpureas sibi atq; auro itextas uestes circũdaret. non sine omnium irrisione: quippe eodem schemate & fœminarum luxũ & heroũ uirtutem repræsẽtabat. Talem se uidelicet quottidie præstabat. Idemq; mẽsũ nomina demutauit: ac p uetustis appellationibus: nouas de suis cognominibus iposuit: quorũ ad Herculẽ plerãq; tanq̃ scilicet ad fortissimũ referebant. Quin statuas quoq; sibi tota urbe poni iussit: inq; iis unã pro curia: quæ arcum contẽderet: ut ẽt imagines ipsæ terrores: atq; minas pseferrent: quã dei tamẽ senatus post illius obitũ sustulit: pro q; ea libertatis imaginem reposuit. Cõmodus autẽ cum tẽperare iam sibi ultra nõ posset: publice spectacula edere pfessus: ois se sua manu feras occisurũ pollicebat: & cũ fortissimis qbusq; iuuenũ singulari certamine depugnaturũ. Ea cũ rumoribus celebrarẽtur cõcurrebãt ex italia omni ac finitimis gẽtibus ũiuersi ad id spectaculũ: quod nec ãtea oculis usurpauerãt: neq; unq̃ fãdo audiuerãt. Siqdem ita ẽẽ certa manus illius dicebat: ut quodcũq; destiaret: iaculo sagittaue cõtigeret. Erãtq; cũ illo assidue parthorũ lectissimi sagittarii: ac numidæ iaculatores: quos ille tamẽ ois longe artificio superabat. Vbi aũt spectaculi dies adfuit: pleno Amphitheatro exædificatus Cõmodo pidromus fuerat: p quẽ decurrere i orbẽ posset: ne comminus cũ bestiis pugnãs periclitaret. Sed supne: ac de tuto loco: tela iaciendo: iaculandi potius scientiã: q̃ fortitudinem ostẽtaret. Ceruos igit & damas: Item cornigera alia præter tauros: currens pariter ipse: atq; insequens impetebat: ac præuenta fuga certissimis ictibus prosternebat. leones uero & pantheras: aliaque id genus nobilissima animalia currens i orbem superne iaculis cõfo

Inuisus multitudini Commodus

De uecordia Commodi.

Hebitus herculis a Cõmodo affectatus

Nomia mẽsum a se appellauit

Imago libertatis

Cõmodus itheatrum pcedit & opas edit.

Peridrõus

11

diebat:sic ut nec telū q̄squā secundū nec uulnus uiderit nisi letī ferū. Nā ut primū se fera cōcitauerat stati illā uel ī fronte uel in corde sauciabat: nullo p̄terea usus scopo neq̄ ad aliā corporis partē telo destinato sic ut pariter cū uulnere ipo cōficeret̃: Ceteꝝ bestiæ cōḡrebant̃ undiq̄ actū primū uidimus: quæ ātea in picturis mirabamur: Quippe ex idia: æthiopiaq̄ iteq̄ a meridie & a septentrionibus: q̄dq̄d icognitū prioribus sæculis fuerat: cōfecit ille pariter adq̄ ostendit: nullo nō obstupefacto: tā certa illa manu: tā q̄ nusq̄ telis oberrātibus: Idē aliq̄do sagittas lunatæ cuspidis in Maurusias struthos intorq̄bat: quæ & pedū celeritate & alaꝝ quasi uelis ocissime ferebātur: sic ut summū cōtingeret collū: atq̄ ita capita āputaret: ut exsectis ceruicibus (qui teli ipetus fuerat) aliquā diu tamen uiuentibus similē cursum cōtinuarēt. Quin & pātherā quæ scilicet eductū quendā in harenā curso acerrimo cōprehēderat: sic ut iam iam laniatura uideret̃: ita opportuno uulnere cōsecutus ē: ut interfecta belua hominē seruauerit: ac dētiū quoque aciē cuspide ipsa iaculi præueniret: Leones itē cauea cētum eductos totidem missilibus uniuersos occidit: ita suo ordine iacētibus corpibus: ut numerari facillime singula possent nullo. s. superuacuo incidente telo: Hactenus igitur quæ gerebant̃: quamuis a pricipe aliena uiderentur tamen quoniā fortitudinē: scientiāq̄ præseferrent populatē quandam gratiam emerebātur: Veꝝ ubi iam nudus ingressus amphitheatrum ē sumptisq̄ armis numeros gladiatorios implebat. Tum uero triste romano populo spectaculum id uisum: Nobilissimū Imperatorem post tam multos parētis sui: maioꝝq̄ triumphos: non quidem aduersus beluas arma capere militaria: uel Romanoꝝ imperio cōgruētia: sed amplissimam dignitatem turpissimo fœdissimoq̄ cultu cōtaminare. Facile aūtē dimicans suos compares supabat: neq̄ tamē ultra uulnera p̄cedebat: dante unoquoq̄ manus atq̄ iperatorē potius q̄ gladiatorē agnoscēte. Eoq̄ uesaniæ p̄uectus est: Vt deserere pricipalē aulā: atq̄ in ludū gladiatoriū migrare istitueret: neque se amplius herculē appellari patiebat̃: adoptato nobilissimi gladiatoris nomine q iam uita excessisset: quin simulacro illi colosseo: quod romanis uenerabile ē: solis effigiem gerens: capite dēpto suū imposuit: atq̄ in basi subscripsit: nō quos cōsuesset imperatorios paternosq̄ titulos: Sed pro germanico mille gladiatoꝝ uictorē: Ceteꝝ ipsum

Panthera

Leones.

Cōmodus gladiatorē se exhibet i amphiteatro

Colossus

Germāicus cognomē Cōmodi

quoq; dei munere aliq̃do ab sua uecordia: & ciuitatē tirannide libe rari oportebat: idq; anno ineunte: quem diem romāi festū agūt ad Ianum uetustissimum Italiæ deum referentes: cuius etiam Saturnum ipsum ab Ioue filio pulsum fuisse hospitē prædicant & quod ibi latuisset: nomen latio inditum. Quocirca etiā nūc Romani Saturnalia prius: dein uero initium anni more suo concelebrāt. Estq; eius dei biceps imago: ut a quo īcipit: & ī quē desinit ānus. Cū igitur hunc diem festum ciuitas agitaret: in quo romāi inuicē se colunt salutantq;: & nomismata alter alteri cæteraq; oīfariam munera missitant: summiq; magistratus conspicuā sibi & solemnē purpurā induunt: uniuersis diem cōcelebrantibus: statuit Cōmodus non quidē ex iperatoriis: ut mos erat: ædibus; sed ex ipso gladiatorio ludo prodire in publicū: ac pro eleganti uestitu: purpuraq; imperatoria procedere armatus deducente gladiatorꝝ agmine: in conspectum romani populi. Quod ubi cōsilium suū ad Marciam rettulit: unam e suis cōcubinis: cui scilicet plurimum deferebat: ac prope uxoris eam loco habebat sic ut præter ignem omnes honores uelut Augustæ tribuerent: intellecto mulier tam absurdo turpiq; cōsilio orare multis lacrimis supplexq; ad gēua accedere: ne aut Romanū imperium pollui pateretᷣ: aut ipse uitā suam perditis: ac deploratis hominibus tam periculose cōmitteret Sed cum nihil profecisset lacrimans discessit. Ille præfectum exercitibus Lætū nomine & Electum cubiculi custodem ad se accitos parare iubet in ludo ipso gladiatorio quo se dormitum recipiat: ut illinc ad sacrificandū mane procederet: ac se armatū romano populo ostentaret. Illi multis precibus persuadere tentabāt: neq; indignū principe conaretur: Quibus Cōmodus ira percitus facesser ab se iussis stati in cubiculū reuersus: ut quēadmodū cōsueuerat meridiaretur: sumpto ī manus libello: quales de philyra tenuissimi: atq; in utranq; partem replicabiles fiunt: cōscribit ī eo quoscūq; illa nocte iterficere destinauerat: Ex quibus prima erat Marcia: mox Lætus: atq; Electus post hos ingens eorum nūerus q̃ plurimū auctoritatis in senatu optinebant: siquidem senes uniuersos paternos amicos tolleř e medio ne cēsura illoꝝ sua iterpellarētᷣ flagitia: bōaq; ipsa diuitū dilargiri parti militibus: partim gladiatoribus decreuerat: ut alteri se defenderent: alteri oblectarent.

Ianuariæ Kal laus. Saturnus. Latiū ūde Saturnalia Biceps Iāi imago Mos Kal. ianuariis

Lætus p̃fectus exercitibus Electus cubicularius

Libelli de philyra hoc est de Tilia.

Malū consiliū cōsultori pessimū

12

Nota quo mō ꝑditū cōſiliū commodi · Philocō modus puer.

Eū igit̃ libellū ita conſcriptū ſupra lectulū depoſuit nemi... au ſe introitū ſuſpectās: Erat āt puſio qdā infās adhuc ex ea nota: q ueſtitu cetero nudi ſed auro gēmiſq; ornati ſolēt delicatiſſimo cuiq; romāoꝝ eē oblectamēto: Is ita Cōmodo charus erat: ut cū il lo ſæpe etiā cubaret: ac philocōmodus appellaret̃: ipſo indicante nomine amorem principis. Hic itaq; puer forte ludibundus: oc cupato inter balnea & crapulas Commodo: cubiculum ut conſue uerat ingreſſus: ſumpto in manus libello: qui cum luſitaret: foras proceſſit. Ac forte quadam in Marciam incidit: quæ cum puerum etiam ipſa diligeret: complexa prius: atq; deoſculata libellum ma nu aufert: uerita nequid ob infantiam inſcius puer rerum fortaſ ſe grauiorum labefaceret. Agnita dein Commodi manu: ac legē di cupidine illecta: ubi funeſta contineri: ac ſe primam peti itelle xit: Lætumq; & Electū ſubſeq: tantamq; deinceps reliquorū fu turā cædem: hæc ſecum ingemiſcens cōſuſurrabat. Euge Commo de: hæccine præmia beniuolētiæ: amoriſq; ſunt: Ita. ſ. de te merui: cum tam multos annos cōtumelias ebrietatemq; tuā pertuli: Sed nequaq̄ tibi hæc ita ſucceſſerint uiro temulēto aduerſus ſobriam mulierem. His dictis Electum ad ſe arceſſit: quem etiam ipſa ali quando per ſe conuenire utpote cubiculi cuſtodem ſolita: & cum eo quoq; ſtupri habuiſſe conſuetudinem credebatur: Traditoq; i manus libello: Vide inqt Electe cuiuſmodi ſumus hac nocte fe ſtum celebraturi. Is eo lecto expauefactus (erat autem ægyptius ge nere audax homo: ac promptus & iraſci facilis) ſtatim ſignatū li bellum per hominem ſibi fidum Læto legendum mittit: q itē ex territus ad Marciam cōtendit ſimulās de iis ire ſe cōſultatū: quæ ad concinandum ex iuſſu principis ludum gladiatoriū ꝑtinerēt. Hoc igitur uſi prætextu cō[illegible]ituunt aut faciendum ſibi q̄primum aut patiendum aliquid: nullum moræ locum: nullum procraſtina tioni eſſe. Placitum autem eſt: rem ueneno agi: quod ſe facile da

Inſidiæ in Cōmodū a familiaribus Venenū bibit cōmodus.

turam Marcia recepit: Quippe ſolita primum illi miſcere atque offerre poculū: ut ab amica porrectum ſuauius biberet̃. Igit̃ rede unti ex balneis commixtū uino odoratiſſimo uenenum i Calice obtulit. Ille diu lauando uenandoq; collecta ſiti ueluti dembre propinatū ſibi temere interbibit Quare ſtatim capitis grauedie occupatus atq; in ſoporē ꝓlapſus: cū id ex labore accidiſſe opina ret̃: qeti ſe tradidit. Electus aūt & Marcia recedere omnes cōſeſtī

& suã quęque domũ reuerti iubet: ne somni indigũ Cõmodũ ex pgesaceret. Id ãt alias quoq; ex ebrietate nimia facere consueue rat. nã cum uel balneis uel epulis operam daret: nullũ scilicet ha bebat præstitutũ quieti tẽpus. Etenim aliæ: ex aliis uoluptates: ex q; iter se maxime diuersæ: seruire sibi hominẽ: etiam inuitũ quo cũq; tẽpore subigebãt. Pauxillum igitur cum requiesset: ac iam se ad stomachum & aluum ueneni uis insinuasset: oborta uertigi ne uomitus & quidem affatim cõsecutus est: siue ipso cibo quem largiter ante sumpsisset: multaq; meri potiõe uirus expellẽte: seu quoniam principibus mos est: anteq̃ cibum capiant medicamẽto uti: quo uenena probibeantur. Ceterũ cum multum euomisset: ue riti illi ne uenẽo quoq; omni eiecto colligeret sese: atq; una oẽs cedi imperaret: persuaserunt magna mercede Narcisso cuidam audaci strenuoq; adulescenti: ut ipsum in cubiculo strangularet. Hunc finem uitæ Cõmodus habuit tredecim annos post parẽtis obitum imperio administrato: unus omnium ante se imperatorũ nobilissimus omniumque eius ætatis hominum formosissimus: Quod si dicendum de fortitudine quoque est: ne i hoc qdẽ cui q̃ præsertim destinãdis ictibus concessurus. Sed tamẽ totam uitæ rationem studiis: ut dictum est: fedissimis contaminauit.

Cõmod us a Narcisso strãgulat.

LIBER SECVNDVS.

O CCISO Commodo quemadmodũ supiore uolu mine demonstrauimus: Cum cælare factũ iterfecto res & aulicas excubias fallere uellent: uili quodã stra gulo inuolutum: constrinctumque corpusculum: ac duobus exploratæ fidei famulis impositum: ædibus exportandũ uelut aliquid superuacuum ex cubiculi supellectile curauerunt. Qui autem exportabãt per medios euasere custodes: partim ebri os: dormitantesque: ac manu languida tenentes hastilia: partim etiam socordes eorumque ad se paꝝ ptinere arbitrabãtur ita cor pus principis furtim elatũ: ac per noctem uehiculo ipositum: i Ari steũ miserũt. Lætus ãt & Electus Marciaque qd agẽdũ foret diu deliberato tãdẽ decernũt: ita de eius morte rumores serere: q̃si re pẽte i apoplexiã icidisset: qđ facile de illo creditũ iri existimabãt:

Aristeum

13

quem cõstabat identidem solitum immoderatis epulis saginari:
Sed ante omnia tamẽ uisũ est aliquẽ prouectũ ætate:ac modestũ
hominẽ deligere ad imperiũ:per quem & ipsi incolumes forent:
& omnes a sæua immoderataque tyrannide respirarent. Igitur
diu consultato neminem sic idoneũ inuenerunt:ut Pertinacem
Erat autẽ Pertinax genere italus: domi bellique rebus gestis cla
Pertinax destinatur Impator — rus:multisq; isignis torpæis:quæ aduersũ germãos:atq; oriẽtales
Barbaros erexerat:unusq; erat reliqs e grauissimis illis quos pater
Cõmodo amicos reliquisset: cuique plurimũ ex omnibus sociis
ducibusque detulerat: tutus hactenus uel grauitatẽ ipsam uerito:
uel ob paupertatẽ hominis dissimulante Commodo: Si quidẽ id
quoque illius laudibus accedebat: quod cum plurima omniũ ad
ministrasset:tamen erat omniũ pauperimus. Hũc Igitur Pertina
Lætus & Electus noctu eũt ad Pertinacem — cẽ nocte intempesta sopitis omnibus: Lætus atque Electus cum
paucis eiusdẽ factionis adeunt:& cũ ianuã occlusã offendissent:
ianitorẽ excitarunt. Qui ubi adaperuit:militesque & Lætũ præ
fectũ adesse uidit perterritus atque expauefactus Pertinaci renũ
tiat.Is admitti illico iubet:euentura mox inquiens:quæ sibi ad eã
diẽ mala præsagiuerat. Tanta porro fuit animi constantia ut ne
lecto quidẽ se mouerit:aut habitum oris demutauerit: sed ingres
Cõstantia Pertinacis & animi magnitudo. Verba Pertinacis ad Lætũ & Electũ. — sis Læto atque Electo:quis ad se occidendũ missos crederet:pléo
audaciæ uultu: minimeque pallenti:iã pridẽ inquit hunc exitum
uitæ singulis etiã noctibus sperabã:qui ex omnibus paternis ami
cis unus adhuc essẽ reliquus:Itaque demirabar:quonã tamdiu rẽ
differret Cõmodus:proinde quid statis?quin facitis iperata? me
que a tristi aliquando: ac perpetua formidine liberatis? Ad hæc
Lætus: Desine inquit indigna te: & superiore uita tua fabulari:
neque nos mortẽ tuã:sed,salutẽ cũ nostrã tum Romani Imperii
Læti uerba ad Pertinacẽ — petitum uenimus.Iacet eni Tyrannus:debitasque luit pœnas:ea
passus a nobis:quæ in nos facere moliebatᷣ. Quare huc adsumus
imperiũ tibi tradituri: quẽ unũ ex omni senatu uel tẽperantia ui
tæ:uel auctoritate:uel ætate etiã & grauitate moꝝ scimus esse pre
stantissimũ:carumque populo & uenerabilem: sperantes qđ agi
mus & optabile illis:& nobis salubre futurum. Ad hæc pertinax:
Desinite inquit senẽ ludere hominẽ: atque ita timiditatis argue
re ut prius decipere:dein occidere studeatis. Atqui inquit Electus
Qñ nobis paꝝ credis:cape libellũ hũc(nã manũ certe agnoscis

Commodi)ac tute lege:cognosces ꝑcul dubio quantum effugeri
mus periculi:neq; tentamentū aliquod in nostris uerbis:sed ueri
fidem deprehendes. Quod ubi Pertinax fecit:iam ꝑfecto uiris
antea quoque sibi amicissimis credendū ratus:intellecta omni re
totum se illorum potestati permisit. Placuit igitur primo exercitū
adiri:ac militum tentari aios:quos tamē Lætus in sententiā suam
facile se adductuꝝ pollicetur:qppe cuius aliqua utpote præfecti
futura esset apud illos auctoritas. Quocirca omnes quoquot ade
rant ad exercitum festinant:cū iam multū noctis processisset istā
te Kalen. Ianuariaꝝ die. Mittunt præterea fidos homines:q pas
sim rumorē dissemināt:uita defunctum Cōmodum Pertinacem
que iam īperaturum:cōtēdere ad exercitum: Qui ubi rumor eua
gatus:repente populus uniuersus Lymphato similis ebacchari:& discurrere per uias:ac lætabundi omnes renuntiare ꝑseqsq; ami cis:quibus aut dignitas aut diuitiæ superabant Nāq; illis potissi mum discrimen īpendebat a Commodo. Ibant Igitur ad templa & aras Disgratulatum:alii alia uociferantes. Quidā iacere Tyrā num:pars gladiatorē:nonnulli etiā multo his fœdiora: Quæque hactēus metus repsserat:ea nūc licentia ac libertate oborta īpune iactabantur: Sed & pleraque pars populi cursu conciato ad exer citū cōtendebat:ueritis omnibus ut satis libēter imꝑatorē Pertina cē milites acciperent. Quippe moderatum principem: non sane nimis ex sententia futuꝝ sperabāt militibus. Qui scilicet tyrrān nidi seruire uimq; omnē ac rapinas exercerē cōsueuissent. Itaque uelut ad obsequm īpulsuri cōfluxere ad castra frequētes. Quo u bi ꝑuentum ingressi Lætus & Electus una cū pertinace sunt:ibi cōuocatis militibus ad hūc modū Lætus uerba facit. Commodus īperator uester apoplexiæ morbo iteriit. Causa mortis nemo alius: Sed est ipsemet sib . Nam cum frustra nos optima atq; salubria subiiceremus:gerens ille se quemadmodum oēs nostis:cibo potu que nimio suffocatus est. Atque is quidem suo sibi fato extictus: periit: Quippe non una eadēque cunctis hominibus mortis cau sa:sed aliæ aliis:cunctæque tamen ad eundem tendentes: uitæ fi nem: Verum pro illo adducimus uobis ipsi ac romanus populus uirum ætate grauem:uita moderatum:militaris disciplinæ pitissi mū:cuius bellica uirtutem:uos quidem ueterāi sæpenūero expti:

Lætitia populo electo ad impiū Pertinace.

Læti uerba ad exercitus urbanos.

14

Cæteri tot ānos urbi p̄fectum non honore solū:sed ēt admiratio ne dignissimū iudicastis. Igit̄ fortūa nō pricipē solū uobis dat: sed parētē quoq; optimū:cuius pricipatus nō uobis mō:q eum p̄sentes tuemini:Sed his ēt iucūdissimus futurus ē:q ripas fluuiorū ac Ro. terminos iperii defensant:uidelicet res eius p̄clare gestas mēoria retinētibus. Neq; uero iā Barbaros nobis p̄cio conciliabimus: Sed eo℞ memores quæ hoc duce ppesi sunt metu potius subigēt̄. Hæc dicēte Læto minime iā se cohibuit populus: qn cessante adhuc & dubitabūdo milite: Augustū illū declararet: patrēq; appellaret: & faustis oibus acclamatiōibus psequeret̄. Idem ēt milites factitabāt. Quāq̄ nō pari alacritate: sed circūfusa undiq; iermibus: festūq; agitātibus diē: populi turba: facile illos acclamare: ac Pertinacē uocare Augustū coegit. Mox iurati de more in illius nomē: factaq; re diuia laureati oēs populus atq; exercitus psequebāt̄. Sed postq̄ i Aulā ipatoriā p noctē ut diximus a milite populoq; deductus: magnis cura℞ motibus æstuabat. Et q̄uis animo eē forti cōstantiq; uideret̄: tamen illū uehemēter p̄sentia territabāt: non de salute sua magnope sollicitū: qppe alias grauiora pericula cōtēpserat: sed repētinæ Tyrānidis mutationē animo uersantē nobilitatemq; nonnullo℞. Senato℞ reputantē: quos minime passuros arbitrabatur: post imperatorem generosissimū recidisse pricipatum ad hominem priuatæ stirpis: atq; obscuræ. Nam si uita ipsius plane temperans ac frugalis audiebat: maximamq; in bellicis negotiis gloriam fuerat adeptus: attamē claritate generis impar habebatur. Igitur postq̄ diluxit in curiam se contulit: neque ignem sibi præferri: neq; ulla pricipatus isignia passus attolli: donec senatus sētentiam scitaretur. Sed eum omnes simul: atque uiderunt lætis acclamatiōibus unanimiter excepunt: Augustumq; & iperatorē cōsalutarunt. At ille recusare istitit: tanq̄ rē iuidiosā nomen iperii: excusare senectutē: ueniāque orare: multos ēē dictitās patricios uiros: qbus magis ipetiū cōueniret: simul Glabrionē manu cōprehensū protrahens: sessitare Impatoria sella iubebat. Erat. n. ille omnium patricio℞ nobilissimus ad æneam Veneris et Anchisæ filium seriē generis referens: idemque ite℞ consul: qui tamen ita tū locutus est Eqdem egomet: quē tu omniū putas dignissimū: cedo tibi imperio: atque una mecū senatus omnis summā tibi potestatē decernimus. Ibi uero ille uim pæne afferētibus:

Quis ai habitus a depto ipe rium Pertinaci.

Senatus cōsensus. Glabrio nobilissimus.

atq; ipense rogantibus uniuersis: uix tandem dubitabūdus sellā imperatoriā conscenditatq; orationem huiuscemodi habuit.

Oratio Pertinacis in senatu.

c Onsensus hic uester: studiumq; eximiū uni mihi pluri mū i tāta ista nobilitate deferēdi: cū oi adulatiōis suspi tiōe uacet: argumētūq; bēiuolētiæ fidéq; præferat: aliū fortassis audaciorē atq; alacriorē redderet ad ea quæ traderentur suscipienda: sperātē facili se gubernatiōe usuꝶ: qui tantam in uo bis beniuolentiā animaduerteret. Me āt cōtra: magna ista. s. atque egregia: sicut honoris sensu obstupefaciunt: ita metu quodā cura q; sollicitant. Siqdem arduum iprimis est: magnis acceptis bene ficiis paria referre. Nam in beneficioꝶ uicissitudine: Si magnam gratiā referat: q parua debuerit: non tā facilitas remunerādi expē ditur: q̄ i ipso argumentū grati animi cōmedatur. Sed cum prior qspiā eximia in te quædā cōtulerit: tum si illū parū ample deme rearis: non tam deesse quod repōas: q̄ ipse inops sensuum: ac pla ne igratissimus uideare. Cerno igitur iam animo: quā mihi ardu um sit ꝑpositum certamen: ne tanto a uobis accepto honore paꝶ me forrasse dignū exhibeā. Quippe non i sella ipsa fastigium dī gnitatis: sed i operibus situm quæ illi minime dedecorent. Nam q̄tum præterita odimus: tantū de futuris bene speramus: Et ut te nax est iniuriaꝶ memoria (quod. n. offendit nunq̄ oblitteratᷣ) Sic beneficia in ipso excidunt usu: Siqdem nō tam delectat libertas: q̄ seruitus offendit: Neq; habēdā quisq̄ gratiā putat: ꝙ rebus su is pro arbitrio utatur: Quippe id sibi deberi iure autumat: Qui uero suis exuitur bonis: nunq̄ sane iniuriaꝶ obliuiscitur. Neque qsq̄ lucro apponit: quod utilitatē i cōmune pariat. Quæ enim pu blice prosunt paꝶ cuique curæ sunt. Sin quæ ꝓpria cuiusque sūt: minus ex sentētia ceciderit: tū nemo satis secū bēigne agi putat. Ad hæc quicunq; enormibus tyrannorū atq; imensis largitioni bus isuerūt: ii si frugalius paulo aut cōtinētius ex pecuniæ inopia agere istituas: nō tam id moderatæ cuidam dispēsationi: prudēti que attribuunt: q̄ auaritiā cōtinuo tibi & sordes exprobrāt. Neq; aūt cogitāt: neminē posse magna cuiuis dilargiri: q se a ui atq; a rapinis abstieat. Qui aūt recte: ac ꝓ cuiusq; dignitate dispensat: nō modo nihil cuiq̄ iniuste eripit: sed & cæteros frugi esse docet: & parcere parto. Hæc igitᷣ cū animis uestris reputātes: adnitimini

15

uos quoq; mecū patres cōmunēq; hāc īperii administrationē ex
istimate. Quippe i rep. optimatiū: nō autē sub tyrannide uicturi
cum ipsi optimā habere. spem tū reliqs etiā debetis polliceri. Hæc
locutus Pertinax sēatui animū addidit: notisq; exceptus: & accla
matiōibus: habitusq; honorificentissime: Iouis aliorūq; Deorū tē
plis cōsalutatis: sacrificioq; de more facto i aulam palatinā se cō
tulit. Postea uero q̄ fama uulgauit: quæ ille uel i sēatu dixisset: uel
ad populū scripsisset: læti omnes agitare: sperantes: seriū se & cle

Quale im
pium: ac ui
ta Pertiacis

mentē principem: parētemq; adeo magis: q̄ iperatorē habituros.
Nam & militibus edixit ne cui ex populo cōtumeliā facerent: ne
ue quē uiatorē pulsarent: Cūctaq; dēiq; ad honesti cultū: mode
stiamq; referebat. Ipse cū aut igrederetur: aut ius diceret: Comē
scilicet: ac mansuetā idolem ostendebat: & cum Marcū imprimis
referre uideretur: seniores quidem admonitu delectabat: reliqos
autem a crudeli cōtumeliosaq; tyrānide ad modestā uitam tran
quillamq; uindicatos: facile ad se amandum impulerat. Quæ cū
fama latius euagaretur nationes omnes atque exercitus subiectos
Romanis: aut amicos: ad deferendos ei diuinos honores icitauit.
Quin Barbari quoq;: siqui aut frenos depulerant: aut seditiōes
moliebātur metu uirtutis: quam præstitisse eum superioribus bel
lis meminissent: iustitiæq; fide: cum neminem ab illo scirēt ultro

Quā inui
sus ꝑtoriāis
q̄que gra
tus cæteris
Pertinax

ostendi: sed gratiam cuique pro meritis refferri: uimq; abesse &
crudelitatē: sponte illi se dediderunt. Legationes præterea undi
q; confluebant: gratulatum Romano Populo quod Pertinacis
imperio gubernarent: Sed quid plerisque omnibus publice pri
uatimque gratum fuit modestum mansuetumq; principem Po
pulo Romano contigisse. Id uero urbanæ cohortes imperatorum
custodiæ adhibitæ: grauiter molesteq; ferebant. Siquidem a rapi
nis iniuriisq; ad temperatū uitæ cultū reuocatæ: ac mitem illam:
ciuilēq; gubernādi rōnem in cōtumeliā suam ac dedecus accipi
entes: ut ex qua licentiā sibi adēptam itellegerēt nullo iam pacto
rectorem huiuscemodi tolerādū statuebāt. Igitur pricipio cōtuma
ciores se gerere: minusq; dicto audientes esse: Postremo nondū
bimestri iperio expleto: cum qdem ille iam non dubium suæ pro
bitatis specimen dedisset: uniuersis in optimā spem erectis iuidit
repēte mala sors: quæ omnia fūditus euertit: Sic ut egregii illi co
natus uehementer omnibus profuturi in medio quasi cursu pro

laberet. Nam primũ q.. ..m quidquid i Italia aut alibi gentium i culti soli etiamq3 sub regibus uacaret:id totũ occupantibus:& co lentibus ad iudicauit:decemq3 ãnoꝝ imunitatem: ac perpetuam libertatem agricolis cõcessit:Imperatoriis autẽ possessionibus no men suũ inscribi prohibuit nõ eẽ il as dictiãs imperatiũ ꝑprias: sed cõmũes romanoꝝ & publicãs:uectigalia quoque oia quæ ad cõtrahendas pecũias tyranni excogitauerãt i fluuioꝝ ripis : in ur biũ portibus:ꝑque uias & itinera penitus remisit:atque i ãtiquam libertatẽ reuocauit. Multaque itẽ ad idẽ exemplũ factu ius uideba tur. Nam & delatores urbe exegerat:& ubi ubi iuenirẽtũr: puniri iperauerat:cauens ne cui de uanis criminibus periculũ cõflaret. Ergo in maxima tranquilitate sese: Beatissimoque reꝝ statu : uic turos senatus:cæterique arbitrabãt. Siquidẽ adeo se æquabilem: paremque cæteris ꝓstabat:ut filiũ quoque iã adulescentẽ in aulã palatinã nunq̃ adduxerit: Sed intra priuatos parietes cõtinuerit. Sic ut in ludum quoque lrariũ atque gymnasia de more itaret: nihil priuatis absimilis : erudireturque & oia perinde & quiuis e medio agitaret:neque ullã aut tyrannicã:aut omnino iperatoriã põpam ostentaret. Cum i hac morum uitæque modestia ageret:so li scilicet prætoriani milites præsentẽ rerum cõdicionem haud sa tis æquo animo ferentes ueterẽ illam licentiam uiolenter se gerẽ di raptãdique oia affectabãt: Interque uina & æpulas cõsilia inie runt: Pertinacẽ e medio tollẽdi:grauẽ ipsis atque onerosum: alte rumque eius loco iponẽdi rebus romãis idulgentẽ atque itẽperã tem:nihilque denique nõ licẽtiæ præbituꝝ: Igit' confestim haud opinato: cunctis otium agitantibus: turbidi ac furentes: militari cursu meridie ipso: protentis hastis:nudis gladiis: frequentes ad imperatoris ædes feruntur. Re autem subita:insperataque perter riti cubicularii palatini pauci plurimis & inermes armatis mini me ausi resistere: relicta sua quisque statione: diuersi alii alio de fugerunt. Pauci tamen ex amicissimis:nuntiato militum concur su persuadere Pertinaci conabantur:uti fuga sibi consuleret: po pulique auxilium imploraret. ille autem tam & si utilia impresẽs audiebat: tamen indecorum exstimans atque illiberale: minime que dignum imperatoria maiestate:atque anteacta uita fugæ aut latebris salutem debere occurrere periculo:ac procedere in medi um decreuit : Sperans persuasurum quæ uellet : & furentes in

Quæ idul xerit:aut re miserit Per tinax.

Filium pri uato cultu habebat Pertinax.

Cõiuratio militum in Pertinacẽ

Q uãta ani mi altitudo i ꝑtinace

16

præsens animos placatur. Igitur cubic[illegible]o eg[illegible]ssus: factusq; irru
entibus obuiam: querere causas instititit tam subiti motus: & a fœ
dissimo illo tumultu absterrere: nõ attonitus periculo: Sed habitũ
oris grauem moderatũq; retinẽs: paremq; imperatoriæ dignitati
ac nihil humile nihil pauidũ aut obnoxiũ nihil deniq; supplice
dignũ præseferens: ita ad eos uerba fecit. Me quidem o milites in

Verba ptinacis ad Milites.

qt si occiditis: neq; ipsi rem magnã facitis: neq; mihi sane grauẽ:
homini uidelicet huius ætatis & gloriæ. Siquidem humanæ uitæ
finis certe est aliqs necessarius. Vos autẽ pricipis curæ custodiæq;
& ppulsandis aliunde periculis adhibitos: cædẽ ipos facerẽ prios:
neq; ciuili tantũ: sed imperatorio quoq; sanguine polluere dex
tras: id uero uidete: ne uel impræsens flagitiosum sit uobis: uel im
posterum periculosum. Neq;.n. ego ulla uos iniuria affeci. Si eni
Commodi doletis interritu: nihil profecto nouum fuit mori: qui
homo natus fuerat. Sin dolo necatum putatis: nõ meum sane id
crimen: Quippe quẽ ipsi scitis ab omni ẽt suspitiõe pcul abesse:
Quæ.n. tunc acta sunt: uos primi cognita habuistis: ut etiã siqd
obortum suspitionis est: id utiq; alios attigerit: Ceterũ ne illo qui
dẽ extincto qcq̃ uobis defieri patiemur: quod modeste atq; ex di
gnitate uestra: non ãt per uim & rapinas cõcupiueritis. Ita loquẽ
te eo iam quidam ex his permotũ iri uidebãtur: neq; sane pauci ab
ire iam cœperant: ueriti sanctimõiam Principis: ac senectutẽ: Sed

Occisus a militibus pertinax.

a Ceteris facto impetu obtruncatur. Qui statim eo ppetrato scele
re multitudinem declinantes indignissime laturã id facinus: oc
cupant in castra abire: muroq; continent se: dispositis p turribus
armatis q populum a mœnibus arcerent: hunc finẽ Pertinax for
titus est: uitæ morumq;(ut supra diximus) laudandus. Sed ubi cæ
dis illius fama per populum dedita: tumultu scilicet luctuq; oia
compleri. discurrere uniuersi furentibus similes: neq; certi quid
agerent quærere ipsos auctores: quos neq; inuenire tamẽ poterãt:
neque ulcisci. Præcipue uero senatus indigne id ferre: cõmunem
q; eam calamitatem existimare desiderãs parẽtem optimũ ac pri

Quã luctuosa populo & Senatui ptinacis cædes

cipem indulgentissimum rursumq; tyrrãnidẽ metuẽs: quam cor
di eẽ militibus intellegebat. Sed cũ dies unus itẽq; alter abiisset:
plebsq; uniuersa suo quisq; metu quietem ageret: & qui digni
tate auctoritateq; pollebant: in sua prædia q̃ longissime poterant
ab urbe secessissent: ne quid in eligendo successore grauius obice

ES GESTAS Seueri principis per annos duodeui
ginti superiore libro sumus persecuti. Porro autem
ipsius liberi adulescentes iam: una cũ matre Romã
festinabant: Seditiones etiam tum i itinere agitãtes.
Quippe diuersoriis mensaq; nunq̃ eisdem utebantur: multũq;
suspitionis in cibo omni potuq;: ne alteruter antecapto tempore:
ipse clam: aut per ministeria ueneno rem gereret. Ob eamq; cau
sam etiã iter properantius faciebãt: tutius rati uicturos ubi iã i ur
bem peruenissent: diuisaq; iter se Regia amplis ac spatiosis ædi
bus: maioribus etiam reliqua urbe pro suo uterq; arbitrio separa
tim agitarent: Postq̃ uero in urbem peruentum: populus eos uni
uersus laureatus excepit: & Senatus consalutauit. Præibant igitur
principes ipsi cũ purpura Imperatoria, post sequebantur cõsules:
urnam cum Seueri reliquiis gestantes. Qui aũt nouos imperato
res cõsalutauerant: pgressi deide urnam quoq; ipsam supplices
adorabant. Ita comitati magna põpa composuerunt ipsum in tẽ
plo ubi Marci ac superiorũ principum sacra uisuntur monimẽta.
Re igitur diuina cerimoniisq; de more concelebratis: uterq; in
regiam discedunt: partiti inter se domum: ianuisq; secretioribus
obstructis publicis tantũ: atq; atriensibus pmiscue utentes. Qui
& custodes corporis separati sibi delegerunt: uix unq̃ cõgredien
tes nisi pauxillũ dumtaxat: ut i publico a multitudine ipsa cõspi
cerent. Sed iprimis tamen iusta parenti persoluerunt. Mos est.n.
Romanis consecrate iperatores: q superstitibus filiis: uel successo
ribus moriuntur. Quiq; eo sunt honore affecti: relati dicuntur
ter diuos. Est aũt tota urbe q̃si luctus quidã festæ celebritati pmi
scuus. Quippe functũ uita corpus ritu hominum: sumptuoso fu
nere sepeliunt. Sed certã imaginẽ defuncto q̃simillimã fingunt:
eamque in regiæ uestibulo pponũt supra eburneum lectũ maxi
mũ atq; sublimem uestibus instratum aureis. Et qdẽ imago illa
ad ægroti speciẽ pallida recũbit. Circa lectũ uero utrinq; magnã
partem diei sedent a leua qdẽ Senatus omnis uestibus atris amic
tus a dextra uero matronæ: quas uirorũ: aut parentum dignitas ho
nestat: harũq; nulla uel aurũ gestans: uel ornata monilibus cõspi
citur. Sed uestibus albis exilibus indutæ: mœrentium spetiem pre
bent. Hæc ita p septẽ dies cõtinuos faciunt medicis ad lectũ quot

Discordiæ iter fratres impatores

Pompa & ordo urbẽ igredietiũ pricipum.

Vide morẽ referẽdi romãos pricipes i ter diuos q̃ consecratio dicebat ut i nõismatis cernius i teri cũ fastigio: iteri uero cũ aqla: aut spoliis.

tidie accedentibus: inspectuque uelut ægrum deterius se habere subinde pnuntiantibus: Dein ubi iam uisus obiisse diem: lectum humeris attollunt: equestris: Senatoriiq; ordinis nobilissimi: ac lectissimi iuuenes: perq; uiam sacram i uetus forum deferūt. Vbi magistratus romani deponere iperium cōsueuerant. Vtrinq; autem gradus qdam sunt ad scalarum similitudinē extructi i quibus altera ex parte puerorum chorus est e nobilissimis atq; patriciis: altera foeminarum illustrium hymnos i defunctū pæanasq; canentium uerēdo ac lamentabili carmine emodulatos. Quibus peractis tollūt iterum lectum atq; extra urbē perferūt in martiū campū. Vbi qua latissime campus patet: suggestus quidā specie quadrāgula: lateribus æquis assurgit: nulla præter q̄ lignorum ingentiū materia cōpactus: in tabernaculi formam. Id qdē interitus totum ē aridis fomitibus oppletum: extra autē intextis auro stragulis: atq; eboreis signis: uariisque picturis exornatū. Infra uero alterum minusculū qdem positum est: sed forma & ornatu persimile: portis ianuisq; patentibus: Tertiumq; itē & quartū semp superiore contractius: ac deinceps alia: donec ad extremū: quod est omniū breuissimū perueniatur. Possis eius ædificii formam comparare turribus his quæ portibus imminentes: noctu igne prælato: naues in tutas stationes dirigunt. Pharos uulgo appellant. Igit̄ lecto in secundum tabernaculum sublato: aromata & suffimenta omnis generis: fructus herbasq;: succosq; omnis odoratos cōquirunt: aceruatim effundunt. Quippe neq; gens ē: neq; ciuitas: neque q honore ullo: aut dignitate præcellat: quin certatim pro se quisque suprema illa munera principis honori deferant. Vbi uero ingens aromatum aceruus aggestus est: ac locus omnis expletus: tū circa ædificium illud adequitant: uniuersis eqstris ordinis certa quadā lege ac recursu: motuq; Pyrrichio: numeroq; i orbē decurrētibus. Currus item circumaguntur insessi purpuratis rectoribus: qui psonas ferant Ducum omniū Romanorum: principūque illustrium. Quæ ubi celebrata sunt: facem capit imperii successor: eamq; tabernaculo admouet. Tum ceteri omnes undiq; ignē subiciunt: cunctaq; illico fomitibus illis aridis: odoramentisq; referta: igni ualido corripiuntur. Mox ab extremo: minimoq; tabernaculo tanq̄ e fastigio quodam simul cum subiecto igni aquila dimittitur: quæ i cælum creditur ipam principis animā deferre. Ac iam ex illo una

Albæ uestes i feminis lugētiū habitus ut & plutarchus i quæstionibus ostendit.

Via sacra

Forum uetus

Cāpus martius extra urbem.

Hoc eē puto qd a cicerōe fastigium uocat̄ Pharos turris quæ lum̄ nocturnū nautis e portu ostētat.

Aquila.

cum cæteris numinibus impator colitur. Ita consecrato parente re
uersi domum iuuenes discordias quottidie & simultates exercerē:
insidiari inter se: moliri: parare omnibus modis: atq3 ea mō uter
que in aio habere: quibus alter dolo caperetur: postremo quacūq3 Seditio fra
uia grassari ad singulare Imperium: ac nihil iuicem prætermitte trū & po
re: dum consortem potestatis expungeret. Sed & mētes animiq3 puli uni
omnium urbanorum: quicūq3 honore aliquo: aut dignitate præ uersi:
starent diuersi trahebantur: utroq3 seorsum litteras clanculū mis
sitante: magnisq3 pollicitationibus: sibi homines adiungēte. Ma Qualis es
ior tandem pars ad Getam spectabat: q opinionem nonnullam set Geta.
ostenderet probitatis: moderatumque se: & lenem in cōgressibus
præstaret: studia porro tractabat honestissima. Quippe & disci
plinarum laude celebres circa se frequētes habebat: & in palestra
ac reliquis ingenuis exercitationibus uersabatur. Placidus præte
rea in omnes: atque hūanus: fama & gloria quadam optima pluri Qualis
mos ad amiciciam beniuolentiamq3 alliciebat. Contra uero An Antōinus.
tonius cūcta asperius ferociusq3 gerebat: atque ab his rebus quas
supra diximus: alienus militaris uitæ ac bellicæ uideri amator affe
ctabat. Nihilq3 non iracunde faciens: minitādo: q suadendo: me
tu: q beniuolentia: sibi amicicias quærebat. Sed cum diu frustra
mater discordantis inter se germanos redigere in gratiam stude
re: uisum aliquando ambobus ē Imperium inter se diuidere: Ne
romæ agitantes alter alterius essent insidiis opportuni. Quaī cō
uocatis paternis amicis coram ipsa matre de iperio diuidendo di
sceptabant: Sic ut Europa omnis Antonino: Tellus autem aduer Agunt de
sa: quæ omnis Asia nuncupatur Getæ adiudicaretur. Ita. n. diuina Impio di
quadam prouidentia utrunq3 continentē propontidos in cursu uidendo.
disterminari. Placebat autem ut Antoninus castra ad Byzantiū Byzātiū.
haberet: Geta uero in Calchedone Bithyniæ urbe: quæ scilicet Calchedō
opposita inter se utriusq3 imperium tuerentur: atq3 a transmit Vrbs.
tendo prohiberent. Tum ut e Senatorio ordine quotcunque ex
Europa forent in urbe ipsa remanerent: reliqui Getam sequeren
tur. Sedes Imperii sui Geta destinabat Antiochiam uel Alexan Antiochia
driam urbes magnitudine haud longe infra Romam. Tum ex Alexādria.
gentibus ad meridiem habentibus Mauros Numidasque Anto
nino concedens: reliquos ad orientem usq3 Geta sibi asciscebat.

18

Iulia mater principū q̄ tñ scriptores alii nouercā dicūt

Hæc dum illi agitarent:reliquis omnibus mœsto uultu terram in
tuentibus ita Iulia mater locuta est. Terram quidē & mare o filii
iam inuenistis quo pacto diuidatis:& continentem utrāq3 ut di
citis pontici discriminant fluctus. Matrem uero quonam modo
diuidetis? Quonam modo infelix ego distribuar inter utrunq3
uestrum:aut dissecabor? Me primā igitur occidite:dimidiāq3 uter
q3 apud se partem sepeliat. Vt ego quoq3 īter uos cū mari terraq3
ipsa diuidar. Hæc locuta multis cū lacrimis eiulatuq3 manus am
bobus iniciens:cōplexa utrunq3 reconciliare inter se conabatur.
Quare cohorta miseratione cuncti discessere improbato cōsilio:
ipsiq3 in ædes suas reuersi. Sed gliscebat in dies odiū atq3 discor
diæ. Nam siue duces ac magistratus aliqui eligerētur:uterq3 ami
co suo potissimum suffragabatur:siue ius dicerent semper diuer
sa sentiebant:magno illoꝝ periculo cuia res agebatur: Pluris eni
studium suum q̄ ius:aut æquū faciebāt:ēt in ludis ipsis diuersaꝝ
semꝑ factionū Nihil præterea insidiaꝝ omittebāt. Cocos identi
dem & pincernas conati ad ueneficia impellere. Quæ ubi tardi
us procedebant:qꝫ scilicet:uterq3 magna diligentia: curaq3 cibū
capesserent. Postremo impatiens Antoninus: atq3 imperii totius
cupidine instigatus:deliberat magnum aliqd uel facere:uel pati:

Antōinus fratrē Getā occidit.

ferrumq3 & cædē molitur. Et quādo secus ꝓcesserant latentes in
sidiæ necessarium putabat ꝑiculo oī ac spe posthabita quouis mō
inceptum patrare. Quare irrupto fratris cubiculo: nihil eum tale

Hic locus i græco uno exēplari cuius mihi copia iterꝑtāti fuit itercisus iterpolatusq3 ē: Vt sit remissa cēsura legendus.captanda.n.uelut ītenebris sētētia fuit

expectantem supra matris pectus multo undantem sanguine sæ
uus obtruncat. Quo facto exilit statim ac per totam regiam cur
rens clamitat magnum se periculum effugisse:uixq3 euasisse ico
lumem:Simul imperat militibus regiæ custodibus: raperēt illico
se:atq3 in castra deducerent:ubi tutius asseruetur: periturum dic
titans si diutius in ædibus morā trahat. Illi pro ueris ea dicta acci
pientes:simul ignari quæ intus gesta: currentem eū currentes &
ipsi comitantur. Fit ingens populi tumultus raptim agēte se sub
uesperam Principe mediā per urbem. Vt āt castra attigit ædiculā
q3 eam:intra quam signa ac simulachra exercitus adoratur proci
dens humi:gratias agebat uotis quasi pro salute susceptis. Ea re
militibus nuntiata partim iam lauantibus: partim requiescenti
bus:statim illuc oēs exterriti feruntur. Ille progressus in medium:
non quidem continuo rem ipsam prout erat gesta fatebatur: sed

effugisse periculum clamitabat: insidiasque inimici hois atq; hostis. Nam ita fratrem appellabat. Vixque tādē post longum certamen aduersarios superatos: Quippe utrisque piclitantibus se postremo unicum Imperatorem fortūæ relictum dono. Talia quædā obliquans: atque inuoluens intellegi quæ focisset q̄ audiri malebat. Tum pro salute Imperioque suo singulis militibus Atticarū drachmarum duo milia supra quingētes pollicetur: Prætereaque annonæ supra q̄ sueti accipere dimidium. Iubet itē iam tum ex tēplis thesaurisque sibi ipsos pecūiam sumeř largiter effusis uno die quæcūque p duodeuiginti annos Seuerus collegerat: atque recondiderat alienis calamitatibus. At milites tāta pecūiæ magnitudine illecti: totoq; iam negotio intellecto: uulgata passim cæde per eos qui ædibus effugerant: unum illū declarāt Imperatorem Geta hoste appellato. Igitur ea nocte moratus in templo Antoninus: ac fretus largitionibus: quibus sibi milites adiunxerat contēdit postridie in Senatum: toto stipante exercitu: sed armis instructiore: q̄ consueuit principem deducere. Ingressus deinde: ubi rē diuinam fecit: conscendit: sellam imperatoriam: atq; adhūc modum uerba facit. Non me quidem fugit omnē domesticorū cædē statim atque auribus inciderit odiosam uideri: nomenq; ipm ut primum audiatur afferre grauem calumniam: Quippe infelices misericordia: potentes inuidia seqtur: ac uictus accepisse: uictor attulisse iniuriam uidetur. Ceterū siquis uero magis iuditio: q̄ studio erga defunctum aliquo rē ipam expendat: cāmque eius & cōsilium exquirat: facile scilicet inueniet: rectum esse & necessariū uindicare magisq̄ accipere iniuriam. Quippe ad occisi calamitatem etiam infamia timiditatis accedit. Victor præter q̄ q incolumis est etiam gloriam rettulit fortitudinis. Ac cetera quidem quæ sæpe in me: cum ueneficiis: tum omni genere insidiarum intendit: facile uobis est exquirere tormentis: Quippe idcirco adesse omnes illius ministros imperaui: ut uerum deprehendatis. Sunt autem nonnulli quoque ex his iam torti: quorum exaudire confessionem possitis. Postremo autē cum ego apud matrem forem: Venit ille in me quosdam secum adducens gladiis accinctos: Sed ego re præcognita: ultus hostem sum. Neque enim iam aut fratris mentem gerebat: aut fraterna moliebatur. Vlcisci autem

Enormis largitio in milites.

Geta hostis appellatus.

Antōini oratio i senatu

Hic ille ē Antōinus cui cognomentū Caracallæ fuit: īsignis ēt ædificatis i urbe thermis: q̄rū adhuc uestigia extat.

19

illum: q prior isidietur (ut iustum est) ita usu quoq; iam receptum Quippe ne ipse quidem urbis huius conditor Romulus germanũ ptulit: suis tantum operibus illudentẽ. Taceo germanicũ Neronis: ac Titũ Domitiani fratres. Marcus ipse philosophiæ simulator. ac mansuetudinis: Lucii generi sui contumeliam nõ ptulit Ego uero uenenis comparatis in me gladioq; impẽdente: ultus hostem: Quippe hoc illi sua opa nomen imponebant. Vos autẽ diis gratias agite: quod alterum uobis principem seruauerint: neq; metes uestras in diuersa partiti: sed unum tantũ spectãtes Imperatorem: uitã securi traducite. Imperiũ autẽ Iuppiter sicut ipse inter deos solus possidet: ita etiã uni tantum mortalium adiudicat. Hæc locutus magna uoce: irarumq; plenus ac truculento uultu illius amicos intuens: trementibus: pallentibusq; plerisq; in regiam reuertitur. Continuo igitur cepti occidi domestici omnes fratris: atq; amici: Quique in edibus habitabant: quas ille icoluerat: ministrique item uniuersi: sic ut ne ætati quidem ĩfantiũ parceretur. porro ipsa cadauera plaustris omnibus per contumeliam imposita: atq; extra urbem exportata aceruatim: aut temere iniecta rogis comburebantur. Nec quisq̃ superfuit ex iis qui leuẽ modo cum Geta notitiam habuisset. Athletæ etiam & aurigæ: taque omnifariam histriones: & quidquid deniq; uel oculis illius: uel auribus iucundũ fuerat passim occidebantur. Prætetea Senatorii ordinis quicunq; aut nobilitate: aut opibus excellerent: minima quaque de causa: uel plane nulla: quantumlibet leui delatione: p illius amicis interimebantur. Quin & Commodi sororem iã annum atq; ab omnibus Imperatoribus ut Marci filiam oportuit magno in honore habitam morte affecit: Causatus q̃ Getæ necẽ apud ipsius matrem defluisset: Et coniugem quondam suã Plautiani filiam quæ fuerat in Siciliam relegata: ac Consobrinum Seueri uero cognomine filiumq; Pertinacis & lucillæ Commodi Sororis postremo quidquid ex cognatione imperatoria: aut in Senatu ex patricia nobilitate supererat: plane quasi ab stirpe abscidit. Ducesq; prouinciarum uniuersos ac procuratores ueluti Getæ amicos neci dedidit: totæque noctes cædendis plurifariã mortalibus ĩpẽdebãt. Sed & uestales uirgines uiuas obruit terræ: quasi temerata uirginitate. Deniq; id quod nũq̃ alias factitatum: cũ circẽses spectante eo populus Romãus ĩ aurigã cui studebat: nescio quid

Romulus germãicus Nero Titus Domitiãus Marcus. Lucius.

Ingẽs i urbe cædes

Cõmodi Soror

Plautiãi filia

Seuerus ptinacis & lucillæ. f.

Crudelitas principis i Romanũ populum.

cauillatus esset: fatus sibi contumeliã illatã: repente omnem exercitum facere impetum iussit in populum ac raptare & occidere q cunq3 in aurigam dixissent. At milites accepta semel uiolandi: rapiendiq3 potestate cum discerni a reliquis nequirent: qui fuerãt proteruius locuti: nullo scilicet in tanta multitudine uerum fatente: passim ut in quẽq3 inciderant: aut occidebãt: aut omnibus erep tis quasi salute redempta uiuos egre dimittebãt. His actis stimulante malorum facinorum conscientia: uitam ꝙ perosus urbanã statuit roma secedere: ut & milites ordinaret & prouincias inuiseret. Igitur Italia decedẽs ad ripas Danubii puenit: ac partes Imperii Romãi Septẽtrioni subiectas: Ibi aut corpus exercebat auri gando: cædẽdisq3 comius oẽ genus beluis aut ius dicebat (rarius id tamẽ) statimq3 sententiã ferrens: ac respon dens pauculis dumtaxat auditis. Ceteꝶ Germãos illic sibi omnes adiũxit atq3 in amiciciam conciliauit: Sic ut ex his socios bellorum: & custodes corporis ualidissimum quenq3: & pulcherrimũ sibi adsciuerit. Sæpe etiam Romano cultu deposito uestem Germanicã induebat: atq3 in in eorum sagulis argento uariegatis conspiciebatur: etiam flauã capiti cæsariẽ imponẽs admodũ germanicæ tũ suræ: qbus læti Barbari mirifice eũ diligere: gaudere etiã Romanus miles: quẽ scilicet ille amplissimis largitionibus ꝓsequebat: Ipse nullũ: nõ militiæ munus prompte obire: & siue qd fodiendũ foret: primus fodere: siue pons flumini imponẽdus: aut exstruẽdus agger: siue ꝙ opus manuũ faciẽdũ: aut labor subeundus: primus omnia occupare: tenuiq3 mensa ac ligneolis poculis: uasisq3 escu lẽtoꝶ cõtentus esse: panẽq3 etiã temere factũ comesse. Quippe tritico quantũ satis uni foret sua manu molito: massaq3 ide facta: atq3 i carbõibus decoctauesci solitus: omnia dẽiq3 elegatiora aspernari & uillissimis qbusque: ac uel pauprimo gregarioque militi facillimis uti: Tũ commilitonẽ: q̃ pricipẽ uocari se malle: ac plerũque iter facere pinde: atque ipsi pedibus ambulãs: raroque uehiculũ conscendere: aut equum: sibi ipse portare arma nonnunquam etiam signa militaria longissima: & aureis ornamentis prægrauia: ac ne robustissimis quidem militibus facilia ipse humeris subire. Ob hæc igitur aliaq3 huiuscemodi: ut hominem militarem diligere eum suus exercitus: & ut uirum fortem admirari.

Discedit Roma Antoninus.

Quã Germãis: q̃ etiã militi suo carus Antoninus.

Quam patiẽs militatiũ laboꝶ.

20

Quippe instar miraculi uidebatur tantulæ hominē staturæ tātis
esse laboribus parem. Sed ubi milites apud danubium ordinauit
atq; in Thraciam Macedonibus cōterminā discessit: continuo
Alexander alter euasit. Nā & Memoriā regis eius oībus modis re
nouauit statuis imaginibusque nulla nō urbe poni iussis. Romā
q; ipsam: capitoliūq; & templa uniuersa refersit Alexādri simu
lacris. Vidimus item imagines nonnullas ridicule depictas quæ
alexādri stu uno corpore duas facies preferrēt Alexādri atq; Antōini. Ipse p
diosus āto dibat Macedōico habitu causiā gestās: & crepidas: ac lectissimam
ninus iuuenū manū i exercitu phalāgē macedōicā appellabat: iussis du
cibus nōia sibi ducū Alexādri iponere. Præterea iuuenes sparta
accitos laconicā & pitanitē centuriā uocabat. his igitur actis: atq;
Pergamus urbibus prout quanq; potuerat ordinatis pgamum adit Asiæ ci
uitatem: ut æsculapii curatiōibus uteret᷑. Quo postq̄ puenit Som
niis q̄diu uoluit captatis iliū mox petii: & cunctis urbis reliquiis
æmulus A collustratis ad Achillis tumulum pcessit. Eoq; coronis floribusq;
chillis ātōi magnifice exornato: rursus imitari Achillem cœpit. Sed patroclū
nus in Pa desiderante aliquem libertoꝝ omniū charissimus festus a memo
trocli funeř ria dum ad ilium morat᷑ uita defunctus est ueneno ut quidā aie
Festus a me bant extinctus quo. s. patrocli more sepeliret᷑ (ut alii afirmāt mor
moria liber bo interceptus) huius igit᷑ cadauer efferri iussit: compluribusq; li
tus gnis rogum strui. Dein impósito in medium: mactatisque omne
genus animalibus: subiecit ignem: phialamq; manu tenēs: uinū
que libans uentos precabat᷑. Cumque esset raro capillo & crinem
quæreret ut imponeret ignibus deridiculo erat omnibus: Ceterū
quos habuit capillos: tamen totondit. Laudabat autē ex oībus du
Sylla cibus pcipue Syllam Romanum. Et Afrum Hānibalē: Quibus
Hannibal etiam statuas atq; imagines excitauit: Decedens autē Ilio: Asiaq;
Antiochia omni: & Bithynia gentibusq; reliqs ptransitis: atq; ubiq; rebus
Alexandria compositis deuenit Antiochiam: ibiq; exceptus honorificentissi
me atq; aliquandiu moratus: Alexandriam cōtēdit ptexens huic
itineri desiderium uisendæ urbis ab Alexādro constructæ: simul
cōsulendi patri illoꝝ numinis. Quod egregie incolæ ueneratus
ac simulās hæc duo ipprimis religionē Dei & herois mēoriā: iubet
hecatōbas cōparari ac parētatiōes oē genus. Qd᷑ utprimū ē Alexā
drinæ multitudini nūtiatū: leuissimæ suapte natura: & oībus mō
mētis expositæ studiū beniuolentiamq; Principis omnes quasi

animorum impotes accipiebant. Igit̃ ad excipiendũ illum se cõ
parabant quanto nunquam antea honore cõsueuerãt: Quippe
omnifariam musica instrumenta disposita ubiq3 uariũ edebãt Quã hono
sonitum. Præterea aromatum: ac suffimentorꝝ uapor omne gẽus rifice excep
aditus cunctos optimis replebat odoribus: tedis pterea & florum tus ab alexã
sparsionibus honorabãt. Sed ubi in urbẽ iam puenit: primo qdẽ drinis
tẽplum ingressus est multisq3 uictimis immolatis: ac thure cumu Dona obla
latis altaribus: ad alexandri monimentum se cõtulit: paludamen ta tumulo
tumque purpureum: & claris spetiosisque gemmis anulos: cõspi Alexandri
cuos balteumque & siqua alia gestabat elegantiora dempta sibi
tum illius imposuit tumulo. hæc cernentes alexandrini læti supra
modum noctibus totis: ac diebus festum celebrabãt: ignari qd in
tra ulceratũ pectus Imperator occuleret. hæc enim oia p simulatio
nem faciebat: ut uniuersã illorum multitudinem contrucidaret.
Latentis odii causa talis erat. Nuntiatum ei fuerat Romæ agenti
uiuo adhuc patre: atq3 item post extincto: multa in ipsum dicere
alexandrinos. Sunt enim homines suapte natura dicaces: atq3 ad
describendum illudendumq3 maxie factitiactantes in optimum Dicaces ale
quenq3 & potentissimum dicteria quædam: ut quidẽ ipsi putãt xandrini
festiua: ut autẽ uident̃ iis in quos dicunt̃ lõge grauissima. Quip
pe huiuscemodi iocorum uel maxime illa pmouent: quibus delic
ti ueritas arguit̃. Quare cũ multa in eum dixissent: ne dissimula
ta qdem fraterna cæde: Matrẽq3 etiam Iocastam uulgo appella
rent: irriderentq3 ipm ꝙ tãtulæ homo staturæ alexandrum atque
achillem maximos ac fortissimos heroas æmularet̃. Dum ludere se
putant: eo impulerunt antoninum: hominem suapte natura ira
cundum atq3 sanguinarium: ut pnitiem illis: insidiasq3 moliretur.
Igit̃ celebritate: ac festo iam peracto: cũ uideret maximã hominũ
multitudinẽ ex uicinis regionibus cõfluxisse in urbem: mõuit edi
cto ut in planitiem quandam iuuentus uniuersa cõueniret: uelle
affirmãs: sicuti Macedonicam: spartanamq3 habebat: ita etiam in
alexandri honorem ipsius herois cognomento Phalangem con Insidiæ an
stituere. Iubet igitur consistere iuuenes uniuersos relicto interual tõini cõtra
lo: ut singulorum ætatem staturamq3: & corporis habitudinẽ mi alexãdrios
litiæ idoneã cõsideraret. his creditis iuuenes ac uerisimili spe duc
ti: ob insignẽ honorẽ pauloante exhibitum principi conueniunt
frequentes una cũ parẽtibus: atq3 germanis lætis gratulãtibusque

21

At uero Antoninus singulos inter se distantes circumiens:cōtre ctansq; & aliud i alio laudās præteribat: Donec illos neq; id ai maduertentes:neque expectātes:uniuersus circumueniret exerci tus. Vt uero cōiecturam fecit iam esse oēs militū suoꝝ armis iclu sos:quasique retibus implicitos:ipse statim cū suo presidio exces sit:ac signū militibus dedit: Qui stati facto ūdiq; inpetu depre hensā i medio iermē iuuētutē:ceterosq; q aderāt magna cæde cō trucidant: Atque e militibus alii cædē tātū faciebant:alii foueis i gētibus cadauera obruebant aggestaq; desup humo: immanem tumulū excitarunt:multi etiā i eas foueas Semiuiui ꝓtrahebant: multi adhuc integri detrudebant. Sed & milites nonnulli simul perierunt. Nā q relliquias adhuc aliquas spiritus retinebāt: neq; penitus defecti erant uiribus:iplicit ꝓruentibus se militibus: eos quoq; secum trahebant i foueā. Tanta est aūt facta cædes ut riuis cruoris p planitiem decurrentibus:cū fauces ipsæ Nili ingentes: tum littus omne circa urbē purpurasceret: sed affectans Parthici cognomē famāq; deuictæ ad orientem Barbariæ:quanq̄ i altissi ma pace tale quiddam machinat. Dat litteras ad regem parthoꝝ Artabanum:simulq; legatos cū mūeribus mittit materiæ & artis conspicuæ. In eis litteris fuerat scriptū:uelle se regis filiā ducere in matrimoniū:Principē se esse:& principe natū:quare haud de cotum priuati cuiusq̄ & tēius fieri generum:sed Reginā ducere potius:filiamque magni regis. Duo maxima imperia esse Roma num:& parthicum: Quibus affinitate illa i unum coeuntibus:ac nullo iam discriminante fluuio unam tantū potentiā factum iri nullis expugnabilē uiribus. Nā reliquas barbaras nationes:quæ nūc āboꝝ Imperiis subiectæ sūt facile iugū toleraturas: si ꝓprios gēs queq; & couentus sit habitura rectores. Esse romāis pedestrē exercitum:qui hastis & stataria pugna ceteros antecellat. Parthis uero equitatū plurimū: peritissimosq; sagittarios. hiis igit cōcur rentibus:& quæ usui ad bellum sūt: iniunū cōspirantibus facile ipsos sub uno diademate totius orbis terrarū imperiū retēturos. Præterea odoramenta quæ apud illos ꝓueniāt: telasq; laudatissi mas: contraq; apud Romanos metalla ipsa: & quæcūq; arte ali qua conspicua uisunt: nō iā uix raroq; & clanculū per mercato res importatum iri: sed i una dumtaxat terra unoque iperio com munemque fore utrisque usum rerum oium: minimeq; ipeditū

Cædes Alexādri norum

Artabānus parthoꝝ rex. Insidiæ parthoꝝ regi.

His litteris parthus acceptis: primo quidẽ abnuere: negare romão cõuenire Barbaꝝ matrimoniũ. Q uã. n. fore cõcordiã: neq; uoce satis cõgruẽtibus: & uictu habituq; iter se distãtibus. Esse romæ patricios pmultos: quoꝝ sibi ille optare liberos i matrimoniũ pos sit: sicuti itidem apud se Arsacidas. Neq; ullã sane extare cãm: cur alterutrũ gẽus adulteretur: Hæc igitur a pricipio rescribens condi tionẽ aspnabat: sed instãti Antonino donisq; & iureiurando fi dẽ studii sui: & caritatis uxoriæ facienti: credidit Barbarus: ac pol licitus daturum filiã generum iam ipsum appellitabat. Cuius rei uulgata mox fama Barbari scilicet omnes ad Romanum suscipi endum pricipẽ se cõparabant: spe quadã sẽpiternæ pacis exultan tes. Ceteꝝ Antoninus ꝓhibẽte nullo: fluuios trãsgressus: ac iã par thicã regionẽ quasi propriã peragrans: sacrificãtibus passim uni uersis supraq; coronata altaria odores incendẽtibus: lætum se ho nore illo Barbaroꝝ magnopere simulabat. Postea uero q̃magno itinere facto: ad ipsam Artabãi regiã appropinquabat: occurit ei rex i quadã ãte urbẽ planitie: nouũ nuptũ excepturus: generumq; suum. Sed Barbaroꝝ magna multitudo floribus indigenis coro nati: atq; induti uestes auro: diuersisq; coloribus uarias: festũ agi tabãt: ad tibiaꝝ: fistulaꝝq;: & tympanoꝝ sonitus saltantes nume rose. Q uippe huiuscemodi tripudiis supra modum delectantur: præsertim cum se temeto largius inuitarunt. Sed ubi omnis mul titudo confluxit: ac relictis equis: pharetrisque & arcubus deposi tis: inter libamina & calices agitabant: collectique in unũ Barba roꝝ quãplurimi temere: inordinatique cõstiterãt: nihil suspectan tes mali: sed pro se quisq̃ studentes: uidere nouũ nuptum: tum si gno dato Antoninus militibus impat impetũ: cædẽque i Barba ros faciant. Illi re subita perterriti: cedentibus: sautiãti busque Ro manis: terga obuertunt. Ipse Artabanus a suis stipatoribus raptus: atque equo impositus: uix ægreque cũ paucis fugiẽs elabit᷑. Reli qua uero multitudo barbaroꝝ passim cedebat᷑. Q uippe neque equos habebãt: q̃bus maxĩe utũtur: Descẽderãt. n. ex iis: pastũque dimiserãt: neque ipsi euadere fuga poterãt: impediente cursum fluxa ueste ad pedes usque deducta. Porro pharetras: aut arcus oĩo non attulerãt. Nã q̃d illis opus ad nuptias? Ita ingenti cæde Barbaroꝝ facta Antõinus: ꝑdaque: & hoibus magna copia captis

Anõinus parthoꝝ Regẽ adit quasi iam Socerum

Cædes par thoꝝ isidi is & frau de Antõi ni.

22

discedit resistēte nullo: uicisque & urbibus icēsis: data potestate
militibus rapiendi qđ quisque posset: aut uellet Hāc igit̄ calamita
tem haud opinato Barbari acceperūt. Antonius aūt regionē par
thicā pēitus igressus: deffessis iā rapiēdo cædēdoque militibus re
uertit i Mesopotamiā. Indeque Senatui populoque Romano ꝑ
litteras significat subactū a se oriētē: cūctosque illius regni mor
tales: i suā ditionem cōcessisse. At Senatus quanq̄ totius negotii
gnarus: Quippe principum res latere nullo pacto possunt: metu
tamē atq; assentatione: cunctos illi honores uictoriæ decernunt.
Substitit autem post id Antoninus ni Mesopotamia: studio auri
gandi ac beluarum uenationibus itentus: Erāt præfecti exercituū
Audētius duo: Audentius: & Macrinus: quorum alter Senex iam: rerumq;
Macrinus ciuilium plane rudis: haud tamē imperitus rei militaris habebat:
Alter & in foro uersatus: & legum consultissimus. In hunc igitur
ut parum militarem: minimeq; fortem uirum: publice nonnunq̄
princeps cauillabatur: ne conuiciis quidem abstinens. Nam audi
to illū: & uictum usurpare liberaliorem: & aspernari uilissima ab
Quibus iectissimaq; cibaria: quibus Antoninus militariter delectabatur:
causis irri chlamydēq; & uestem ceteram: ad urbanum modum gestare: q̄
tatus si degenerem ipsum: morboq; muliebri laborantē calumniabat̄
Macrinus Minitans etiam occisurum. Quorum impatiens Macrinus uehe
i an tōinū menter exacerbatus est: Accidit autem res huiuscemodi. Quippe
habitura finem aliquando fuerat Antonini uita. Nam cū suapte
natura curiosior esset: non hominū modo res cognoscere stude
bat: sed deorum: dæmonūq; etiam rimari arcana: metuq; semꝑ
insidiarum nullis nō oraculis incubabat. Accitis undiq; magis
astrologis: haruspicibus: ac nullo plane præterito: qui huiuscemo
di fallacias profiterent̄. Sed eos quoq; suspectans ut parum uera
loquentes omniaq; ad assentationem uaticinātes: scribit ad Ma
Maternia ternianum quēdam: cui rerum suarum omniū curam in urbe cre
nus diderat: & quem sibi ex amicis omnibus fidissimum putabat cō
sciumq; omniū secretorum habuerat: magos undiq; optimos cō
quirat: atq; euocatis manibus de fine ipsius uitæ consulat & an
quisquā imperio isidietur. At Maternianus nauata principi ope
ra: siue id re uera manes significauerant: siue alioqui Macrinum
posus: rescribit Antonino Macrinū esse qui insidietur Imperio
eumq; e medio tollēdum: Has igitur litteras ut mos ē: cū reliquis

obsignatas dat ignaris quid ferrent tabellariis. Illi consueta usi itineris celeritate ad Antoninum perueniunt: quo ille potissimum tempore ad aurigandum se parabat: ac iam currum cōscendebat. Ita ei reddunt integrū epistolarum fasciculū: in quibus erant etiam litteræ: quæ ad Macrinum pertinebāt. At uero Antoninus studio iam omni atq; animo ad aurigandū intentus: imperat Macrio: uti ipse litteras seorsum inspiciat: ac siquid maioris momēti sit re nuntiet: sin minus ipse de more suum hoc est præfecti officium exequatur. Quippe talia identidē iniungere cōsueuerat. Ipse de inde ad suū studiū perexit. Macrinus seorsum epistolis omnibus solutis: ēt in eā incidit: quæ ipsi pernitiem afferebat. Cognito igi tur quantū periculi impenderet: ac gnatus Antonini iracundiæ: truculentiæq;: præsertim tam specioso pretextu: subtrahit epistolā illam. Ceterarum uero (ut solebat) argumēta pricipi renūtiat. Sed me tuens ne iterum super eiuscemodi rebus Maternianus rescriberēt: malens facere ipse aliquid: q̄ expectando pati: tale qdā cōminisci tur. Erat martialis quidam Centurio unus e custodibus corporis Antonini semper illum essectari solitus: cuius fratrem paucis āte diebus princeps delatū tātum sed minime redargutū occiderat: ipmque Martialē per cōtumeliam timidū: ac degenerē & Macri ni amicū appellauerat. hunc uehementer dolentē fratris nece: pro priisque icitatū cōtumeliis: gnatus omniū Macrinus ad se uocat: studiosum iam pridē sui: ac multis obstrictū beneficiis: cui persua det ut captato q̄primum tempore Antoninū obtruncet. Ille cū pro missis adductus: tum proprio odio: ac uindictæ fraternæ studio inci tatus libenter omnia se facturum pollicetur cū primū occasio euēis set. Euenit autē haud multo post: quippe agēs Carris quæ est Me sopotamiæ urbs Antoninus Deæ lunæ inuisit templū: quod i ea regiōe distans aliq̄tum ab urbe pcipuo honore ab incolis colitur. Eo secum paucos eqtū eduxit relicto exercitu cetero ut sacrificio facto in urbem reuerteretur. Medio autem itinere uno tantum fa mulo comitatus: ac reliquis absistere iussis: recessit ad reqsita na turæ. Quare auersis omnibus & q̄ longissime recedētibus hono ris ac reuerentiæ causa: Martialis: qui oēs temporum captabat arti culos: ut eum solum esse animaduertit: ceu nutu pricipis ad uidē dum aliquid: aut audiendum uocatus: accurrit illico: auersumque & subligacula sibi deducētem: pugione traiicit: quem celatū ma

Martialis. Centurio. Alexandri.

Carre urbs Dea luna.

23

nu attulerit: & cum in ipsam iuncturam ferrum incidisset: lætali scilicet uulnere de improuiso Antonius minime defensus occu buit. Quo facto Martialis statim equum inscendit: ac fuga eua dere conatur. Ceterum germani equites: quibus & delectabatur Antoninus: & custodibus corporis utebatur: propiores ceteris: pri miq; facinus conspicati: Martialem consecuti: missilibus cōfodi unt. Quod ubi exercitus reliquus cognouit omnes subito cōcur rerunt: primusq; Macrinus supra cadauer cōquerri: ac delamētari p simulationē cœpit. Grauis ea res & molesta militibus icidit: Cō militonem cōuictoremq; aliquem amisisse: nō principem existi mātibus. Neq; de Macrino quippiā illis adhuc subolUerat putā tibus Martialē proprias inimicicias persecutum. Ita i sua quisq; tabernacula discessere. At Macrinus tradito igni corpusculo reli quias inter urnam cōiectas Matri ad sepulturam remisit. Ea tūc Antiochiæ morabatur. Moxq; ob liberorum calamitates incertū sponte an imperio alicuius mortem sibi consciuit. Hunc finem habuerunt Antoninus & Iulia mater: cū quidem ad eum quē di ximus modum uixissent ac sexennium tantum ille sine parente Germanoq; suo īperauisset. Extincto Antonino īcerti: ignariq; quid agerent milites biduo sine Imperatore fuerunt: quærentes ī ter se: quem potissimum principem deligerent. Siquidem aduen tare magnis copiis Artabanus nuntiabat pœnas exacturus: & cæ sis inter pacem ac libationes missurus i ferias. Igitur principem deligunt primo quidem Audentium militarē scilicet uirum: præ fectumq; non improbum: Sed ille senectutē excusans abnuit im perium: Dein uero Macrinum: suadentibus potissimum tribunis quos etiā conscios īsidiarum Antonini ac Macrino participes cō silii fuisse post illius mortē suspitio extitit: quēadmodū i sequēti bus dicemus. Suscepit autem Macrinus imperiū: nō tam fide mi litum fretus q̄ necessitate impulsus: usuq; præsenti his actis iā sci licet Artabanus multis copiis: ac uiribus: aderat: equitatū igentē: & sagittariorum multitudinē adducēs: pterea cataphractos: chā elis īsidentes qui prælongis contis præliarent. Quo cognito Macri nus conuocato exercitu: ita locutus perhibetur.

Martialis occisus. | Iuliæ mors | Artabanus | Audentius | Macrinus i pator eligi tur. | Macrini cō tio ad mili tes.

d Olere uos omnes: principis huiuscemōi: uel ut uerius lo quar: cōmilitonis iteritu minime mirādū: Sed calamita tes: casusq; hūanos modice ferre: id uero ē prudētium.

Ceteꝝ illius memoria ueſtris æternū præcordiis iſidebit:atque ad
poſteritatē propagabitur:reꝝ fortiter ac magnifice geſtarum: p̄te
rea amoris beniuolētiæq;:& cōmunicatoꝝ uobiſcū laboꝝ laudē
ſecum deferens ſēpiternā. Nūc autem poſtulat tempus honoꝛ ha
bito illius mēoriæ:iuſtiſq; omnibus pſolutis:occurrere imminēti
periculo. Videtis Barbarum inſtātē cū totius oriētis multitudine
ac iuſtas(ut uidet̄)belli cauſas p̄ferentē:ſiquidem nos illum prio
res laceſſiuimus:uiolato fœdere:atq; in altiſſima pace bellū exci
tauimus. Nunc omne romanū Imperiū in uirtutē ueſtram recum
bit:& fidem. Neq;.n.de finibus Imperii:aut de fluminibus dimi
catio nobis aduerſus magnum Regē:ſed de omnibus fortūis ē:
cum.ſ.liberos Cōſanguineos ſuos ultum ueniat quos iiuſte a no
bis:contraq; fœdera occiſos arbitrat̄. Igitur arma capiamus:atq;
(ut mos Romano eſt)ordines in p̄lio ſeruemus: Quippe in acie
barbaroꝝ incompoſita multitudo:ac tumultuaria:ipſa ſe fortaſſe
impediet. Veſter autem ordo:atq; conſenſus:pugnandique peri
tia:ſicuti uobis ſalutem:ita hoſtibus pnitiem attulerit. Quapꝑter
ſic uelim bene ſperantes dimicetis:ut Romanos decet:utque hac
tenus conſueuiſtis. Ita.n.& Barbaros ipſos fuderitis:& gloriam i
ſignem adepti:fidem Romanis:ceteriſque oībus feceritis: nō do
lo aut fraude ulla:ſed uirtute & armis ſuperiorē uictoriā a uobis
partam. Quæ poſtq̄ locutus eſt:cognita neceſſitate milites: in or
dines ſe recepere:atque i armis agitabant. Sole āt oriente conſpi
ciunt Artabanū maximas ſecum copias adducētē. Vt autē ſolem
Barbari de more propitiarunt:confeſtim edito ingēti clamore cō
currunt i Romanos:iiſque ad eqtātes ſagittas ingerūt. At roma
ni acie inſtructa:mauroꝝque eqtatu per latera diſpoſito:ac rece
ptis per interualla expeditis militibus:qbus facilis eſſet excurſio: Præliū cū
fortiter reſiſtentes impetū Barbaroꝝ ſuſtinebant. Qui ſcilicet et Barbaris.
ſagittaꝝ multitudine:& p̄longis cōtis:qbus cataphracti ex equis
aut chamelis depugnabāt:peſſime Romanos accipiebāt. Contra
Romāi quoties pedē cōferebāt:facile.ſ.aduerſarios ſuperabant.
Poſtea uero q̄ ab eqtatu & chamelitarū multitudine permebātur Chamelitæ
fuga ſimulata:tribolos:aliaque machinamenta ferrea acumīnata
proiiciebant:quæ ſub harenis latentia:neque cuiq̄ conſpecta per
niciem equitibus: & chamelorum inſeſſoribus afferebant.

Quippe illis calcatis equi: potissimũ uero chameli: quoniã huic
generi mollissimæ sunt ungulæ: succiduæ claudicabant excussis
tergo insessoribus. Ceterꝝ Barbari illi q̃diu eq̃s aut chamelis iue
huntur: acerrime scilicet cõfligunt. Vbi autem uel descendere iã:
uel excidere: faciles sunt captu: neque ꝑlium i manibus gerere au
dẽt: & si fugiendus aut isequendus sit hostis: crura scilicet fluxa
ueste præpediunt͛. Vno igitur alteroqꝫ die a mane ad uesperam
pugnatũ: Nox ꝑlium diremit: reuersiqꝫ sunt in castra utriqꝫ qua
si uictores. Tertia die in planitiẽ pugnaturi cõuenere: tentante ãt
Barbaro utpote qui numero ꝑstabat circumuenire Romanum:
quasiqꝫ indagine cõcludere: contra non iam ꝓfundiorem: sed i
frontem productam cõstituebant Romani aciẽ: ac se circumuẽi
ri ꝓhibebant. Tanta autem uiroꝝ: iumẽtoꝝqꝫ multitudo cecidit:
ut omnis compleret͛ campus: maximiqꝫ cadaueꝝ acerui in altum
attollerent͛: præsertim uero chameloꝝ: quæ aliæ super alias procu
buerunt. Ergo nec liber pugnantibus cursus erat: nec inter se cer
nendi copia. Velut ingẽti quodã: ac uix ꝑuio aggere cadauerum
in medium extructo: quo. s. ꝓhibẽte trãsitum ad reliquos: singuli
se in sua castra receperũt. At Macrinus cognito nõ alia de causa
tã acriter: ac pertinaciter pugnare Artabanũ: nisi q̃a se pugnare

Quã Ce dát labori Barbari.

cõtra Antoninũ arbitrabat͛ (Solent. n. Barbari paulo negotio q̃si
fatiscere: uelutiqꝫ oneri cedere: si mõ primis cõgressibus parũ ex
sententia res gesserint. Tunc autẽ ꝑstabant ꝑlium ĩtegraturi: cũ
primum cadauera concremassent: Ignari periisse qui has inimici
cias concitauerat) Mittit parthis legatos cum litteris quæ declara
rent occidisse Imperatorẽ: ac debitum suppliciũ luisse: qui fœde

Pacificatio Macrini cũ Artabano.

ra & iusiurandum temerauerat: Sibi esse a Romanis: quorum ip
sum tãdem imperium sit: summã rerum traditam. Nõ placere ue
ro: quæ acta forẽt. Itaqꝫ captiuos q̃cunqꝫ superessent: raptaqꝫ om
nia redditurꝝ. Cupere se illũ ex inimico amicũ facere: pacẽqꝫ iu
reiurãdo: ac libaminibus sancire. Quibus lectis Artabanus: edoc
tusqꝫ a legatis de Antonini cæde: satis dedisse supplicii uiolato
rem fœderis arbitratus: contentusqꝫ reddi sibi citra ullum cruo
rem captiuos: prædãqꝫ omnẽ fœdus cũ Macrino ferit: atqꝫ i ꝓpri
as sedes reuertit͛: Sed & Romanus impator deducto ex Mesopo
tamia exercitu Antiochiam ꝓfectus est.

Litteræ Macrini ad .S.P.Q.R.

d E ANTONINI Imperio cædeq; insidiis:ac suc cessione item supiore libro dximus. Ceterum Ma crinus ubi Antiochiam peruenit litteras senatui populoq;.Ro.misit in hanc sentētiā.Cū satis ipi cognitū habeatis:quod nam fuerit meū iam ide a principio totius uitæ institutum:q̃q; ad benignitatem propen si mores:Quæ mansuetudo in ea potestate explicata : quæ non multum abest a principatu(siquidem ipse quoq; imperator fidei se præfecti cohortis credit)Superuacuū esse arbitror multis uerbis uti apud uos.Nostis.n.& ipsi parum me lætum fuisse iis rebus: quæ ab illo gerebant̃:ac sæpe uestra cā piclitatum:dum ille nulli non calumniæ fidē habens:uelut effrenus cōtra uos irrueret.Ita q; identidē mihi obtrectare solitus:etiā publice modestiam i me atque humanitatē uituperabat:segnē & fluxis moribus uocitans. Quippe homo assentatiōibus gaudens:quicunq; ipsum ad cru delitatem exacuebant:rabiemq; insitam quasi signo dato prouo cabant:& calumniis iram excitabāt:eos sibi denique bēiuolos:fi dosq; imprimis amicos arbitrabatur.Mihi āt iam ide a principio nihil lenitate antiqus:modestiaq; fuit.Igit̃ parthicum bellū lon ge maximū:& in quo omne Romanū Impiū fluctuauerit: ita cō fecimus:ut nec i acie fortiter dimicādo hostibus cesserimus & regē maximas secū trahentē copias:icto fœdere ex inimico amicū red diderimus. Porro me principe liberi icruentiq; omnes agitabūt: magisque optimatiū conspiratio hæc erit:q̃ pricipatus. Neque tñ est qđ quisq̃ indignū Impio cēseat : aut fortunæ crimē putet ēē: quod ex equestri ordine ad Imperiū perueneri. Nā quo obsecro nobilitas ipsa:nisi morum benignitas adsit & hūanitas ? siqdē for tunæ munera ēt parum dignos exornāt : animi uirtus ppriā cuique gloriā cōciliat : & claritas qdē generis:diuitiæque: atque id gēus reliq:etsi beatorum ppria putant̃:minime i ipsis: utpote ab aliis tra dita laudant̃.Lenitas autē: ac benignitas etsi ipse quoque admi ratiōi sūt:attamē habēti quoque laudē accumulāt. Quid .n. uo bis pfuit Cōmodi nobilitas:aut Antonini paterna successio ? .s. eiusmodi homies q̃si ipsis debitā hæreditatē adepti: ueluti pprio

25

patrimonio p contumeliā abūtūť. Qui aūt a uobis iperium acce perūt:uelut imperpetuū obſtricti:etiam referre gratiam pro meri tis enituuntur. Ad hæc patricia principū nobilitas: ſæpenumero in ſupbiā uertit deſpectis omnibus uelut inferioribus. At q mode ſtiæ experimento ad Imperiū aſciſcunť:quaſi partū labore tuen tur ſemp uerenturq3 & colūt quos cōſueuerant. Mihi ſane decre tum ē nihil ſine auctoritate ueſtra gerere:ac uos participes cōſilia rioſq3 habere reipu.gerendæ. Viuetiſq3 p arbitrio ueſtro:in liber tate illa:quam uobis ante hac a patriciis imperatoribus ereptam: Marcus dein Pertinaxq3 reſtituere conati ſunt:ambo ad Impiū priuatis cunabulis inutriti:quippe generis initia clara poſteris re linquere ipm pſtat: Quā accepta a maioribus fœdis moribus cō taminare. hac lecta epiſtola cōclamatū a Senatu uniuerſo: nulliq3 non honores auguſtorū Macrino decreti. Neq3uero tantopere læ tus Senatus Macrini ſucceſſione fuit:q̄ uulgo uniuerſi gratula banť extinctum Antoninū: Nā ut quiſq3 auctoritate aliqua:aut dignitate pcellebat:ita maxime immīnētē ſuis ceruicibus depuliſ ſe gladiū arbitrabať. Delatores autem & ſerui omnes quicunque dominos detulerant patibulo ſuffixi:totaq3 urbs:atq3 adeo Ro manū impium ſceleratis hominibus ppurgatū:partim ſupplicio affectis partim exilio mulctatis. Quod ſi q tamen latuerunt: me tu quieſcentiū:etiam ipſi libertatis quandā imaginem pferebāt: anno dūtaxat uno quo Macrinus iperiū obtinuit. Quippe hoc tantū peccauit quod non exercitū illico dimiſit:atq3 uno quoq3 domū reuerti iuſſo ipſe Romā ſui cupidā ſtatim non petiit uocā te populo cotidie ſe:ac Macrinū uociferante: Sed Antiochiæ mo rabať barbā nutriens & icedens q̄ ſolebat lentius:tardiſſimeque: ac uix adeuntibus ſe reſpondens:adeoq3 interdū ſubmiſſa uoce ut ne exaudiri qdē poſſet. Hæc.n.demū ſibi de Marci moribus imitāda pposuerat:cum ad illius reliquā uitam nullo pacto aſpi raret. Quippe delicioſius in dies agitans:hiſtrionibuſq3 & ſalta toribus intentus:& gubernādi neglegens icedebat cum fibulis ac balteo auratis gēmatiſq3. Qui luxus minime. Ro. gratus exer citui:certe quē Barbaris putant:fœminiſq3 cōgruentiorē:q̄ prin cipi. Talia igitur intuentes:magnopere iprobare omnes: uitaque plane hois aſpnabari molliorē q̄ ut militari uiro cōueniret: ſimul cōparare inuicē Antonini uitæ exēplū ſollertis iprimis:ac plane

Quo peca uerit Ma crinus.

Cōtemptui ſuis militi bus Macri nus.

militaris uiri:& Macrini luxuriã. Prætetea grauiter idignari:q; ip
ſi adhuc i tabernaculis agerent:pcul a patria:ac nõnunq̃ reẜ quo
q; neceſſariaẜ idigerẽt:neq; domũ dimitterent̃ ẽt pace facta:cũ
ſ.ille cõtra molliſſime ac deliciosiſſime uitã coleret. Igit̃ excuſſis
uelut habenis cotidie i hominẽ cauillabant̃:ac leuiſſimã quanq;
occidendi eius occaſionẽ aucupabant̃. Sed ita. ſ. fato datum fue
rat:ut uno dũtaxat ãno priceps Macrinus in deliciis abſumpto:ſi
mul cũ uita Imperiũ amitteret:exiguã tenuẽq;fortuna occaſionẽ
militibus oſtẽtate:ad ea quæ cõcupierant patrãda. Mæſa erat quæ Mæſa.
dã nõie phœniſſa mulier ab Emeſa urbe phœniciæ: cui ſoror Iu Iulia.
lia fuerat Seueri cõiunx:ac mater Antonini ea uiuẽte ſorore mul
tos ãnos i aula iperatoria uixerat Seuero & Antonino pricipibus.
Hãc igitur Mæſã poſt ſororis obitũ atq; Antõini cædem iuſſerat
Macrius i patriã cũ oĩbus bõis reuerti. Abũdabat ãt grãdi pacũia
utpote lõgiſſimo tẽpore inter pricipalẽ potẽtiam enutrita. Reuer
ſa igitur anus:domi agitabat. Erant uero ei filiæ duæ:quaẜ natu
maior Soænis:minor Mãmæa uocabatur. Illi filius Baſſiãus:huic Soænis:
Alexianus: amboque ſub matribus:auiaque educabant̃: & qdẽ Mãmæa.
Baſſianus annos natus erat circiter quattuordeci. Alexianus aũt Baſſiãus.
decimũ iã annũ attigerat:ſacerdotes ambo ſolis:quẽ maxie indi Alexiãus.
genæ colũt phœnicũ ligua Heleagabalũ uocitãtes:tẽplumq; illi Heleaga
maximũ cõſtructũ habẽt:auro argẽtoq; plurimo: ac lapidũ elegã balus.
ti magnificiẽtia:exornatũ:neq; ſolũ idigenæ deũ il'ũ uenerant̃
ſed uicini quoq; ſatrapæ: Regeſque Barbari:certati quot annis
ſplẽdida offerũt munera:ſimulachẜ uero nullũ græco aut Rom:
more manu factum ad eius Dei ſimilitudinẽ. Sed lapis aſt maxi
mus ab imo rotũdus:& ſenſi faſtigatus,ppemodũ ad coni figurã
Niger lapidi color quem etiã iactant cælitus decidiſſe. Eminent
in lapide quædam: formæq; nonnullæ uiſunt̃: ac ſolis imaginẽ
illam ẽẽ affirmant:minime humano artificio fabrefactã. huic igi
tur deo ſacer erat Baſſiãus:quippe natu maior ipſe potiſſimũ ſa
cerdotio fungebatur:incedẽs barbarico cultu tunicas indutus ite
xtas auro:ac manuleatas:& ad pedes uſque demiſſas:cruraque to
ta cõuelãs ab unguibus ad femora ueſtibus ſimiliter auro purpu
raque uariis: capite coronã geſtãs p̃cioſoẜ lapidũ coloribus florẽ
tẽ: p̃terea iteger æui:cunctoẜque eius ætatis aduleſcẽtiũ formoſiſ
ſimus: Quare cõgruentibus i unũ forma corporis atq; ætatis flo

f ii

26

re simul habitu illo mollissimo: facile eum Dionysi pulcherrimis imaginibus assimilabant. Hunc igitur sacra celebrantẽ chorosque circa altaria Barbarorum in morem ad tibias: fistulasque: & omnifariã organa instaurantẽ: curiosius inspectabãt cum mortales alii: tum imprimis Romani milites: uel quod genere Imperatorio editum scie bãt: uel quod forme uiribus: omniũ in se oculos cõuertebat. Quippe tum uicinus urbi illi exercitus erat: tuendæ phœnitiæ ppositus: de ductus ide mox: ut in sequẽtibus exponemus. Cum itaque cottidie religionis nomine milites ad templũ itarẽt: libenter scilicet adu lescentem intuebantur. Erant autem ex iis nonnulli Roma pfu gi Mæsæ familiares quibus illa formam pueri admirantibus: icer tum mentita an uerorum professa: filium utique eẽ ait Antonini: q̃uis al terius putaretur. Quippe cum suis natabus adulescentulis adhuc & formosis rem habuisse: quo tempore ipsa in palatio simul cum sorore agitabat. Ea res audita ab illis: ac sensim communicata re liquis cõmilitonibus: per uniuersum denique exercitũ uulgata ẽ. Porro etiã aceruos habere nummorum Mæsa dicebatur: facileque oẽs militibus elargitura: si modo iperium suæ soboli restitueret. Pol licentibus aũt se eam cũ suis: si noctu clanculũ in castra uenisset: patentibus portis excepturos: atque Antonini filium iperatorẽ de claraturos: nihil. s. recusauit anus: decreta periculũ quod uis adire q̃ uitam colere priuatam atque abiectam: Quapropter noctu clan culum urbe egressa: cum liberis: nepotibusque suis deducente ipos profugo tum militum agmine: facile i castra admittitur: ibique pue rum confestim milites uniuersi Antoninum appellatum: atque indutum purpura custodiebant. Tum commeatu omni simul cũ suis natis & coniugibus: ceterisque adeo rebus importatis: quas in uicis agrisque propinquis habebant: ita se intus comparabant: ut ẽt si opus foret. castrorum obsidionẽ exciperent. Quæ ubi nuntiata Macrino sunt Antiochiæ moranti: dedito p exercitus rumore: re persum Antonini filiũ: pecunias militibus elargiri Iuliæ sororem cũ omnia quæcũque dicerentur: aut esse ullo modo poterant: pro ue ris acciperentur: pendebant animis omnes: atque eos ad res nouas moliendas: cũ propriũ Macrini odium: tũ Antonini memoriæ quædã quasi cõmiseratio subigebat: sed iprimis pecuniarum spes: ut multi iam ex iis ad nouum Antoninũ trans fugerent. At Macrius rem totã quasi puerilem contemnens: consuetãque obtinentes ai

Bassianus Imperator a militibus declaratur.

alacritatē: domi ipse sedēs: unum e suis ducibus mittit: traditis co
piis quātæ ad rebelles expugnādos uiderent᷑ suffecturæ. Vt autē
eo puenit Iulianus (id enim nomē præfecto fuit) ac iā mœnibus
succedebat: Stati inclusi milites: pue℞ exercitui ifesto de turribus
pinnisque ostentare: Vociferari Antōini filiū: sacculos quoque
nūmorū plenos: escā scilicet proditionis attollere. At illi credito
Antōini esse filium (& quoniā sic uidere uolebāt) facie quoqꝫ &
liniamentis q̄simillimum existimantes: caput amputant Iuliano
mittuntqꝫ ad Macrinū. Ipsi reseratis portis uniuersi i castra acci
piunt᷑. Ita scilicet adauctæ copiæ: nō modo ad excipiendam obsi
dionē: sed ad cōferendā quoqꝫ manū: dimicādūqꝫ istructa acie
satis futuræ: Transfuga℞ ēt magna ui paulatim cottidie se aggre
gante: Quibus auditis Macrinus: cū omni exercitu ad castra illa
oppugnanda cōtendit. Antōinus autē militibus oppugnationē
haud expectātibus: sed congredi audētibus: copias oēs educit. Cō
currerunt autē inter se exercitus uterqꝫ: i phœniciæ: Syriæqꝫ fini
bus: acrius dimicante Antonini milite: cōscientia: metuqꝫ pœnæ:
si uictus foret: contra autem Macrini exercitu languidius remis
siusque præliū capessente: multisque subinde ad Antoninum
transfugientibus: Quo animaduerso Macrinus metu: ne planè
omibus exutus copiis captiuus agere᷑: nihil nō passurus cōtume
liæ stātead huc acie chlamydē sibi: cete℞qꝫ imperatoriū detrahit
tūorna: paucisque e fidissimis cōmilitonū cōitatus: fugā occupat
dentosaqꝫ barba: ne agnosceret᷑: itinerario uestimento: capiteqꝫ
semp conuelato: noctem diemqꝫ accelerabat: famam quoqꝫ suæ
fortunæ præueniens: quippe igenti studio cōmilitones uehicula
urgebant: quasi Macrino adhuc re℞ potente: magnis de rebus
mitterentur. Ille igitur fuga euaserat quemadmodū diximus. In
terea milites utrinque pugnabāt: atqꝫ a Macrino quidē corporis
custodes: ac stipatores: quos prætorianos uocant: fortiter stantes:
reliquum omnem exercitū soli substinebant: uidelicet proceri ho
mines: atque ex omni numero delecti. Cetera omnis multitudo ꝓ
Antonino ꝑliabatur. Sed ubi diu: neqꝫ Macrinū iā ipsū: neqꝫ in
perii signa conspiciebāt: q ꝓ illo certamē subierāt: ignari ubi nā
foret iaceret an aufugisset haud satis cōstitutū habentes quod si
bi capiendū consiliū foret: neqꝫ periclitari diutius pro eo decre

Iuliano caput amputatur.

Pugna inter Antōini & Macrini milites.

Macrini fuga.

27

uacant:qui iam nusq̄ compareret:& se permittere hostium ptāti: quasi dedicios:captiuosq3 uerebantur. Vt autē a captiuis audiuit Antōinus aufugisse e ꝑlio Macrinū:mittit stati nuntios: qui doceant frustra illos ꝑ homine pauidissimo: ac fugitiuo decertare: ueniāq3:& obliuionē omniū iureiurādo pollicetur: stipatoresq3 iā tum sibi illos adsciscit. Igitur omnes re credita cesserūt. At uero Antoninus mittit illico q Macrinū consequant̄:cum iā plurimū uiæ præcepisset. Inuentus āt est in calchedōe:Bithyniæ urbe grauissime ægrotās:ac ꝑpetuo itinere attritus latitans i suburbāo quodam:ubi illi caput abscissū. Dicebat̄ autē Romam properare fretus popularibus studiis:sed transgredientē in Europā agusto ꝑpontidos freto:iāq3 Byzantio appropinquantē:uento aduerso usū perhibent:quasi flatu ipso ad suppliciū retrudēte. Tantū igitur afuit Macrinus:quominus ꝑsecutores effugerit:finē uitæ sortitus fœdissimū:q Romā reuerti post uoluerit:quod statim a pricipio facere oportuerat. Offendit autē consilio pariter atq3 fortuna. Ita.s.occisus ē Macrinus cū filio Diadumeno:quē iā Cæsarē fecerat. Postea uero q̄ exercitus uniuersus Antoninū īpatorē cōsalutauit:atq3 ille summā reꝝ suscepit:rebus iā ī oriēte(ut quæq3 maxime urgebant)ordinatis ab auia.s.atq3 amicis.(nam ipse adulescens admodum ac rerum erat imperitus)haud diu moratus ꝑfectionē edicit:festināte īprimis Mæsa ad Romanā aulā:cui tādiu ī sueuisset. Sed ut Senatui populoq3 Romāo res innotuit: omnes eum nuntium grauiter accepere. Sed parendū necessitati fuit:electo a militibus principe. Ceterum incusantes Macrini negligens ingēium:fluxosq3 mores:neminē utiq3 aliū: Sed ipsum sibi fuisse mali causam dictitabant. At uero Antoninus e Syria ꝑfectus: Nicomediæ hyemauit:ita postulante āni tempore:statim igit̄ debacchari supra modum cœpit cultumq3 patrii numinis: cui dicatus fuerat celebrare superuacuis saltatiōibus: uestitum usurpās luxuriosum:purpura intextum:atq3 auro monilibusq3 & armilis redimitus:Coronas ēt substinēs ad Tiaræ modum:auro lapillisque preciosis insignitas:Forma habitus inter phœnisam stolā:ac Mædorū amictū. Nam Romanā uestē aut græcanicā plane asperna batur e lana(ut ipse aiebat)hoc est e re uilissima confectā. Neque nisi sericas telas dignabat̄:procedēs identidem ad tibias: & tipana:uelut orgia numinis concelebraret. hec cernēs Mæsa:ac ferēs

Macrini mors

Diadumenus Macrini filius.

Qualis antoninus

iniquo animo supplex illi persuadere conabat᷑:ut Romanũ assũ
meret cultũ:ne urbẽ mox curiãq; ingrediẽs pegrino illo: barbari
coq; habitu spectãtiũ oculos perstringeret insolẽtes eiuscemodi
mũditiaꝝ:ac reputantes mulierculis:q̃ iuris congruentiores. Sed
ille uerbis aniculæ cõtemptis nec cuiq̃ pterea credendũ putãs:qp
pe neminẽ circa se nisi moribus cõsimilẽ: suisq; obsecundantẽ
uitiis habebat cũ retimendũ sibi quencũq; illũ cultũ animo ob
stinasset:decreuit absens periculũ facere quonã animo Senatus
populusq; Romãus laturi forent. Quare imaginẽ propriã maxi
mis linia mentis: q̃ ipse obire sacerdotis mũia uidebat᷑ :simulq;
figurã numinis:cuius sacerdotiũ gerebat:depictã i tabula præmi
sit Romã: iussis q eam ferrẽt i media curia loco edito supra uicto
riæ caput collocare: ut cũ Senatus haberet᷑ thura unusquisq; ad
oleret:merumq; libaret:edixit item ut omnes Romani magistra
tus:quiq; publice sacra facerent ante alios deos quoꝝ meminisse
iter sacrificandũ solẽt: Deũ Heleagabalum nuncuparent. Qua
propter ut in urbem peruenit: nihil scilicet nouum Romani ui
derunt insueti iam picturæ. Diuiso igitur congiario i populum
ut mos ẽ iperiũ suscipiẽtibus spectacula omnifariam edebat ma gnificẽtissima: tẽplũque itẽ maximũ pulcherrimũq; deo erexit:
plurimasque circa tẽplũ cõstituit aras:ad q̃s cotidie mane tauroꝝ
becatombas:& ouium magnã multitudinẽ imolabat:coacetuatis
que supra aras omne gẽus odoribus:etiã uetertimi cuiusque opti
mique uini plurimas amphoras ꝓfundebat. Sic ut riui passi uini:
sãguinisque ꝓmiscue defluerẽt: chorosque circum aras agitabat:
nullis nõ orgãis cõsonantibus: unaque mulieribus phœnissis
cursitãtibus i orbẽ: cymbalaq; iter mãus habẽtibus:aut tympana
omni circũstãte Sẽatu:atq; equestri ordie ad theatri formã. Exta
porro uictimaꝝ atque aromata itra lãces aureas capitibus iposita
gestabat:nõ qdẽ famuli aliq aut humiles ꝑsonæ:sed ꝑfecti exerci
tibus:& qcunque maximas dignitates obtinebãt:id uti tunicas ta
lares:ac manuleatas unãque in medio purpurã ferentes:Sed & li
teis calciamẽtis utebant᷑:queẽadmodũ uates i eis regiõibus cõsue
uerũt. Porro ingentẽ se honorẽ tribuere putabat:qbus eiusmodi
sascriicia pticiparet. Sed q̃uis istaurare choros:& sacra facere ppe
tuo uideret᷑:plurimos tamẽ ex illustribus uiris:atque opulẽtis:itet
fecit:delatos sibi quod paꝝ læti illiusmodi uita ẽt i ipm q̃doque

Templũ & honores Deo heleagabalo.

cauillarent. Duxit p̄terea uxorē illustrissimā Romanā fœminam:

Vxores Antonini quā ēt Augustam appellauit:cūq3 ea tamē paulopost diuortium fecit:ademptisq3 honoribus priuatā colere uitā iussit. Post illam uero captū se amore simulans: ut aliqd uirile saltē facere uideret̃

Virgo uestalis i matrimonium uestalē sacerdotē:quā leges castā eē:& uirginē ꝑpetuo uolūt:abreptā e tēplo ꝓ uxore habuit. Ita mœstū tāto flagitio:ac piaculo Sēatū ꝑ epistolā cōsolatus:humanū eē id peccatū:captū se illius amore. Ceteꝝ sacerdoti congruere secerdotis nuptias:ob idque etiam Augustiores futuras: Sed eam quoq3 paulopost dimisit tertia uxore ducta:quæ referre suum genus ad Cōmodom dicebat̃. Neque uero humana tātum matrimonia ludebat:sed etiam deo suo quæ

Vxorē quærebat Heleagabalo Palladium rebat uxorem. Itaque Palladis simulachrum:quod occultū romani:neminique uidendum colūt:in cubiculum suū transtulit imotumque ad eā diē:ex quo Ilio auectū fuerat:p̄terq̄ cum templum cōflagrauit:ipse emouit sedibus:eāque deā sui dei coniugē i aulā impatoriā adduxit. dei cordi eē negās deo belligerā uxorē: atque

Vrania armatā:simulachrū Vraniæ iussit afferri. Quod scilicet carthaginiēsibus:omniq3 Africæ uenerabile positū fuisse a Phœnissa Dido ne credit̃:quo tempore ātiquam carthaginē dissecto corio ædi

Astroarche ficauit. hanc afri Vraniā uocant:phœnices astroarchem:lunam eē affirmantes. Congruere igitur aiebat Antoninus matrimonium solis & lunæ. Itaq3 & simulachrum afferri iussit:& auri qdqd in templo erat:pecuniāq3 deo suo dotis nomine dari præcipit. Qđ ubi allatum est:ac prope heleagabalum constitutum iussit urbe to

Tēplū heleagabali in suburbāo ta:italiaq3 festos dies celebresq3 & lætitiæ plenos publice:priuatiq3:quasi dis nubentibus agitari:fecit & in suburbāo templū maximum:ac magnificentissimum:i quod āno uertente deum suum adulta iam æstate deducebat:ludisq3 curulibus & scænicis:epulisq3 & ꝑuigiliis populū a se oblectari arbitrabat̃. Ipm porro dei simulachrū impositū uehiculo:quod esset auro ꝓciosisque lapidibus exornatum deducebat ex urbe in suburbanum: trahentibus equis seiugibus:emaculato cādore:ac magnitudine præcellētibus auroq3 multo & phaleraꝝ uarietate cōspiciēdis. Neq3.n. qsq̄ mortaliū eū inscenderat currum. sed circūstabāt omnes quasi aurigā

Nota Ritū tem deum. Antoninus autē retrorsus currens:ac simulachrum ipsum aspectans:currum autecedebat:frenos manibus retinens totūq3 iter ita retrorsum currens ac deum semper aspectās confecit:

Ac ne caderet labereturque ignatus quo tenderet: aurosam sub
strauerant harenã: militesq; eum utrinque retẽtabant: quo tutius
retrocederet discurrente ẽt cũ facibus utrinq; populo: & coronas
floresque iaciente: tum deorum omnium simulachra: & quidquid
conspicuum in templis: pricipatusque insignia: & ꝑtiosissima su
pellex: Equites item & exercitus uniuersus pompam illiusmõi co
mitabantur. Vbi autem deduxerat atq; in tẽplo cõstituerat: sacris
iã celebritatibusq; pactis maximas altissimasq; turres ad id ipsũ
extructas conscendebat. Inde scilicet i plebem missilia ꝓsurus:
aurea uidelicet argenteaque pocula: uestesque & lintea oẽ genus
Bestias ꝑterea cicures oẽs: exceptis subus quibus ipse (ut mos est
phænicibus) abstinebat. Multi igit' iter rapiendum piere: partim
iuicem proculcati: partim militum contis trãsfixi: sic ut ea celebri
tas calamitatem q̃ plurimis attulerit ipse identidem aurigans: aut
saltans conspiciebatur: quippe ne latere quidem sua patiebatur
flagitia: ꝓcedẽs etiam in publicũ pictis oculis: genisque purpuris
satis: faciemque suapte natura formosam idecoris coloribus ifici
ens. Quod animaduertens Mæsa: ac suspectans militum idigna Mæsæ con
tionem: metuensque ne si illi qd accidisset: ipsa rursus i priuatam silium
uitam relaberetur: persuadet leui alioqui stolidoque adulescẽti: ut
sibi consobrinum suum: nepotẽque ipsius ex altera filiarum Mam
mæa ꝓgnatũ adoptaret. Ita ad gratiam locuta: oportere iam ipsum
sacerdotio relligionique numinis uacantẽ bacchari: ac deũ cele
brare orgia: sufficiendum autem alterum: qui res curaret hũanas:
Quique illi principatum uacuum ab omni molestia curaque ꝓ
staret. Neque tñ peregrinum aliquem: aut alienum hominem re
quirendum: sed consobrino potissimum id honoris tribuendũ.
Is erat Alexianus qui tum nuncupabatur Alexander: auito ipso
nomine in Macedonis Regis nomen Commutato. Nam eum re
gẽ fama per se celebrem: etiã magnopere coluerat Antoninus Se
ueri filius: quẽ fuisse amborum parentẽ ꝑsuadere anus conabatur:
iactato filiarum incesto: quo illi magis: magisque a militibus dili
gerentur. Quare cesar declaratus Alexander: consulque factus
cum Antonino est Senatu scilicet per ridiculum decernẽte: quod
ille noluerat: hoc est uideri ipsum patrem: qui natus annos foret
circiter quattuordecim: Alexandrum uero filiũ: qui tum duodeci
mum attigisset. Postea igitur q̃ Alexander Cæsar est appellatus:

29

Alexianus q deide Alexāder: ab Antonino adoptatur: Quomodo educatur Alexāder. Hoc quoque loco græcū exēplar erat ītercisum: ut caute legas: nec ab īterpte exigas qđ eū præstare nō cōuenit

uolebat eum statim Antoninus: suis illis institutis imbuere: ut sci
licet choros agitās: saltansq3: & sacerdotii particeps: uestitu eodē
atq3 artibus uteret: quē tamē mater Māmæa: ab omni illa fœdita
te uindicabat: sūmissis clam doctoribus omniū disciplinaꝝ: mo
destiamq3 edocens ac palæstra uirilibusq3 gymnasiis īsuefaciēs:
græcisq3 eū pariter & latinis litteris īstituens. Quibus rebus ma
gnopere Antōinus īdignabat: iāq3 adoptionis imperiiq3 partici
pati pœnitebat. Quaꝑpter omēs illius doctores aula exegit: quos
dāq3 illustriores partim morte: partim exilio affecit ridiculas alle
gās causas: ꝙ filiū ipsius corrūperēt: neq3 agitare eū choros: atq3
ebacchari sinerent: Sed ad modestiā cōponerēt: & uirilia officia
edocerent. Eoq3 uecordiæ prouectus ē ut omēs scænicos artifices:
ac theatricos ad maximas imperii dignitates ꝓmoueret. Quippe
exercitibus saltatorē quendā ꝑfecit: q oli iuuenis publice ītheatro
operas dederat: Aliū itē e scæna iuuētuti aliū Sēatui: aliū ēt eque
stri ordini præposuit. Aurigis item & comœdis mimorūq3 histrio
nibus: maxima imperii munia demandabat. Seruisque suis aut li
bertis (ut quisq3 turpitudine reliquos anteibat) procurationes tra
debat prouintiarū. Ita rebus omnibus quæ grauia olim: honesta
que censebātur: per omnem contumeliam ac temulentiam debac
chātibus: cum ceteri omnes: tum īprimis romani milites īdignabā
tur: cōtemnebantq3 eū: utpote uultum componētem elegantius:
q̄ fœminam probam deceret: Insuper aureis mōilibus mollissimo
q3 uestitu haud quaq̄ uiriliter ornatum: saltantemq3 i conspectu
omnium. Quare propensiores animos in Alexandrum habebāt:
spemq3 meliorē in puero modeste: & continenter educato: serua
bantq3 eum diligenter omnes ab īsidiis Antonini. Mater autem
Mammæa neq3 posculentum aliquid neq3 esculentum gustare
pueꝝ sinebat: quod ab illo mitteretur. Cocis autē & pincernis ute
batur puer non qdē iperatoiis: aut communibus: sed quos mater
tantum delegerat: ac spectatæ fidei futuros arbitrabatur. Dabat itē
furtim pecunias mater quas ille inter milites clāculum diuideret:
ut eorum beniuolētiam etiam pecuniæ pignore (hāc enim illi po
tissimum spectant: haberet auctoratam. Quæ intellegens Antōi
nus: nihil non insidiaꝝ Alexandro: Matriq3 intendebat. Quas
tamē omnes arcebat: prohibebatq3 communis auia Mæsa mulier

alioqui acerrima: multosq; annos i aula cum sorore sua Iulia Se ueri coniuge commorata. Nihil itaq; eam latebat: quod Antoninus moliretur: homo suapte natura futulis: & qui omnia quæ placerent propalam loqueretur: atq; ageret. Postea uero q̄ isidiæ parum procedebant: detrahere puero Cæsaris honorē decreuit. Itaq; neq; salutari: neq; iam foras ꝓcedere patiebatur. Milites autē magnopere illum requirebant: indignantes: siquidem imperium quoq; adimeretur. Sed Antoninus famam uulgauit: quasi iā obiisset Alexander: ut. s. periclitaretur: quo nam id animo laturi milites forent. At illi nusquam comparente puero: præterea animis rumore illo exulceratis indignabundi neque solitam custodiam miserunt Antonino: & inclusi castris uidere Alexandrum uelle in ipso templo dictitabant. Eo metu ictus Antoninus Alexandro secum in uehiculo impetatorio considente: quod erat auro multo: gemmisque exornatum: contendit in castra. Ceterum portis reseratis accepere utrūque milites: atq; in templum castrorum deduxerunt: salutantes supra modum: & lætis clamoribus prosequētes Alexandrum: spreto propemodum Antonino: Quæ ille egrefetens cum in templo castrorum pernoctasset iratus militibus: notatos qui Alexandro acclamauerant: quasi seditionis & tumultus auctoribus: arripi omnes ad supplicium impauit. Quod illi ægre ferentes atque Antoninum iam antea quoque perosi: cum tollere e medio principem fœdissimum optarent: suisque commilitonibus ferre suppetias rati hoc esse tempus ipsum statim Antoninū matremque Soænidem: quæ forte illic aderat interfecerunt: cumque ei seruos: ministrosque omnes scelerum: quicunque tum in ea castra conuenerant. Ceterum Antonini & Soænidis cadauera trahenda per contumeliam plebi tradiderunt: quæ diu per totam urbem raptata: ac dilaniata: postremo in cloacas abiecta sunt: ut inde scilicet in tiberim deferrentur. Sic Antoninus sexennium imperio occupato: uitaque (ut diximus) acta simul cū matre occisus est. Milites autem Alexandrum imperatorem consalutatum in aulam palatinam deduxerunt: Adulescentulum admodum: atque adhuc auiæ præceptis obtemperantem.

Insidias itēdit Antonius i Alexādrū.

Milites Alexādrū reposcūt

Antonini & Soænidis mors

LIBER SESXTVS.

De Alexādro iperatore

q Vem igitur habuerit finem uitæ maior Antoninus in superioribus demonstratum est. Alexander autem post illum: nomen insigniaq3 gerebat imperii. Ceterum negotiorum administratio: ac pricipatus gubernacula: mulieribus incumbébant: omnia transferre ad modestiam: grauitatemque conantibus.

Sedecim cōsiliarii Alexādri

Quippe iam primum sedecim ordinis Senatorii uiros ætatis grauitate: uitæque sanctimonia præcellentes assessores principis. & consiliarios delegerunt: nihilque aut dicebatur: aut agebatur nisi illorum accedente suffragio. Grata igitur populo: militibusque ac senatui præterea forma principatus erat: ex contumeliosissima tyrānide ad optimatiū gubernationē redacta. Igitur primo deorum simulachra: quæ ille propriis sedibus extulerat suis: quæq3 tēplis: delubris: fanisq3 restituerūt. Dein quos ille temere: aut uitiorum nomine: ad honores dignitatesq3 extulerat: submotos inde ad pristinam uitam omnes: artificiūque redegerunt. Res autē cunctas atq3 administrationes: ciuiles quidem & forenses: insignibus doctrina uiris legūq3 peritissimis: militares autem claris bellica uirtute hoibus cōmēdabant. Cūque diu adhunc modum regeret imperium:

Mæsæ mors

Mæsa iam extremæ senectutis diem suum obiit: honores adepta Imperatorios: atq3 (ut mos Romanis est) iter diuas relata. At Mammæa cernens iam: solam se filio reliquā præesse ad eundem modum: moderarique studebat. Cūq3 adulescentē sūmam

Quā diligēs Manmæa

habere iā cerneret auctoritatē: metu ne uiuida ætas i summa potestate: licentiaque regni: in cognata aliqua ipingeret uitia: undiq3 aulā seruabat: neq3 adiri a quoq̄ adulescentē patiebat: cuius uita moresque iprobarent. ne scilicet bona idoles corrūperet: puocantibus appetitū eius iā uigentē: assētatoribus: i extremas libidines. Persuaserat: autē ut actibus icubaret meliore diei parte: idq3 faceret q̄ sæpissime: ne quod spatiū superesset uacandi malis artibus: occupato rebus potioribus: ac necessariis iperanti. Ceterum sua

Anaematō hoc ē sie sāguine ipe riū Alexandri

pte natura suberat Alexandro mite: mansuetūque igeniū: ppensūque ad humanitatē: quod ipsum ætas etiam consequens declarauit. Quippe annis quattuordecim Anaematon: hoc est citra sāguinem gessit imperium: ne uno quidē occiso. licet enim pmulti maximis criminibus impegerint: tamē ab illorum cæde semp abstinuit: quod utique nō facile a quoq̄ omnium Imperatorum: quiq

Marco successerint factū obseruatumq3 inuenies. Neminē quis q̄ illo imperante cōmemorare potest: cui mors indennato sit illata. Matrem uero etiam incusabat: eique grauiter succēsebat: q̄ esset pecuniæ auidior: & opum cumulandarū studiosior uidebatur. Etenim cū simularet ideo se thesauros congerere Mamæa: ut suppeditare Alexandro posset: q̄ is facile abundanterq3 suis largiretur militibus: proprios domi thesauros extruebat. Quæ res imperatori notā infamiæ attulit: q̄ illo scilicet inuito atque indignabundo: etiam mulier auida per fraudem bona quorundam: atque hereditates suppilabat. Dedit item filio in matrimonium puellam patricii generis: quam etiam marito caram: gratamq3 imprimis: eadem paulopost aula per omnem contumeliam exegit. Et cum ipsa tantum uocari Augusta uellet: eamq3 appellationem puellæ inuideret eo cōtumeliarum prouecta ē: ut puellæ pater quāuis magnæ apud Alexandrum generū auctoritatis: impatiens Mammææ iniuriarum: quas ipsi natæq3 inferebat confugerit in castra: gratiam se habere Alexandro dictitans habiti sibi honoris. Ceterum Mamæam accusans: nihil non contumeliæ inferentem. Quare idignata mulier interfici eum quidem iussit: puellam uero ædibus imperatoriis exactam in Africam relegauit. hæc autem omnia fiebāt inuito coactoq3 Alexandro: quippe illi mater supra modum ipitabat: ac dicto audientem semper habebat: ut hoc tantum reprehēdi in Alexandro possit quod mansuetudine nimia & reuerētia maiore q̄ oportuit etiā contra animi sui sententiā matri obseqretur. Igitur cum ad hunc modū tredeci ānos (quod quidem ad se attineret) sine querela cuiusq̄ imperiū gubernasset: ecce tibi haud opiato litteræ e Syria: Mesopotamiaque reddite a ducibus: i quibus scriptum esset Artaxarem persarū Regē: parthis iam deuictis: atque Artabāo qui rex magnus primus appellatus est: duplicique diademate utebatur: nō solū orientis regno: sed uita quoque expulso: subigere uicinos Barbaros ac sibi uectigales facere: neque iā itra fluuiū tigri tenerī se: sed supatis ripis: ac Romāi finibus imperii: excurrere p Mesopotamiam: Syriæque minitari: omnēque Europæ oppositā continentem: quæ mari ægæo: fretroque propōtidos terminat: atque Asiæ nomē habet: ceu ueterem persarum possessionē sibi uindicare: quod iā inde a Cyro: q primus Impium a Medis in persas trāstulit ad Dariū usque extremū psarum

Auara nimiū Māmæa

māmæa nurū exigit.

māmæa cōsocerū occidit. Nurū relegat.

Obseqtur supra q̄ cōuēit matri Alexander

Artaxares rex persarū

Artabanus rex magnus.

Tigris fluuius

31

Regem : cui regnũ Alexander abstulerit:cũcta olim Ionia:caria
q3 tenus a persaꝝ saptrapis gubernarentur. Quare sui muneris
esse curare nũc ut uetus atque itegrũ Imperiũ persis restitueret:
Quibus itellectis Alexãder atq3 haud mediocriter re subita iopi
Lr̃æ Alexã nataq3 pturbatus: Quippe i altissima pace educatus a puero atq3
dri ad r̃gẽ urbãis deliciis inutritus: cõuocato prius amicoꝝ cõsilio decreuit
persarum. legatos cũ litteris mittere:q spẽ Barbari cõatusq3 inhiberẽt. Igit
litteræ i hac Sententiã compositæ: Oportere illum suis finibus cõ
tentum:nihil rerum nouarum moliri : Neq3 sublatũ uana spe in
gens excitare bellũ: Debere unum quẽq3 suis fortunis acquiesce
re:Non perinde sibi pugnam processurã aduersus Romanos: ut
aduersus uicinos: & eiusdẽ corporis Barbaros. Admonepat præ
Augustus terea uictoriarum:quas cõtra eos Augustus: ac Traianus : Lucius
Traianus q3:item & Seuerus adepti fuissẽt. huiuscemodi litteris Alexãder
Lucius. persuasurum se Barbaro:metu scilicet perterrito pacẽ quietemq3
Seuerus. arbitrabat: Quibus ille cõtemptis: remq3 armis potius:q̃ uerbis
gerẽdam ratus Tum uero ferocissimus igruere:decursaq3 ac pere
gtata mesopotamia omni: prædas agere atq3 oppugnare Roma
noꝝ castra:imposita fluminum ripis: quæ scilicet Imperii limites
tuerẽt. Cumq3 homo esset natura gloriosus:ac sublimes animos
gereret successu reꝝ iopinato subactuꝝ se omnia uidelicet existi
Ferocia Ar mabat. Neq3.n.parua erant quæ illius animum ad maius concu
taxatis piscendum regnum inflammabãt. Primus nãq3 ipse parthis bel
Darius lum inferrẽ ansus:presarum recepit imperiũ. Siquidẽ post Dariũ
Alexander illum cui regnũ Macedo Alexander abstulerat: pmultis sane an
magnus nis:Macedones ipsi:quique Alexandro successerũt:diuisas inter
De impio se orientis Asiæq3 totius regiões gubernarũt. Sed ortis inter ipos
psarum & discordiis ac frequentibus bellis attrito macedonũ robore : prius
parthorum Arsaces parthus:psuasisse eaꝝ regionum Barbaris memorat:ut a
Arsaces par Macedonibus deficerent:Impositoque sibi diademate parthoꝝ:
thus Barbaroꝝque uicinoꝝ consensu:& ipse regnũ tenuit:& posteris
reliquit ad Artabanum usque Regem:quo interfecto Artaxares:
regnoq3 persis restituto:uicinaque Barbaria per uim subacta: fa
cile iam Romanam quoque potentiam lacessebat. Quæ ubi ale
xandro Romæ agenti nũtiata sunt minime iam ferendam putãs
insolentiam Barbari uocantibus illuc se ducibus ægre.s.tandem
que:cõtraque animi sui sententiam ad expeditionem se cõparat.

Igitur in Italia prouinciisq; reliquis delectus habebantur cōctō rum qui uel habitudine corporis: uel ætatis uigore idonei fore ad pugnam uiderentur: motusq; ingens oibus Romani imperii re gionibus extitit: delectibus habendis Qui tantæ Barbarorū mul titudini pates forent. At uero alexander urbanis omnibus militi bus conuocatis in campum: conscensoque tribunali in hanc sen tentiam Verba fecit.

Delectus ad bellum Persicum

Vperem commilitones eiuscemodi. habere orationē apud uos: quæ & dicenti mihi: ut consueuerat ornam tum: & uobis audiētibus lætitiam cōciliaret. Nā cum multos annos pacē agitauerimus siqd noui nūc au dieritis fortasse quasi præter spē acciderit expauescetis: Decet autē uiros fortes: atq; moderatos optima quidem optare: Sed ferre quæ cunq; incidant. Vt enim quæ cum uoluptate agimus: dulcia : ita quæ cum uirtute: gloriosa sunt. Atq; ut is qui prior lacessit ipse si bi iiurius uidetur: Ita q ꝓpulsat iniuriam: cōfidentior ex cōsciētia fit: atque ex iustitia spē bonā mutuatur. Artaxares uir persa postea q̄ Artabanū dominū suū iterfecit: atq; ad persas imperiū transtu lit: ēt nostra arma lacessere: despecta maiestate romana: ēt icursare ac uastaē nr̄as ꝓuicias aggredit᷑. huic ego ꝑ litteras a pricipio stu dui ꝑsuadere: ut inexplebilē illam uecordiā omitteret: ne ue aliēa concupisceret. At ille Barbara insolentia prouectus: neque se con tinere suis sedibus iam uult: & nos ad pugnam ꝓuocat. Ne cun ctemur igitur: ne ue ꝓlium detrectemus. Sed quicūq; seniores hic adestis: admonete q̄primum illum Tropæorum: quæ plurima ad uersus Barbaros Seuero atq; Antonino parente meo Ducibus excitastis: Quibus autē ætas integra est: Laudem hanc iprimis: ac gloriam cōpiscite ut intellegant omnes: scire uos non solum pa cem mansuete: ac reuerenter colere: Verum etiam cum res postu lat fortissime præliari. Quippe barbari ut cedentibus detrectanti busq; acriter istāt: ita repugnātibus minime resistūt: Neque enim illis collata acies spē uictoriæ pollicet᷑: sed excursibus: fugaq; utē tes: lucrari se demū putāt: quæ scilicet rapuerunt. At nos cum oia cōposita: ordinataq; habeamus: tum illos uincere ac profligare sē per didicimus Talia quedam locutum Alexandrū alacri uocife ratione milites exceperunt: ac se promptissimos ad bellandum

Cōtio alexā dri ad mili tes

Attaxares

Mos Bar barorum

32

ostenderũt. Ille diuiso largiter stipẽdio: iubet ad iter accigi: mox

Discedit Ro ad eandem ferme sententiam locutus i senatu: diẽ discessui prae
ma Alexan stituit. Quae ubi aduenit sacris de more peractis: deducẽte Sena
der. tu: populoq; ũiuerso Roma ꝓficiscitur: Respectans identidẽ: ac lachrimans. Sed neq; popularium quisq̃ fuit: q siccis oculis aspexerit abeuntem. Quippe omnem multitudinẽ sui cupidam habebat: educatus ab ipsis: imperioq; tã multos ãnos modestissime administrato. Ceterum festinato itinere cũ illyricas etiam gentes

Antiochia exercitusq; lustrasset: magnis ide quoq; uiribus collectis: Antiochiam cõtendit. In ea ciuitate: quae belli usus postularet. diligenter comparabat: exercendis etiã militibus ac ceteris bellicis muneribus pertractandis intentus. Visum igitur illi est legationem iterum mittere ad persarum regem: quae de pace: amiciciaq; cũ illo

Legati Ro ageret. Nam cum ipse iam afforet minime desperabat: aut persua
mãi missi surum quae uellet: aut certe perterrefactũrũ. Enimuero Barbarus
ad psarum Romanos oratores re ifecta domum remisit: Ipse quadringẽtos
regem e suis proceritate isignes: uestituq; elegãti: auroq; exornatos: eqs atq; arcubus cõspicuos legatos ad Alexandꝝ mittit: perterritũ iri Romanos putãs aspectu illo cultuq; persarum. Legationis eius haec erat sententia. Iubere magnum Regem Artaxarem romãos eoꝝq; principẽ Syria omni Asiaq;: quaecũq; ex aduerso Europae sita ẽ decedere: sinere psas Ionia Cariaq; tenus dominari: omnibusque iis regionibus: q̃s mare aegaeum pontusque disterminat: haec afferentes legatos quadraginta Cõprehẽdi Alexãder iubet:

Exemplum omniq; adempto cultu i phrygiam relegat uicis agrisq; cõcessis
uiolatae le quos colerẽt: cõtentus hoc supplicio interdicti i patriam reditus:
gationis Quippe occidere nefarium facinus: minimeq; uirile arbitrabat᷑: neq; i acie captos & sui regis mandata exsecutos. his adhunc modum peractis comparante iam se ut fluuios transgrederet᷑ Alexãdro: ac romãoꝝ exercitũ i Barbaroꝝ agros deduceret: Defecerũt ab illo milites nõnulli ex aegypto acciti: neque nõ i Syria quoq; res nouas cõtra Imperium moliti alii: Sed uniuersi tamen oppressi statim: supplicioque affecti sunt. Quosdam etiam exercitus in regiones alias transtulit Alexander: ut inde Barbarorum icursiones facilius arteretur. Quibus ordinatis rebus magnoque iã coa

Diuidit tri
fariã milites ctо exercitu: cum primum se haud imparem fore aduersariorum
Alexander copiis credidit de amicorum sentẽtia milites trifariam distribuit.

Sic ut unam partem iuberet:spectantem ad septentriones:[illegible]te iter per Armeniam:quæ regio amica Romãis uidebatur:atq3 illic Medorum fines incursare:Alteram item ad Septẽtrionẽ p Barba rorum agros contendere:ubi confluẽtes tigris & Euphrates dẽsis simis paludibus excipi:atq3 ob id eorum latere egressus dicũtur.Ter tiam porro exercitus partem ipse adductum se aduersus Barbaros medio iam itinere pollicebatur:Ita enim putabat diuersis itineri bus imparatos eos ac sic nec opinantes oppressurum:Persarũque copias semp igruẽtibus Romanis occursantes:distractũ iri atque imbecilliores futuras:minusq3 ordinate ꝑlium suscepturas.Neq3 enim mercenario milite utũtur Barbari:quemadmodũ Romani consueuerũt:neq3 statiuis castris exercitus habent: qui bellorum ac tibus exerceantur.Sed omnis multitudo uirorum nonnunq̃ autem mulierum quoq3:regis congregantur imperio:quæ mox bello pe racto:suas protinus in sedes dimititur:Ea demum præmia belli re ferens:quæ cuiq3 ex rapina superfuerit.Arcubus autem & equis nõ i ꝑlio tm̃ more Romanorum utũt:sed a pueritia usq3 enutriũt una:uẽatu iuigilãtes:pharetratiq3 sẽp:ac nũq̃ ex eqs desiliẽtes:si ue bellũ gerãt:siue feras cõficiãt.Sed hoc Alexãdri cõsiliũ:&si lõ ge optimũ pria spetie uidebat:statĩ tñ fortũa destituit:Siqdẽ exer citus cõtẽdere p Armeniã iussus:uix ægreq3 supatis eius regionis asprimis ꝑruptissimisq3 mõtibus:quãq̃ æstas tolerabilius iter fa ciebat:impetu i Mediã facto:uicos cõcremauit: ꝑdãq3 abegit. At rex psarum itellecta re confestim:q̃maximis potuit copiis auxilio ad fuit.Ceterum arcere illinc Romanos minime poterat. Quippe aspa regio peditibus quidem stabilẽ gressum:facilemq3 trãsitum ꝑbebat.At Barbarorum equitatus:montium aspitate & cursum dif ficiliorem:& iter habebat ipeditius.Nuntiatum deinde Regi est: exercitum alterum Romanorum parthorum in agros qua ad oriẽtẽ spectant impetum fecisse.Quare metuens:ne parthis facile supe ratis:mox in psiam grassarentur:relictis copiis: quantæ ad tuẽdã Mediam satis fore uidebantur:ipse cum toto exercitu:ad orientis partes accelerabat.Ceterum exercitus romanus cõparente ac repu gnante nullo: neglegentius iter faciebat:ratus Alexandrum cum tertia parte copiarum:quæ maximæ:ualẽtissimæq3 forẽt in medios ĩcurrisse Barbaros.Itaq3 restitantibus illis:atq3 ob id exercitum

Quales milites Barbarorum

retentantibus: minime sibi propetãdum putabat: ut q se tutos ꝯse
derent: præstituto antea loco in quem pariter uniuersi cum præ
da abacta: captiuisq; omnibus conuenirent. Sed eos Alexander
fefellit: neq; enim aut ipse uenit: aut exercitum adduxit: incertum
metu ne proprio: ne ipse imperium tuẽdo uita periclitaret: an qa
mater retinuerit: muliebri pauore & caritate filii nimia: Siquidẽ
omnes illius generosos spiritus retundebat: suadens alios potius
piculis exponeret: q̃ ipse in acie consisteret: Quæ res exercitum
Romanũ: fines Barbarorum ingressum plane prodidit. Etenim
psarum Rex omnibus copiis occurrens iparatis: minimeq; expe
ctãtibus: quasique intra retia undiq; cõcludẽs omnem Romano
rum exercitũ profligauit: Quippe pauci plurimis resistere haud
poterãt: semperq; nudas corporis partes armis aduersus impetum
sagittaꝝ protegebant: satis præclare agi secum existimãtes: si nul
la edita pugna integri recessissent. Sed cũ aliquandiu confertim
clypeis sese quasi muro circumpsissent: atq; omnes undiq; uelut
urbs aliqua oppugnarentur cõsautiarenturq;: Tandem ubi diu
fortiter restiterant: occidione occiderunt. Ingẽs hæc calamitas &
qualis nulla facile memorat᷑: Romanis incidis: amisso ingẽti exer
citu: uel fide: uel robore cuilibet antiquoꝝ exercituum conferẽdo.
Persam uero maiorum spe reꝝ impleuit tantarum successus reꝝ.
Quæ ubi nuntiata Alexandro sunt: grauissime tũc ægrotanti: si
ue ex mœrore animi: siue insolentia cæli: cum ipse tulit molestis
sime: tum exercitus omnis grauiter Imperatori succẽsebat. Quip
pe ipsius mendacio minime signis seruatis proditos ab eo suos
milites dictitabant. Ceteꝝ Alexander morbi: cælique illius æstuo
si impatiens laborante pariter omni exercitu: maximeque illyrici
anis: q humido hibernoq; cælo insueti: largiusque cibum capien
tes: letaliter ægrotabant: redire Antiochiam constituit: accitis etiã
eo militibus: qui montium tamẽ atque hyemis asperitate attritis
paucissimis tantum reliquis perierant Copias autẽ quas secũ Ale
xander habebat Antiochiam reduxit: multis inde quoq; amissis:
Quare magnum exercitui mœrorem: magnũ Alexãdro dedecus
ea res attulit: cum scilicet omnibus locis fortuna illius consilium
fefellerit. Siquidem plurimi e triplici illo exercitu (ita nãq; distri
buebat) desiderati sunt: diuersis calamitatibus: morbo: ferro: frigo
re: ut uero Antiochiam peruenit Alexander: facile & ipse cõualuit

Destituti ab Alexandro milites

Profligati Romani.

ægrotat alexander.

illiriciãi milites. ægrotant

Morbo: ferro: frigore Romani perierunt

spiritu illo cæli:& aquæ abundantia post æstuosos Mesopota
miæ calores refectus:& milites uniuersos recreauit: consolatus ēt
mœstitiam illorum pecuniis elargiendis. Id enim solū ualere ad
conciliandos militum animos arbitrabatur. Copias autem īstaura
bat:comparabatq; de integro:quasi iterum i persas exercitum de
ducturus:si molesti esse pergerent:neque ab iniuria desisterent:
Sed & Rex persaꝝ dimisisse milites:suā quenque domū nuntia
batur. Nam q̄uis bello superiores fuisse Barbari uiderent̄:tamen
præliis crebris i Media:parthiaq; gestis pars ceciderāt:alii attriti
& sautii superfuerant. Neque.n. segniter romani deuicti:sed ipsi Attriti etiā Barbari
quoq; iterdū exitiosi hostibus : nullaque adeo re magis pierunt
q̄ quoniā pautiores deprehensi. Nam cū fere par utrinque nume
rus cecidisset: Relliquiæ illæ Barbaroꝝ:nō quidē fuisse uiribus
superiores:sed numero uidebantur: cuius rei argumentum est ꝙ
triēnio mox:aut quadriēnio Barbari:nequaq̄ arma resumpserūt:
Quibus intellectis Alexāder Antiochiæ cōmorabatur:hilariorq;
iam & liberior laxatis bellorum curis urbis eius deliciis indulge
bat. Enimuero putante illo tum quieturos psas aut sane multum
spatii moræque intercessurum:priusq̄ exercitum de integro coge
rent haud facile cum semel dissipatus est in unum coeuntem: ut
pote incertū atque inordinatū:uulgusque potius:q̄ exercitum:tā
tumque commeatuū habentē: quantū sibi unusquisque ad præ
sentē usum domo attulisset. Præterea ægre filios uxoresq;: & se
des pprias relinquentē:Statim nūtii litteræque ab illyricis pcura
toribus adfuerunt:qui eum uehementer perturbarent: curamque
animo maiorem iniicerent. Quippe significabant Germanos germani i quieti
Rhenum Danubiūque transgressos Romanos i fines hostiliter
intrasse:oppugnareque iā exercitus ripis isidentes: perque urbes
& uicos magnis copiis excurrere. Quapꝑter haud leuiter Illyri
cas nationes cōterminas:uicinasque Italiæ periclitari. Opus esse
igitur ipsius presentia totoque q̄tum secū exercitū haberet. Hæc
& formidinē Alexādro:& Illyricis militibus mœstitiā attulerūt:
Quippe duplici se calamitate usos itellegebāt: quod &: ipsi ma
le accepti i acie aduersus psas fuerāt:& suos domi cæsos a germa
nis audiebant. Quare indignabant̄:atque Alexandro succense Irati alexā dro milites
bant: tanq̄ res i oriente prius uel metu uel neglegētia pdidisset:
Nunc autem rebus ad septētrionē uocantibus:metu cunctaretur.

Erāt autem Alexander iam atque amici illius ēt de ipsa italia sol-
liciti. Neq;.n.par piculum a persis atque a Germanis impēdebat
Nam qui sub orientem habitant magno terrarū:marisque iterual
lo discreti Italiæ uix nomen audiunt. At Illyricæ gentes āguste ui
delicet neque multū agri romanis subiecti possidētes:sole discri
men faciunt inter italiā atque Germaniā. Edicit itaque pfectio
nē ingratis:atque egreferens:sed urgente tamē necessitate. Relic
tis autē copiis q̄tas fore satis tuēdis romāis ripis arbitrabat':castris
que & castellis diligentius cōmunitis:ac p̄sidio firmatis: ipse ad
uersus germanos cū reliqua omni multitudine appropetabat. Cō
fectoque celeriter itinere cōstitit ad Rheni ripas: atque ibi res ad
bellū necessarias cōparabat; Pontēque primo iūctis iter se nauigi
is fecit in rheno flumine:ut p eū exercitus transgrederet'. Quip
pe hi maximi fluminū sub septemtrione ferūtur Rhenus ac Da
nubius:quorū alter Germanos:alter Pannonios p̄terfluit. Atque
æstate qdem nauigabiles:altissimo:latissimoque alueo:p hyemē
dein cōcreti gelu:camporū in morem perequitant'. Est autē adeo
eius aluei solida glacies:ut non equorū ungulis tm:pedibusque ui
rorū subsistat. Sed qui hausturi inde sunt:nō tam urnas: aut uasa
alia secum afferant:q̄ secures ac dolabras: ut cæsam inde aquam
sine uase ullo ueluti lapidem absportent. Hæc igitur illorum am
nium natura est. Alexander autem Mauros compluris: ac uim in
gentem sagittariorum:quos secum ex oriente adduxerat: Partim
ex agro Osrhoænorum:partim e Parthia trans fugas: pecunia ue
illectos:aduersus Germanos instruebat. Quippe huiuscemodi
milites maxime Germanos infestant. Cum & mauri lōgius iacu
la intorqueant:sintque faciles ad incursus:recursusque:utpote le
ues:atque expediti: & sagittarii nuda Germanorū capita prægran
diaque illa corpora facile eminus ueluti signum aliquod contin
gant. Nonnunq̄ uero etiam collata acie res gerebatur:ex qua Ger
mani persæpe haud impares Romanis abibant. Cum in his Ale
xander uersaretur:decreuit tamen oratores ad illos de pace mitte
re:qui pollicerentur:omnia illis principem Romanū:quorum fo
ret opus p̄biturūm:pecuniasque daturū magna copia: Sunt enim
Germani pecūiæ imprimis auidi:nunq̄que nō auro pacē Roma
nis cauponantur. Quare Alexander:pacē: fœderaque potius ab
illis emercari:q̄ piclitari bello tendebat. Ceterū Milies Romāus

Expedito aduersum Germanos

Pōs i rhēo

Rhenus Danubius

Iaculatores & sagittarii infesti Germanis.

Auri gēs auida Germani.

..quo aio ferebat frustra se tẽpus terere nulla occasiõe fortiter ... ĩ aioseq; gerẽdi: Intẽto aurigatiõibus(ut aiebãt)ac deliciis ale xãdro:cũ cõtra opporteret uidicare potius germãos: pœnasq; ab iis exigerẽ audaciæ. Erat ãt i exercitu Maximius e quodã Thraciæ: & qdẽ itimæ uico: Semibarbarus hõ: & q a pueritia Opilio fuisset dei uigẽte ætate ob corporis ꝓceritatẽ:uiresq; igẽtes:equo stipẽdia fecerat. Postrẽoq; fortũa q̃si mãu ducẽte:ac ꝑuia:cũ ꝑ oẽs militiæ gradus ascẽdisset:ẽt ad exercituũ ꝓuiciaꝝque præposituras euase rat. Hũc igit̃ Maximinũ ob eã:q̃ supradiximus: rei militaris peri tiã: Tironibus uniuersis Alexãder ꝑfecerat. Quos ad militiæ mũe ra exerceret:atq; ad bellãdũ idoneos redderet. Qui cũ i eo nego tio nihil sibi ad oẽm diligẽtiã reliq faceret:maximã.s.a cũcto exer citu grãm inibat: Nõ solũ quæ gerẽda forẽt assidue edocẽs: sed ipse etiã primus obiẽs:quæ usus posceret:ut non discipulos tãtũ: Sed emulos etiã:atq; imitatores haberet suæ uirtutis: quos etiam muneribus:oĩq; genere honoꝝ sibi adiũgebat. Quapp adulescẽ tes:quoꝝ bona pars ex pãnonia erat:læti uirtute Maximini uulgo obtrectabãt Alexãdro:qđ sub m̃ris auctoritate adhuc eẽt:nihilque nõ ex arbitrio cõsilioq; illius administraret: bellũq; segniter & timide gereret ferẽtes idẽtidẽ sermõibus iter se quãtũ detrimenti cũctatiõe illius i oriẽte accepissent: Nihilq; adhuc fortiter ac uiri liter gestũ aduersus Germãos: Quarẽ & suapte natura ꝓni ad res nouãdas: & tã longũ pricipatũ grauati:minus iã lucrosum:omni ambitione pridẽ cõsumpta: Tũ sperantes alterum mox principẽ adepto preter expectationẽ Imperio plus aliquantũ utilitatis: ho norumq; ipsis: ac studii delatuꝝ: decreuere Alexandꝝ obtrunca re:ac Maximinum uocare Augustum: commilitonem uidelicet & cõtubernalẽ:prætereaq; rei militaris ꝑitia maxime præsẽti bel lo idoneum. Cum igit̃ frequentes in campũ conuenissent:ueniẽ ti de more ad exercẽdos Tirones Maximino: dubium ignaro:an re prius cõposita:purpurã circundant: Imperatorẽq; salutãt: Ille primo reniti: & abiicere purpurã: Vt aũt nudos itentari gladios a militibus uidit:occisuros nisi cederet minitantibus: futuꝝ q̃ præ sens ꝑiculũ ꝑoptans:honorẽ .s. recepit fortunãq; illã sæpe ut aie bat:oraculis:ac somniis ꝑmonstratã:testatus milites:prius: inuitũ retrectantemq; se cogi: Sed illoꝝ tamen obsequi uolũtati. Quã

Maximinus.

Qui militũ animus i Alexãdꝝ.

Maximinus Impator a militibus appellatur.

35

obrē quæ ipsis placuerint: se sanciant: sublatisq; armis et puento rumore. Alexandꝛꝫ iam rei totius ignaꝛꝫ opprimant: Vt milites il lius ac stipatores re subita pterriti: aut sponte cum reliquis cōsen tiant: aut certe dum iparati sunt: nihilq; eiusmodi expectant: etiā igratis subigant̃: Postea uero q̄ beniuolentiā omnium: atque ala critatem puocauit: duplicata. s. annona: igentiq; pmisso donati uo: pœnisq; omnibus: ignominiisq; remissis: cōfestim ad Alexā dri tabernaculū: quod pcul abesset uniuersos educit. His ille nun tiatis uehementer rei nouitate pturbatus: atq; exterritus psilit e ta bernaculo: uesano similis lachrimāsq;: & tremēs: nunc Maximi num pfidum: igratumq; uocare enumeratis quæcūq; in illū be neficia cōtulisset: nunc Tirones accusare: q neglecto sacramento adeo pteruiter: id facinus auderent: Postremo āt polliceri daturū se quæ uellent: emēdaturꝛꝫq; siqua desiderarent. Sed milites q eū tuebāt̃ faustis ipresens acclamationibus psecuti: defensuros eum cunctis uiribus affirmabant. Nocte autem exacta: cū iā lucisceret nuntiātibus quibusdam adesse Maximinum: pulueremq; haud pcul excitatum uideri: ac uoces magnæ multitudinis exaudiri: rur sus in planitiē egressus Alexāder: cōuocare milites: rogare ut se defenderent: tuerenturq; eum quem ipsi educauissent: quoque iam quattuordecim annos Imperāte: sine ulla querella uixissent: Cōmotisq; miseratione omnibus: arma capere: ac resistere hosti bus imperabat: At Milites & si omnia pricipi pollicebātur: paula tim tamen alii alias dilabebantur. Quidam etiā præfectum præ torii: atque Alexandri familiares ad supplicium deposcebant: or tam ab illis defectionem causantes: Alii matrē ipsius accusabāt: auaram fœminā: & quæ pecuniis cōgerendis: ob sordes nimias: p simoniamq; erga milites: inuisum cūctis Alexandꝛꝫ reddiderit. Igitur aliquandiu hæc inter se diuersi dictitantes: stabant adhuc tamē: ut uero exercitus Maximini in cōspectū uenit: atq; hortari cōmilitones cœpit ut mulierē sordidam: & pusillū adulescentem ētnū sub matris seruitio: statim desererent: seq; uiro forti: pboq; aggregarent Cōmilitoni ipsoꝛꝫ: atq; i armis semp: bellicisq; mu neribus uersato: cōfestim uniuersi ab Alexandro desciuerūt: atq; unanimiter Imperatorē Maximinum consalutauerunt. At ille tre mens: atq; exanimatus i tabernaculū reuertit̃: Matrique iplicitus &(ut aiunt) conquerens: atque icusās qđ ob illā talia pateret̃: expe

ctabat interfectorem. Maximinus autem postq̄ cum exercitus uniuersus Augustū appellauit: Tribuno & centurionibus aliquot negotium dat: Alexandri Matrisque una: & qcūque uim cōtraface rent: o[illegible]endo℞. Qui facto ipetu in tabernaculū statim ipm cū matre amicisque: & honoratissimo quoque obtruncāt: exceptis q pauloante fuga sibi: ac latebris cōsuluissent: quos tamen uniuersos haud multo post cōprehensos: Maximinus ipse morte affecit. hunc finē habuit uitæ Alexander: una cum matre: cū annos quattuordeci sine ulla subiecto℞ querella: atque adeo sine sāguine imperasset. Siqdē a cædibus & crudelitate abhorrēs: neminē nisi iudicio dānatū pire patiebat: ad hūanitatē uidelicet: ac beniuolētiā ꝓpensus. Quapp nisi filium mater auara ac sordida infamasset: nihil plane desiderari in illius gubernatione Imperii potuisset. Alexādri & Mammææ cædes.

LIBER SEPTIMVS.

q

VALē se gesserit Alexāder quattordeci Annorum Imperio supiore uolumie exposuimus: Interea Maximinus re℞ potitus: mutata uehemēter re℞ conditione aspere ferociterque adepta ptāte utebat: sic ut ex molli mansuetoq; iperio ad tyrānidis crudelitatē uertere omnia cōtenderet. Nam cū se iuisum hoibus cognosceret: quod primus ex ifimo loco ad eā fortunā peuenisset: pterea moribus pinde ut genere Barbarus: patrioq; istituto cædis auidissimus ad id potissimū dabat opam ut imperiū sibi sæuitia cōstabiliret: s. metuēs ne Senatui: reliqsq; omnibus Romāæ diciōis hoibus: cōtēptibilior fieret: dum nū tā i eo p̄sens fortuna: q̄ nataliū obscuritas spectatur. Quippe iā id tritū uulgatūq; apud omnes: opilionē fuisse i Thraciæ montibus: dein corporis uastitate: ac robore: iter eius regionis tenuissimos milites ascitū: Quasiq; manu ductū a fortuna ad Romanū Imperiū. Quare omnes cōfesti amicos: cōsiliariosq; Alexādri a Senatu lectos substulit e medio: partimq; Romā dimisit: partim administrationē re℞ causatus officio priuauit Id eo cōsilio fecit ut solus esset i exercitu: neminēq; ꝓpe se haberet ex cōscientia nobilitatis potiorē: Sed uelut ex arce quadā citra ullius reuerentiam: tyrannidis operibus uacare posset: Omniaq; Alexandri ministeria: quibus ille p tot annos usus fuerat: ex aula eiecit: plurimis etiam interfectis: q℞ insidias uidelicet suspectaret: Quale Maximini iperiū

36

Quando omnes illius interitu mœstos esse itellegebat. Cete℞ ma gis:magisq3 crudelitatē irritauit cōiurationis cuiusdā in se dela tio:conspiratis in unum cēturionibus pmultis oiq3 Senatu. Ro mano. Magnus erat qdā nōie. Vir patricius & cōsularis: qui dela tus ipatori ē: Quasi manū cōtra ipm cōpararet:ac militibus psua deret:ut ad se Impiū trāsferrēt. Cōsiliū āt huiuscemōi fuisse puta tur. Pōtē cōstruxerat Maximinus supra flum̄ qua aduersus Germa nos trāsiret: Vt.n. primū summā re℞ suscepit:stati bellica faciora affectauit: Siqdē ob imanē corpis staturā:& militare robur: ac pi tiam pugnādi:ascitus ad ipiū:re ipsa famā cōfirmare:atq3 opinio nē militū tēdebat: Vt metū illū & cōtationem Alexādri i pliis ca pessendis iure improbatam fuisse coargueret. Quare nihil sibi ad exercēdos milites reliq faciebat:& cū ipse i armis assiduus erat:tū exercitū uehementer adhortabat᷑. Sed tū cōstructo:ut diximus pō te transire in Germaniā statuerat. Cete℞ Magnus haud sane pau cis militibus:sed q uirtute ceteros anteirēt:atq3 iis pcitissimū qbus custodia pontis:curaq3 fuerat demādata psuasisse dicebatur:ut si mul ac Maximinus i alterā ripā puasisset:pōte abscisso:redituque intercluso Barbaris eū pderēt: Siqdē tanta erat amnis illius pfun ditas:ac latitudo:ut irremeabilis fore uideret᷑ nullis psertim naui giis i aduersa ripa. Talia.s.sermonibus ferebātur: incertum uero: an cōposita fraude: Neq3.n. facilis sententia:pa℞ explorata re:ci traq3 iudicium aut defensionē ullam:correptis: interfectisq3 om nibus quoscūq3 suspitio attigerat. Sed & militū osrhoænoꝝ de fectio nōnulla oborta est. Nā cum magnopere indoluissent Ale xandri nece ac forte fortūa in quendam ex illius amicis cui nom̄ Quarcino fuit:pauloāte e castris a Maximino dimissū icidissēt: correptū atq3 retractantē:neq3 tale quippiā cogitantem:ducem si bi delegerunt: purpuraq3 eū prælatoq3 igni funestis scilicet ho noribus condecoratū nihilq3 mius optātē:ad Imperiū ptulerūt: Qui tamen haud diu post i tabernaculo dormiens a cōtuberna li quodā suo:&(ut credebat᷑)amico per insidias occiditur. Mace doni nomen fuit:qui & antea osrhoænis pfuerat:& nunc primus eisdē auctor fuerat deficiendi a Maximino. Cumq3 nulla sub eēt odii:aut inimiciciaꝝ causa:tamen eum occidit quem ipsemet cor ripuerat:atque ad suscipiendum imperium perpulerat. Sed enim magnopere tunc gratum se Maximino facturum putans:abscisū

[Margin notes: magni cō iuratio i ma ximinum. — Defectio militum of rhoænoꝝ Quarcius — Macedo p ditor.]

Quatcino caput dono obtulit. Verũ Maximinus q̃uis eo facino re lætus: gaudensque præreptum sibi hostem: tamen illum haud modica sperãtẽ: putãtẽque sibi insignem gr̃am relatum iri: extre mo supplicio affecit: ceu defectiõis auctorẽ: interfectorẽque eius: cui facinus inuito p̃suaserat: atque infidũ homini: quẽ antea pro amicissimo habuisset. Huiusmodi igit̃ cãæ magis magisque ani mũ exasperabãt maximini: atque ad sæuitiã exacuebãt ẽt ãtea sua sponte crudelissimũ. Ceterꝝ aspectu quoque erat horrendus: uasto atque imani corpore: ut nemo illi uel exercitatissimoꝝ græcorum uel pugnacissimoꝝ Barbaroꝝ cõferri possit. His ita dispositis re bus: collecto exercitu omni: ac ponte intrepide pertransito: bellũ Germanis intulit: Secuti illum magna uis mortaliũ ac pæne oẽs Barbaroꝝ copiæ. Ad hæc Maurusii iaculatores: sagittariiq; q̃plu rimi. Præterea osrhæni & Armenii: quoꝝ hi Romãis subiecti illi in amiciciã fuerãt: societatemque asciti: Tum siq̃ui ex parthis aut pecunia conducti: aut trans fugæ: aut item capti bello Romanis seruiebant. Hæc autem multitudo coacta ab Alexandro prius: au cta dein atque exercita a Maximino fuerat. Ceterum iaculatores: sagittariiq; gerendo aduersus Germanos bello magnopere ido nei uident̃: siquidẽ expediti hostem opprimunt incautum: facile q; rursus in tutum se recipiunt: At uero Maximinus hostilem in gressus agrum diu nemine: q resisteret inuento (quippe omnes abscesserant Barbari) regionẽ illoꝝ depopulabatur: maturis iã se getibus: uicosq; omnes incẽdẽdos: diripiendosque militibus tra debat. Sunt autem urbes: ædificiaque illa maxime incẽdiis obno xia rara apud Germanos structura e lapide: ac lateribus coctilibus: dẽsisque potius siluis: quoꝝ cõfixis: coagmentatisque lignis: quæ dam q̃si tabernacula ædificant. Igitur Maximinus i eã regionem grassatus: populatis segetibus: omnique pecore captiuo militibus p̃misso: nullos adhuc hostes inuenerat. Siquidem cãpestres regio nes: locaque ab arboribus pura deseruerãt: atque itra siluas & pa ludes delitu erãt: ut ide p̃liarent̃: atque eruptionẽ i hostẽ facerẽt. Et enim densitas illa arborum: sagittis: iaculisque hostiũ alatura impedimẽtũ: & paludum altitudo periculosa Romanis locorum ignaris: ipsis autem facilis expeditaque fore uidebat̃: nõ ignaris: quæ usquã p̃uia: quæ inuia: & genumtenus cottidie p̃ illas discur santibus. Sũt ãt germãi p̃itissimi natandi: ut qui tãtũmodo in flu

Bellũ cũ Germanis

Germanĩ peritissimi natandi

minibus lauent. In huiuscemodi igit locis pugna inita:ubi etia iperator ipse romanus fortissime plium incohauit. Nam cū ad in gentem quandā uastamq3 paludē uentū esset: intra quā Germani fuga se receperant: uerentibus Romanis eodē hostes insequi: primus Maximinus equo paludē igressus: cū qdem etiam supra aluū equus uoragine hauriret magna ui repugnantes Barbaro cōtrucidauit. Quare exercitus reliquus pudore istinctus ne pderе pugnantē pro se imperatorē uideretur ausus & ipse est paludē ingredi: multiq3 utrinq3 ceciderūt: ita tamē ut nullus pæne Barbarorum fuerit reliquus: dimicāte insigniter Romano principe: Quare & stagnum cadaueribus oppletū: & palus sanguine confusa: pedestris prelii naualem faciem præferebat. Hanc igitur pugnam suaque ipsius fortia facinora non solū p litteras Senatui: Populoque Romano significauit: sed etiam depictam maximis imaginibus: ante curiam publicauit: ut nō tam audire quæ gesta forent: q̄ etiam subiicere oculis romani possent. Eam tabulā dein de una cū reliquis illius honoribus Senatus substulit. Fuere item alia plia: quibus omnibus ipse manu pugnam capessens: ac fortissime dimicans explendescebat: multisq3 captiuis atq3 igenti abacta præda instante hyeme i pannoniā reuersus est: itraq3 urbem Sirmiū: quæ maxima omniū eius regionis habet: i hibernis agēs ad uernā sese expeditionē cōparabat: identidē minitās: id quod etiam prestiturus uidebat: excisurum subacturumq3 oceāotenus omnes Germaniæ Barbaras nationes. Talis utiq3 fuit in bellicis negotiis maximā rebus gestis claritudinē adepturus: nisi grauior multo suis ac truculentior: q̄ ipsis fuisset hostibus. Quo.n. Barbaros interemptos si lōge plures i ipsa urbe Roma: subiectisque nationibus cædes edebant? Quid prædā: aut captiuos abactos pderat: si suis fortunis Romāæ dicionis mortales cottidie despoliabant: Quippe omnis nō modo libertas: Sed istigatio quoq3 delatoribus permissa: ut circūuenire quos uellent: renouareque etiā (si ita usus posceret) usque a pgenitoribus ignota: atque indephēsa ad eam diem crimina liceret: Neque sane delicti alicuius qspiam arcessebatur: quin idē cōtinuo reus pageretur: ac cēsu fortūisque oibus expelleretur. Itaque cottidie cerneres q pridie opulētissimi fuissent: eos nunc emendicare stipem. Tanta uidelicet Tyrānidis auaritia icesserat: assiduas erga militē largitiones obtēdētis

Forte maximini factū

Sirmiū urbs spānōiæ

Crudelis maximius

Erāt praeterea illius aures omnibus calumniis patulae:sic ut nulli
us:uel aetatis:uel dignitatis rōnem haberet. Igitur cōplures exerci
tibus:aut ꝓuinciis praepositos:cōsulares:Triumphalesque uiros:le
uissima tenuissimaque calūnia attactos corripi de imꝓuiso iube
bat:ac sine ullis ministeriis solos uehiculis īpositos die:noctuque
iter facere ab oriente aut occidente:si ita cecidisset:Itemque a me
ridie ī pannoniā usque in qua tunc ipse morabatur: Dein spolia
tos:omnique ignominia affectos exilio uel morte pūiebat: Q uā Q uo quē
diu igiť unus:aut alter talia patiebanť:neque ea calamitas extra q; afficeret
ipoꝝ familiā egrediebatur:non sane magnopere populoꝝ gētiū suppllicio.
q; interesse uidebať. Siquidē beatoꝝ diuitūque res aduersae : nō
solum a plebe neglegunť. Sed eis nōnulli etiam prauo maligno
que igenio ob inuidiā scilicet potentioꝝ:atque felicium delectan
tur Post q̄ āt Maximius plurimas illustriū uiroꝝ familias ad ege
statē redegit:leuiora iā illa:ac minora ducens:q̄ ut ipius cupidita
ti satis facerent:animū ad publicas opes transtulit. Igitur quaecun
que pecūiae ciuiles:aut ad publicam annonā repositae:aut ī plebē
diuidendae supererant:tum quae theatris ac celebritatibus seruie Oia expilat
bant uniuersas sibi adiudicauit. Ad haec templorum omnium do maximius
naria:statuaeque Deorum heroumque honores:tum quidq̄d pu
blici operis aut ciuilis ornamenti:aut materiae dēique fuit nūmis
idoneae conficiundis:omnia pariter ignibus cōflabāť : Q uae res
imprimis animos multitudinis exulcerauit:quasique luctū publi
cū effecit cū citra pugnā atque arma quasi oppugnationi eē urbs
obnoxia uideretur: Sic ut q̄dam e populo cōtra resistere:tēplaque
ausi tueri etiam cadere ante aras Deorum immortalium:q̄ specta
re patriae spolia preoptauerint. Hic itaque potissimū p urbes: atq;
nationes popularium animi intumuerant:ac nec milites quoque
satis aequo animo ferebāt exprobrātibus inuidiose cōsanguineis
atque domesticis:& ipsoꝝ culpa talia patrare Maximinum dicti
tantibus. Huiuscemodi igiť causae minime profecto leues ad odi
um:ac defectionem populos ꝓritabant. Ceterum uotis tātummo
do agebant:laesa implorantes numina:nullo scilicet audente ꝓfi
teri se uindicem:donec exacto imperio triennio:exigua : leuique Afri rebel
occasiōe(ut sunt lubricae Tyrannoꝝ res)primo arma sumpserūt lant.
rebellaꝝque Afri:tali causa Procurator erat q̄dam cartagini : cui
nihil ad extremam uel asperitatem:uel saeuitiam deerat. Is dam

38

nandis iudicio hominibus exigendisq; pecuniis: fauorē Pri[n]cipis aucupabat̄. Siqdē Maximinus quos sibi factos cognoscebat: eos potissimum diligere cōsueuerat: Quicunq; igit̄ fisci rē curabāt: si modo uiri p̄bi forēt: quod pertaro eueniebat: aut p̄curatione exciderant: aut præsenti periculo cōterriti gnariq; illius auaritiæ: q̄uis inuiti ceteros imitabant̄: Quapropter Africæ p̄curator cū pleraq; alia uiolēter factitabat: tū ab adulescētibus qbusdam nobilibus: atq; opulētis damnatione circumuentis stati exagere pecunias intenderat: patrimonioque illos: & auitis bonis exuere. Quibus rebus exacerbati adulescētes: pecuniā qdem se daturos pollicētur: petito triū dieꝝ spatio: cōspirātesq; iteri i unū: qcūq; graue aliqd: uel passi fuerant: uel passuros metuebāt: Iubēt nocte ex agris iuuentutē cū fustibus. ac securibus adesse. Illi dominoꝝ imperia exsequentes: uenere ante lucem uniuersi in urbē cælātes sub uestibus arma: quæ cuiq; tumultuaria se obtulerant. Magna uero uis mortaliū confluxere. Siqdē fœcundissima hominū Africa: plurimos tunc etiam agrorum cultores habebat. Vt autem dies iā illuxit: iubent adulescentes pone sequi seruoꝝ suoꝝ gregem: tanq̄ si e reliq̄ essent populi multitudine: neq; tamē arma p̄ferre prius: ac uim facere: q̄ ubi aliquos aut e militibus aut e populo uiderint irruere cōtra se: atq; ire ultū facinus: q̄ gesturi mox essēt. Ipsi reconditis intra sinū pugionibus: adeūt p̄curatorē: tanq̄ cū eo de p̄soluendis pecuniis acturi: Cōtinuoq; nihil tale suspicātē: neci dedunt. Ibi exertātibus gladios illius militibus: atque ire ultū uolentibus: repēte agrestes cū fustibus: ac securibus occurrunt: fortiterq; p̄ dominis pugnātes: facile oēs i fugā uerterūt. Ad hūc modū negotio succedente: iuuenes desp̄atis semel rebus: unā sibi reliquā salutē fore arbitrati si patratū nup̄ facinus: maiore aliquo facinore cūularēt: statuunt i cōmunionē p̄iculi rectorē p̄uinciæ assumere: ac populos ad defectionē sollicitare: quod optari iā pridē ab uniuersis cognouerāt: Maximini odio: sed metu p̄hiberi. Igit̄ cū omni multitudine nocte intempesta domum p̄consulis petūt. Is Gordianus fuit p̄consulatum sortitus eū: cum annum ageret circiter octogesimum: multarūq; ante prouinciaꝝ fuerat rector: atq; in maximis spectatus negotiis. Quocirca facile susceptū iri ab illo imperiū existimabāt: q̄si fastigiū aliquod superioꝝ dignitatū: Senatuiq; & populo Romāo gratū futurum pricipē:

Procurator maximini in africa occiditur.

qui præterq̃ ꝙ erat illustri ortus genere: etiam per honores pluri mos: quasi p gradus quosdã ad Imperii culmen ascendisset. Euenit autẽ ut quo die hæc agebant domi Gordianus resideret: dilatis laboribus: omniq; actu reꝝ suspenso. Igit adulescẽtes cũ gladiis magna stipante multitudie: proturbatis ianitoribus: impetũ i ædes faciunt: eũq; supra grabattũ requiescentẽ offendũt: circũ fusique senẽ purpura induũt: atq; Augustalibus honoribus cõsalutãt. Ille re subita exterritus: isidiasq; & dolũ i se cõpositũ ratus: deiicit humi se ex grabatto: obsecrãs parcerẽt seni: a quo nihil iniuriaꝝ accepissẽt: fidẽq; Principi: & beniuolentiã seruarẽt. Instãtibus aũt illis: ac nudos manu gladios tenentibus: cũ parti metu: parti ignoratione haud quaq̃ sciret Gordianus qd sibi ea res uellet: quæq; subitæ fortunæ causa foret: unus e numero adulescentiũ: q & nobilitate: & facũdia ceteros anteiret: reliqs tacẽ & paulisp: qescẽ iussis: dextra capulũ tenens i hãc sentẽtiã uerba fecit.

Gordiãus pconsul Africæ: impator deligit

e Duobus piculis: quoꝝ alteꝝ psens manifestũq;: alterũ futuꝝ forsitã: dubiiq; euẽtus: eligẽdũ tibi hodie alterutrũ ẽ: ut aut nos: teq; una serues: & spẽ meliorem: qua oẽs freti sumus amplectaris: aut iam iã nostris manibus intereas. Quod si potiora malueris: multa ad spẽ bonã uiatica sũt: Quippe iuisũ omnibus Maximinũ: pestẽq; illã crudelissimæ tyrannidis tolles: uitãq; antehac pclare tibi actã: illustri gloria cũulabis: maximosq; a Sẽatu. P. q;. R. honores: ac sẽpiternã laudẽ nãcisceris. Sin uero abnueris: ac nobiscũ cõspirare pnegaueris: iam iã te hic obtruncabimus: atq; ipsi quoq; (si oportuerit) occiso tibi immoriemur: Maius nãq; facius ausi sumus: q̃ ut salui ẽẽ citra desperationẽ possimus. Iacet. n. tyrannidis minister: luitque pœnas crudelitatis nostris nũc nup manibus itercẽptus. Quapp si cõsenseris nobiscũ: atq; i partẽ piculoꝝ accesseris: cũ ipse honorẽ Imperii cõsequeris: Tũ ꝙ nos facius ppetrauimus: laude q̃ supplicio dignũ reputabit. Dum hæc loquit adulescens: impatiens moræ: cetera multitudo: cũ qdẽ eodẽ iam ciuitas uniuersa re uulgata cõcurrisset: Gordianũ unanimes Augustũ appellat. Ille q̃uis recusaret: ac senectutẽ obtenderet: tamẽ suapte natura gloriæ auidior: haud ægre tandẽ honorẽ suscepit: malens futuꝝ dein q̃ præsens iã periculum subire: Simul ætate iã exacta: minime recusandum putabat: qn (si ita res posceret) ẽt impatoriis honoribus imoreret.

Verba adulescẽtis Afri ad Gordianum.

39

Ig ſtatim tumultuati omnes Africani deiectiſq; Maximini hono
ribus ciuitates pleræq; imagines Gordiani ac ſtatuas poſuere. Sed
eũ quoq; a ſe cognominarunt Africanũ: Nam qui ad meridiem
libyes habitant: Afri Romana uoce nuncupãtur. At Gordianus
aliquot dies Thyſtri commoratus: q̃ i urbe hæc acta fuerãt: nomẽ
Imperatoris iã: cultũq; gerens: carthaginẽ proficitur: Vti ciuitate
maxima celeberrimaq; oĩa quaſi romæ agitarent̃. Siqdẽ urbs il
la uel opibus: uel populi frequentia: uel magnitudine tantũ Ro
mæ concedens cũ Alexandri urbe ægyptiaca de ſecũda palma
contendit: Sequebat̃ autẽ ipſũ principalis pompa omnis: militeſ
q; quicunq; aderant: iuuenesq; urbani procera ſtatura ad eorũ
ſimilitudinem: q Romæ Imperatorẽ comitant̃: Virgæ item lau
reatæ quo inſigni principes a priuatis dinoſcuntur: prætereaque
ignis de more præferebat̃: ut ſpeciem fortunamque exiguũ ſane
ad tempus. Romanæ ciuitatis carthago repræſentaret. Ceterꝝ Gor
dianus litteras compluris ad primũ quenque Romã miſſitabat:
atque ad proceres Senatus: quoꝝ erant ei pmulti amici ac neceſ
ſarii. Scripſit itẽ publice ad. S. P. q;. Romanũ ſiguificãs Afroꝝ er
ga ſe conſenſũ: ſimulque accuſans Maximini crudelitatem: quã
eſſe omnibus magnopere inuiſã ſentiebat. Ipſe omnem p̃ſe man
ſuetudinẽ ferebat. Nã & delatores oĩs exilio affecit: & iis qui paꝝ
iuſto iudicio damnari fuerãt iterum defendendi ſui potestatem i
dulxit: quin exſules quoq; in patriam reſtituebat: ac militibus plu
ra ſe q̃ qſq̃ antea largituꝝ: Populoq; ingens datuꝝ cõgiariũ pol
licebat̃. Idẽ p̃fectum quoq; p̃torii Vitalianũ: ferum crudelemq;
hominẽ: cariſſimũ deuotiſſimũq; Maximino: in ipſa urbe cura
uit interimendũ: ſiquidẽ ſuſpectans: ne ille ſuis incœptis fortiter
reſiſtendo: ceteros quoq; metu deterritos a ſe auerteret: mittit pro
uinciæ quæſtorem: aduleſcentẽ audaciſſimũ: corpore ualidũ: atq;
ætate florẽtẽ: promptũq; ad oẽ piculũ p ſe ſuſcipiendũ traditis cẽ
turiõibus: ac militibus nõnullis: cui etiã litteras dedit obſignatas
duplicibus tabellis: p quas arcana occultaq; negotia ſignificare
Imperatores conſueuerunt. Iubet itaq; illos intrare urbẽ ãte lucẽ:
ac dum adhuc in actibus occupatus eẽt Vitaliaus: accedere ad eũ
intra cellulam: ubi res ſecretas atque arcanas ad ſalutem pricipis
pertinentes ſcrutari atq; inquirere conſueuerat: haberẽ ſe ad eum
litteras arcanas a Maximino dicẽtes ac uelle etiã remotis arbitris

gordianus cognomẽ Africãi habet. Afri q libyes

Thyſtros urbs.

Qualis gordianus

Vitaliãus

ue[illegible] ad securitatem imperatoris ſpectātibus cū ilio colloquis
ac mandata principis exponeř. Dein ſignis agnoſcendis occupa
tum pugionibus: quos in ſinu occultos haberēt de improuiſo cō
foderent: Quæ ſcilicet omnia ex ſententia ſucceſſerunt. Etenim
ante lucem quo tempore prodire illi mos fuerat: inueniunt homi
nem pæne ſolum: paucis tantum circūſtantibus. Quippe alii nō
dum uenerant: alii ſalutato abierant: priuſq̄ diluciſceret. Igitur ua
cante illo: ac paucis dumtaxat ante cellulam iuētis: ubi quæ ſupra
diximus nuntiauerunt: facile ſcilicet intromiſſi ſunt: por[r]ectiſque
epiſtolis contemplantem eum ſigna diligentius: prolatis pugiōi
bus confodiunt: nudoſq; eos manibus præ ſe tenentes proſiliūt:
omnibus loco cedentibus. Nam id Maximini factum impio pu
tabant: Quando idem ſæpenumero etiam in eos facere cōſueue
rat: qui antea ipſi cariſſimi uidebātur Dein uadentes media ſacra
uia proponunt epiſtolā Gordiani ad populū: litteraſq; item ab
illo conſulibus ipſis: ceteriſq; reddunt: uulgata ēt fama iterfecti
Maximini. Quod ubi auditum eſt: ſtatim uniuerſus populus di
ſcurrere undique furenti ſimilis. Nam & ſi ubiq; uulgus ſemper
ad res nouas leuiſſimū: tamen Romana plebs imprimis: quæ ex Leuis Ro
magna uariaq; etiam peregrinorum multitudine cōſtat longe ce mana plebs
teris mobilior eſt. Igitur ſtatuæ atq; imagies Maximini ceterique
honores ſtatim cōuulſi clauſumq; antea formidine odiū licētia
iam & poteſtate adepta nullo prohibente effundebāt. Quare ſe
natus quoque frequens: & ſi de Maximino certi nihil habebat:
ex ꝑſenti fortuna rē comectās: abolitis illius honoribus gordianū
filiūq; ipſius Auguſtos declarauerūt: ſtatiq; delatores: atq; accu
ſatores uniuerſi: aut effugerūt: aut ab his quos offenderāt occide
banť. Procuratores autē & qui ius in illius crudelitatis miniſteriū
dicebant: tracti a plebe ſunt: abiectiq; in cloacas. Multi item iſon
tes occiſi. Nā & creditorem ſuum quiſq;: & aduerſarium i foren
ſibus cauſi: & ut quemque aliquis leuiſſima de cā oderat: impetu
in domum facto: bōiſque direptis trucidabāt: Ita ſub ſpetie liber
tatis: paciſque prætextu: ciuilis belli facinore edebātur. Quin ꝓfe Sabius ꝓfe
ctum quoque urbi Sabinum ꝓhibere talia conantem: fuſte capi ctus urbis
ti illiſo mactauerunt. hæc igitur populos agitabat. Enimuero Sēa occiſus.
tus: quando iam ſemel periculū ſubierat metu Maximini nihil
ſibi ad ſollicitandas ad defectionem prouincias reliqui faciebat.

40

Quocirca legationes undique ad rectores ꝓuīciaꝝ [illegible] e
tis e Senatorio:equeſtriq; ordine clariſſimis hominibus: cum lit
teris quibus ſenatus populique Romani mēs exponebatur:qui ꝓ
curatores ipſos hortarentur:uti cōmunē patriā capeſſerēt:Curiam
que Romanam tuerentur:perſuaderentque natiōibus:ut ī fide
populi Romani ꝑſeuerarēt:cuius ꝓpriū ātiqtus ipiū foret:ueterri
mūq;cū illis amiciciæ ius a maioribus īſtitutū.Quocirca pleriq;
legatis benigne exceptis:populos ad defectionē ꝓpulerunt:quod
ſcilicet pronū fuit:adeo incredibili apud omnes odio Maximius
laborabat.Igitur omnibus quicūq; apud ipſos magiſtratū gerē
tes:cum Maximino ſentiebāt ſpōte ad unum occiſis:ipi uniuer
ſi ad Romanos deficerūt.Pauci tamē inuenti:qui legatos ad ſe
miſſos interficerent:aut ad ipm mitterēt:adhibitis cuſtodibus: q

qui habi tus animi Maximio:

deide oēs exquiſitiſſimis a Maximino ſuppliciis affecti ſunt.Hæc
mens Romanæ ciuitatis:hic animus fuit:Quæ poſtq̄ Maximino
nuntiata ſunt:quanq̄ triſtis:ac ſollicitus:tamen illa ſe contēnere
ſimulabat:ac primo quidem alteroq; die:domi qetus ad amicos
de eo negotio rettulit.Ceteꝝ exercitus omnis:cunctiq; eius regio
nis mortales:& ſi rē omnē intellexerant:intumuerantq; aīs: auda
cia reꝝ tantaꝝ:ac nouitate:tamē ꝓ ſe qſq; tacebant:ac ſe ignora
re oia ſimulabāt.Quippe tantus erat Maximini metus:ut nihil il
lū plane lateret:omniumque non ſolum uerba:ſed nutus quoq;
ſpeciēque oris obſeruaret.Tertio uero die conuocatis ī campum

Contio Maximini

ante urbem militibus ſuis Maximinus:Tribunal īſcēdit:atque ex
libello orationē ab amicis compoſitā:in hāc ſententiam recitauit.
Scio me uobis incredibilia:nouaque dicturum:ſed(ut ego exiſti
mo)nō tam admiratiōe q̄ riſu digna:Arma uobis:ueſtræq; uirtu
ti nō Germani inferunt ſæpe deuicti:nō ſarmatæ:q de pace no
bis cottidie ſupplicant:Perſæ itē:q olim Meſopotamiā ꝑuagabā
tur:nunc ſuas intra ſedes quieſcere:bōi cōſulunt: cū gloria in ar
mis ueſtra:tum reꝝ a me geſtaꝝ periculo edocti : quæ iam tum il
lis innotuerunt:cum tuendi ripas exercitui præfuimus: Verū(ne
quid magis ridiculum dixerim)carthaginenſes inſaniunt:Atque
ſene īfeliciſſimo:& extremo iā ætatis delirante:dubium ſuaſu an
coactu:quaſi aliqua ī pompa ludunt principatū.Quo eni freti
exercitu:cū apud eos proconſulis miniſterio lictores ſatiſfaciant?
Quibus porro uſuri armis : ubi præter lāceas exiguas ad feras ex

[...] teloꝝ: proque bellicis exercitationibus chori tã
tũ: [...] cacia & nũeri quidã usurpentur? Neque uero uos
perterrefecerint: quæ facta i urbe nuntiant̃: nempe Vitalianus
ꝑ dolũ: fraudẽq; occisus ẽ. Quã autẽ leue istabile q; sit Romãi
populi igeniũ: ꝗ prõpta: clamoꝝ tẽus audacia notissimũ .s. uobis
ẽ. Si duos modo tres ue armatos cõspexerint: trudẽtes alter alteꝝ
& ꝓculcantes: ac suũ qsq; piculũ fugitãtes: publicũ neglectui hñt
Quod siqs uobis etiã: quæ acta i sẽatu sũt renũtiauit: nõ ẽ ꝓfecto
ꝙ miremini: nostrã illis cõtinẽtiã duriorẽ uideri: Atq; ob id mo
rũ cõgruentiã: uitãq; illius luxuriosã nobis anteferri: qppe apud
illos fortissima quæq; ac grauissima ꝓ asperrimis: dissoluta atq;
ebacchantia ꝓ mitibus uoluptariisq; habent̃: Quocirca nostꝝ q
dẽ iperiũ: quoniã idustriũ atq; moderatũ: reformidãt: Gordiani
delectant̃ nonne: cuius ifamia uitæ minime uos præterit. Igit̃ ad
uersus hos: atq; huiuscemodi homines: bellũ uobis ẽ milites si tñ
id bellũ appellãdũ: Nã ut mihi qdẽ: atq; adeo ceteris omnibus ui
det̃: non prius italiã attigerimus: ꝗ illoꝝ maxima pars ramos sup
plices: liberosq; suos ꝓ̃ferẽtes: nostris se pedibus aduoluent: aut
formidine degeneri fugã faciẽt: ut mihi libeꝝ sit bõa illoꝝ uobis
cõtribuere: qbus imppetuũ pfruamini. Hæc cũ dixisset ac multa i
ciuitatẽ Senatũq; uniuersũ iterpellati ꝓbra iecisset: manuũq; ge
stibus minabũdus: truciq; uultu nutuq; oris q̃si præsentibus ira
scens: ꝓfectionẽ i italiã edicit. Diuisoq; iter milites ingenti stipẽ Pfofectõ
dio uno tantũ die iteriecto: facere iter icœpit: magnũ secũ exerci maximini
tũ: atq; uniuersas adducẽs Romanas copias. Sequebat̃ eũdem i Italiam
ẽt Germanoꝝ haud q̃ꝗ ueglegẽdus numerus quos uel armis su
begerat: ueli amiciciã societatẽq; adsciuerat. Præterea machinæ
& bellica istrumẽta: quæq; alia aduersus Barbaros cõparauerat:
Ceteꝝ tardius iter faciebat: ob uehicula: resque alias usui neces
sarias: quæ undique importabant̃. Nã cũ repẽtinũ id illi iter ob
uenisset: nõ cuiusꝗ ꝓuidentia: ut cõsueuerat: sed tumultuario ac
festinato ministerio: quæ erant militibus necessaria: colligebant̃.
Igitur præmittere Pannoniorum cohortes decreuit: quibus fretus Pannoni
maxime erat: quæque primæ Imperatorẽ: cõsalutauerant: atque orũ cohor
ultro ẽt ꝓ illius salute omne piculũ deposcebant. Iis igit̃ iperauit tes fidæ
ut ceteras copias ꝓ̃cederent: ac regiones occuparent Italiæ. Dum Maximni

in itinere Maximinus est: res interea carthagini ...

Capelliãus pcõsul Numidiæ. Numidia quæ mauritania.

gnopere successerunt. Erat enim Capellianus qdã senatori... dinis uir: procurator Mauritaniæ Romãis subiectæ: quæ ab ipsis numidia appellat̃. Ea gens mũita exercitibus fuerat: a qbus Barbarorum incursus: ac populationes cohercerentur. Quare haud contemnendam militum manum circa se habebat. Cum hoc igit̃ Capellião ueteres Gordiano simultates ex forẽsi quadã disceptatione itercesserãt: quocirca nomẽ adeptus imperatoris successorẽ illi misit: atq; abscedere prouincia imperauit. Ille ea re idignatus: ac principi suo deuotus: a quo magisttatũ quoque eũ accepisset: omni coacto exercitu cũ quidẽ fidem tueri: ac iusiurandũ persuasisset: Carthaginem cõtendit: maximas: ualẽtissimasque copias secũ adducẽs: uirosque cũ ætate florẽtes tũ omni armoꝝ genere istructos: pitosque rei militaris atque ex cõsuetudine ꝑlioꝝ aduersus Barbaros magnopere ad pugnandũ paratos. Ut uero nuntiatũ Gordiano ẽ: aduentare ad urbẽ Capellianũ: & ipse affectus est extrema formidie: & pterriti Carthaginienses uniuersi: q scilicet

gordiãi senis mors.

in turba potius q̃ i exercitus aliquo ordine collocata uictoriæ spe cuncti pariter urbe effũdunt̃ obuiã Capellião. Ceteꝝ senex Gordianus (ut qdã phibent) simul atq; ille carthaginẽ attigit: desperatis rebus q Maximino uires ingentes nullas in Africa copias ẽẽ uidebat: laqueo se suspendit. Sed occultata illius nece filiũ sibi Ducẽ multitudo elegit. Ita uentũ ad mãus ẽ. Erãt aũt numero q̃ dẽ plures Carthaginiẽses: sed iordinati ac reꝝ bellicaꝝ impiti qppe i altissima pace educati: festisque & deliciis emolliti: nudique armis omnique bellico istrumẽto: Nã domo qsque pugionẽ: aut securẽ: aut uenabullum: aut itẽ præustas sudes: ut qsque poterat acuminatas ad tuendũ corpus extulerãt. Cõtra numidæ iaculatores optimi: atque eqtandi peritissimi: sic ut equos etiã ifrenos uirga tantũ currẽtes moderent̃. Quocirca facile Carthaginiẽ sium plebs i fugã uersa. Siqdẽ haud ferentes illoꝝ impetum omnes abiectis armis cõfertim effugerunt trudentesque inter se & pculcãtes multo sane plures ipsi inuicem affligebãt̃: q̃ cedebãt̃ ab hostibus. Hic & gordiani filius cecidit: & quicunque eum secuti: sic ut præ multitudine interfectorum: neque discerni ad sepulturã funera potuerint: neque adulescentis gordiani cadauer inueniret̃.

Numidæ eq ifreni: unde Silius. Hic passim exultãt numidæ gens iscia freni Qu is iter gemi nas per ludum mobilis aures Quadrupedem flectit nõ cædens uirga lupatis.

..n.ex tãta cop'a fugientium pauci dumtaxat urbem ingreſſi:cõ
iectique i latebras euaſerãt: ceteri ad portas cõferti: ac p ſe qſque
..rare primi urbem feſtinabundi:ab iaculatoribus Numidis:cete
riſque armatis militibus cõtrucidabãt: maximo fœminaꝝ puero
rumque eiulatu: quoꝝ ante oculos cariſſima pignora occidebãt.
Sunt q ꝑhibeãt ut primum gordião: q pp ſeniũ domi ſe cõtinue
rat nuntiatum ſit: Capellianum iã i urbem perueniſſe: deplorata
ſalute intra cubiculum ſe quaſi dormiturum recepiſſe:colloq; zo
næ inſerto:qua præcinctus fuerat ſibi mortem conſciuiſſe.Hæc fi
nis gordiani fuit felicis anteacta uita: atque in quadam principa
tus imagine extincti.Sed enim Capellianus carthaginem ingreſ
ſus:præcipuum quenque ex iis qui epugna ſuperauerant neci de
didit:ad neque a templis deſpoliandis:neque a publicis: priuatiſ
que pecuniis diripiendis abſtinuit:aditiſque urbibus reliqs: quæ
cunque honores Maximini ſubſtuliſſent:in his præſtantiſſimum
quenque morte:ceteros ſupplicio afficiebat.Agros ãt:uicoſque cõ
cremandos militibus tradebat:ꝑtexto qdem ulciſcendi Maximi
nũ:Ceterum clanculum militum ſibi animos concilians : ut ſicu
bi res a Maximino titubaſſent Ipſe ad occupãdum principatum
beniuolis militibus uteretur.Ita ſe uidelicet res in Africa habebãt
Poſtea uero q̃ Romæ audita ſenis gordiani mors eſt:ingens per
turbatio.S.P.Q.R.ingenſque terror inuaſit:extincto in quem
unum ſpes omnes ſuas collocauerant.Neque enim illos præteri
bat:nemini iam parſurum Maximinum:cum ſponte alienum ab
ipſis:atque hoſtili animo:tum iuſtis etiam cauſis & profeſſo qua
ſi odio ſuccenſentem.Itaque frequentes i unum cõuenere : ac de
toto negotio deliberantes:quando ſemel in periculum uenerant:
bellum cõparare decreuerunt:duobus electis Imperatoribus: qui
rempu.pari ꝑtãte adminiſtrarent:ne rurſus principatus auctoritas
i Tyrãnidem proueheret.Cõuenerunt igit nõ quidem in curiã:
quo ãtea cõſueuerãt:Sed in templum capitolini iouis:quod in ar
ce ſumma ꝑcipuæ uenerationis Ro.hñt ibi clauſis foribus ſoli q̃
ſi teſte:& Cõſeſſore:atque adeo reꝝ oium iſpectore deo:ſelectis:q
ætate ac dignitate ceteros ãteirent:de qbus ſuffragia ferrent:duo
ex oi numero Maxius atque Albinus plurimis ſuffragãtibus ipa
tores creati.Hoꝝ Maximus cum ſæpe exercitibus ꝑfuerat:tum ꝑfe
ctura urbi egregie geſta:maximã ingenii ꝓuidentiæque:præterea

Fuga Carthagineñſium gordiani iuueñ mors.

Iteꝝ de Senis gordiani nece.

Crudelitas Capelliani

Romani parãt ſe cõtra maximinũ Tẽplũ capitolini Iouis

maxius & Albius ipatores facti

42

uitæ cõtinetis opinionẽ uulgo de se pbuerat: A[illegible]binus autẽ patri
cii generis hõ: cõsulatu iteꝝ gesto: multisq; puīciis sine ulla quæ
rella administratis: moꝝ simplicior habebat̃: Ita creati principes:
Augustiq; appellati: ac Sẽatuscõsulto oibus ipatoriis honoribus
affecti sũt. Dũ hæc agũt̃ i capitolio: iterea P. R. icertũ subiciẽtibus
Gordiāi amicis: ac necessariis: an tm̃ rumoribus exciti: facto ad por
tas cõcursu: uiā qua itur i capitoliũ totā cõferta multitudie occupa
uerāt: lapidesq; & fustes igerẽtes rebus i Capitolio actis aduersa
bātur: ac Maximũ iprimis r̃cusantes: seueriorẽ. s. q̃ ut eũ leuis mul
titudo facile pateret̃. Quapp eo maxie offendebāt̃: clamātes idẽ
tidẽ ac minitātes utrũque se cõfestim occisuros. Nam ipi ex Gor
diani genere principẽ sibi deposcebant: Ut in familia nominẽ
q; eo nomẽ Imperatoriũ remāeret. Albinus āt ac Maximus eque
stris ordinis iuuentute: atque urbāis militibus: cũ gladiis ũdique
stipati egredi Capitolio conabātur: Sed lapidibus ac fustibus co
herciti: donec subiciẽte nescio quo ad hũc modũ populo iposue
rũt. Erāt puer qdā infans adhuc ex gordiani filia natus nomen
aui referẽs. Hunc igitur submissis qbusdā afferri ad se iusserũt: q
cũ domi eum ludibundũ offendissẽt: ipositũ in humeros per me
diā ferebāt multitudinẽ: plæbi ostẽtātes: ac nepotulum Gordiani
dictitātes: uocantesque eũ nomiatim quoad i Capitolium pertule
rũt: populo subinde acclamāte: & cõspergente pueꝝ frondibus.
Cũ itaq; Sẽatus Cæsarẽ illũ declarasset: qñ adhuc p etatẽ rẽ pub.
gerer̃ nõ poterat: & iræ multitudinis re sederāt passi uidelicet sũt
in aulā palatinā senes iperatores cõmigrare. Sed icidit per eos di
es ciuitati Ro. funesta calamitas orta de nimia duoꝝ senatoꝝ au
dacia: Nā cũ Senatus haberet̃ de publicis negotiis: duo ex militi
bus maximini quos i castris reliquerat: emeritæ iā ætatis: ad fores
curiæ accesserũt: exploratum quæ gererentur inermes uidelicet: tā
tũque subarmalibus & sagis iduti. Cõstiterant autem pariter cum
reliqua multitudine: sed ceteris ante fores præstolātibus duo tres
ue ad summā curiosiores audiendi: curiam igressi sic ut ultra arā
quoque uictoriæ penetrarent. Hic Senator quidā deposito nuper
cõsulatu Gallicanus nomine: ac genere Carthaginiẽsis: alterque
item p̃torius Mecenas: nihil tale expectantes milites: māusque ad
huc sub sagulis habentes: repẽte adactis in corda pugionibus iter
ficiũt. Etenim omnis Sẽatus ob recẽtẽ seditionem: tumultumque

Seditio Romæ.

gordianus puer tertius imperator

Seditio inter populũ & milites.

gallicanus Mecenas

ſuperio[illegible] ꝑpa[illegible]:pars calanculũ gladiõs gerebã[illegible] quo[illegible] ſua [illegible]
q3 ſalute ab inim[illegible]coꝝ iſidiis tuerent̃. Ita cæſi mili[illegible] q[illegible]e de im
prouiſo defẽdere haud querãt ꝓſtrati ante altaria iacebãt. Quo
uiſo ceteri cõfeſtim expauefacti: cõmilitonũ iteritu: ſimul populi
cõcurſũ formidãtes: q erãt iermes: fugã arripuere. Ceteꝝ Gallica
nus: raptim ſe curia i mediã multitudinẽ ꝓripiens: gladiũque: &
manũ ſtillantẽ ſãguine oſtentans: ad pſequẽdos occidẽdoſque
S.P.q3.R. hoſtes: amicos ſocioſq3 Maximini Vulgus adhortaba
tur. Quibus rebus iducta plebs Gallicanum fauſtis excipit accla
mationibus: militeſq3: lapidibus iceſſit quatẽus licuit pſecuta. Ce
teꝝ cũ ſe illi i caſtra recepiſſẽt paucis tantũmodo uulneratis: clau
ſis portis armiſq3 arreptis caſtroꝝ mœnia defenſabãt. Veꝝ Galli
canus (quãdo ſemel tantũ facinus auſus fuerat) bellũ ꝓtinus ciui
le: atq3 omnibus pernitioſũ ſuſcitauit: Quippe iuſſis effringi pu
blicis armamentariis: i quibus pompæ magis inſtrumenta: q̃ belli
aſſeruabant̃: unde ſibi qſq3 munimentũ corporis accõmodaret:
apertiſq3 itẽ gladiatoꝝ ludis: atq3 uno quoq3 ꝓpriis armis orna
to: ꝑterea cunctis: quæcũque itra domos: aut officinas eſſẽt haſtis
gladiis: ac ſecuribus direptis: cum qdqd occurrerat furor in arma
cõuerteret: ſtatim omnes cõferti: cõglobatique ad caſtra cõtende
runt: ac uelut urbẽ aliq̃ expugnaturi muꝝ ipſum portaſque circũ
ſederunt. Ceteꝝ milites utpote pugnandi pitiſſimi: pinnis ſeſe
muroꝝ: clypeisq3 ꝓtegentes: ſagittaꝝ iactu crebro: ac ꝑlongis cõ
tis multitudinẽ repellebãt. Poſtremo cũ iã defatigato populo ſau
ciiſq3 magna ex parte gladiatoribus: atq3 i ueſperã uergẽte die:
regredi i urbẽ decreuiſſẽt: cõſpicati milites ſecuritatẽ abeũtiũ (qp
pe minime auſuros putabãt Romãi: adeo paucos aduerſus tantã
multitudinẽ: caſtris eruptionẽ facere) cõfeſti uniuerſi ſeſe portis
patẽtibus i uulgus illud hominũ concitauere. Ibi gladiatores ad
unũ cæſi: magnaq3 pars populi colliſa: quo facto cũ haud procul
caſtris receſſiſſent ruſũ ſeſe itra munimẽta receperũt. Hinc igit̃
maior. S.P.Q.R. indignatio oborta: quare duces ex Italia omni
ꝓbatiſſimũ quenque delegerunt: iuuentutẽque omnem collecti
in unum ſubitariis armis: ac tumultuariis adornarunt. Hoꝝ potiſ
ſimum partem ſecum Maximus eduxit: ut aduerſus Maximinũ
preliaret̃: reliqui ad urbis cuſtodiã: tutelamque relicti. Interea cot
tidie ad muros caſtroꝝ dimicabat̃: ſed profectu nullo defenſãti

Romãus Populus oppugnat caſtra.

43

bus supne militibus:ictāq3 & sauciā multitudi ne sede repellenti bus. At Balbinus domi se cōtinēs populo p edictū supplicabat: u i gratiā cū militibus rediret:qbus ēt omniū quæ patrauerant obli uiōem:atq3 ipunitatē pollicebat. Sed neutris id psuasū:gliscē e i dies malo:ac populo idignante:q tāta multitudo tā paucis cōtē ptui foret: cōtra militibus egerrime ferentibus:ea se a Romanis paſſos:quæ uix unq̄ a Barbaris expectaſſēt. Postremo q̄do oppu gnatio paꝝ pcedebat:uisu ducibus iteruertere omnis riuos:q i ca stra puenirent:ut milites aquaꝝ penuria sitiq3 cōficerēt. Igit ab scindendo:obstruendoq3 cūctos e castris aquaꝝ riuos auertebāt. Sedeni itellecto piculo milites:ac rebus despatis:erūpunt uniuer si patentibus portis:cōgreſſiq3 mul itudinē fugientem i urbē us q3 psequnt:Sed ubi iā statario illo certamine plebs iferior intra domos se receperat:ac tegulaꝝ lapidūq3 & testaꝝ iactibus desup urgere ceperat milites:haud ausi illi ignota ædificia subire: clau sis ēt domibus & tabernis:ignē iāuis ac ligneis ædificioꝝ piectu ris:quales i urbe plurimæ sūt:illi co admouetunt. Quo factū ē:ut parti crebritate isulaꝝ:partim lignea materia:bōa pars urbis con flagrauerit:multiq3 ex opulētis pauperes facti:maximis atq3 egre giis amiſſis poſſeſſionibus:uel puentu uberrimis:uel splēdore ip so:& uarietate pretiosis. Neq3 uero pauci extincti mortales:q ia nuis igne occupatis pripere se domo copia nō fuerat: bōaque di uitū direpta penitus:imiscēte se militibus studio rapiendi facino rosiſſimo quoque:& tenui plebecula. Sed adeo puagatū lōge: la teque incēdiū est:ut plus multo cōsumpserit:q̄ quatū spatii maxi ma quæq3 urbs ædificiis occupet. Dū hæc Romæ gerūt: interea Maximinus cōfecto itinere italiā attigerat:ac sacrificato ad aras: quæ i finibus ipsis erectæ sunt pgit iter facere iuſſis arma tenere: atq3 istructa acie pgredi militibus. Sed cū & Africæ defectionē: & Romæ bellū ciuile:ptereaq3 res a Maximino gestas: iterque eius Hactenus cōscripserimus:reliqua deinceps explicabuntur.

Auertūt aquas e castris. — *Incendiū urbis.* — *Aræ in finibus Italiæ.*

LIBER OCTAVVS.

q VE POST interitū Gordiani geſſerit Maximinus:iterq3 eius i Italiā: ptereaq3 Africæ defectionem:& in urbe ipsa populi ac militū seditiones: supiore uolumine recēsuimus. Enimuero Maximius posteaq̄ ad Italiæ fines puenit: præmiſſis ex

Maximius puenit in Italiam.

pi[illegible]bus: q̄ specularēt a nullæ i alpiū conualibus: & densissi mis [illegible]uis isidiæ delitescerēt: ipe in planum deductis militibus: iu bet armatoꝶ acies: q̄drato agmie icedere: ut ab iis q̄plurimū capi occuparet: cūctisq; i mediū coactis impedimētis: ipe cū suis stipa toribus ueluti subsidio icēqbat: alis utriq; discurrētibus cataphra ctoꝶ eqtū: Maurisq; iaculatoribus: sagittariisq; ex oriēte: & eqta tu Germanoꝶ: quos auxiliares asciuerat: quosq; ēt p̄cipue oppōe re hostibus cōsueuerat: ut primos uidelicet ipetus exciperent: fero ces: audacesq; initio pugnæ uiri: simul (ut si i discrimē ueniretur) uilis potissimū Barbaria illa piclitaret. Sed ubi totam planitiem seruatis ordinibus trāsmiserūt ad Italiæ urbē puētū ē: quæ Ema a cultoribus uocat: Ea sita est i extrema planitie ad alpium radices: Vbi speculatores: atque exploratores exercitus narrant Maximio uacuam relictam urbem: aufugisse omnis incolas: Templorum ēt ac domorum ianuis incendio cōsumptis: atq; omnibus: quæ uel in urbe uel in agris fuerāt exportatis: aut igni corruptis: nihil aut iumentis: aut hoibus alimētoꝶ relictum. Quæ res grata iprimis Maximio fuit: q̄ idē cæteros quoque populos suo quēque metu facturos arbitrabatur. Cōtra milites idigne tulerūt: q̄ abinitio sta ti fame laborarēt. Cūq; noctē exegissent: parti itra patētes: cōmūes que oibus domos partim i planitie ipa: stati sole oriēte: ad Alpes accesserūt. Hii sunt lōgissimi qdā montes uice muroꝶ Italiæ cir cundati adeo inaltū editi: ut ēt superare nubes uideāt: itaque i lō gū porrecti: ut uniuersam italiā comprehēdāt: leua ad Tyrrhenū pelagus: dextra ad Ioniū usque ptingētes: dansis ubique nemori bus isessi: atque āgustissimis callibus: & rupiū p̄rupta altitudine: scopuloꝶque aspitate uix puii: nōnullis tñ quasi semitis magno uete ꝶ italoꝶ labore māu factis. Quapp ingens trāsituꝶ illac exer citū formido tenebat: sperātē summa iuga teneri iā ab hoste: nul losque nō obstructos exitus ad se p̄hibendos. Neque is metus de nihilo erat: locoꝶ naturā contēplātibus. Postea uero q̄ sine ullo i pedimēto supatis alpibus in castra descenderant: læti. s. oēs istau ratis animis uitulabāt: nihilque non sibi ex sententia cessuꝶ Ma ximinus arbitrabat: ne locoꝶ quidem difficultati fidentibus Ita lis: itra quas latitare ipsi: & saluti suæ cōsulere: p̄tereaque isidiari hostibus: ac locis supne iminentibus pugnā capessere potuissent.

Germāi feroces.

Ema urbs Italiæ deserta.

Alpes.

Trāsit Alpes Maximinus.

Sed ubi planitiẽ attigerunt nuntiant exploratores Max[illegible] ita
Aqleia resi liæ urbẽ Aqleiã portas occlusisse: pãnonio℞ acies quæ pluerant
stit Maxi acriter mu℞ oppugnasse. Cete℞ tẽtata re sæpe: oẽs icassum cõatu
mino. euasisse. Itaq; iã defatigatos recedẽt: lapidibus. s. & hastis magna
q; sagitta℞ Vi desup igruentibus. At Maximius iratus Pãnoniis:
q̃si pa℞ ipigre pliatis: ipe cũ exercitu reliquo accelerabat: sperans
De Aqleia: nullo negotio se illius urbis potitu℞. Sed Aqleia prius quoq; (ut
erat: ingens urbis eius magnitudo) populo abũdabat: & uelut Ita
liæ quoddã Emporiũ ad mare sita: q̃siq; terminus Illyriæ: copiã
re℞ e cõtinenti p terrã: fluuiosq; cõuectã nauigatibus suggerebat
& ab ipo mari res ad usũ eo℞: q cõtinentẽ colũt necessarias: uide
licet supioribus terris pp hyemis aspitatẽ minus feracibus: maxie
tñ uinũ: cuius in ipsa regiõe maxius ꝓuentus ẽ: uicinis gẽtibus ne
uitẽ qdẽ habentibus: affatim suppeditabat. Ex quo factũ uti sup
ciuiũ ĩgẽtẽ nũe℞ ẽt magna uis hospitũ ac mercato℞ eã urbem fre
q̃ntaret. Eniuero tũc ẽt aucta multitudo cõfluẽtibꝫ illuc ex agris q
cũq; oppidulis uicisq; circa rlictis: fidebãt urbis magnitudini: ac
uetustis mœnibus dirutis qdẽ ãtea magna ex pte: qppe i tãta Ro
mano℞ potentia: neq; muro℞: neq; armo℞ italiæ ciuitates indi
gebãt: pacem altissimã agitãtes: atq; i participatũ reipu. ascitæ: Sed
tũc urgente uidelicet necessitate renouatis: istaurat: sq; mœnibus
Præterea turribus: ac ꝓpugnaculis excitatis: totaq; urbe ad eũ mo
dũ cõmunita: clausisq; portis: noctẽ diẽq; uniuersi ꝑ muro stan
Crispius & tes: hostẽ fortissime ꝓpulsabãt. Duces erãt summa ptãte duo cõsu
Menephi lares uiri lecti a Se. Crispinus: ac Menephilus. Hii maxia diligẽtia
lus Duces. ꝓcurauerãt: uti necessaria quæq; i urbẽ iportarẽt. Sic ut diuturni
or quoq; sustineri oppugnatio potuerit. Erat itẽ i urbe magna aq̃
rũ abũdãtia: parti ex puteis sane freq̃ntibus: parti e fluuio muros
p̃terfluẽte: ac pariter fossæ obiectus: & aq̃℞ p̃bente copiã. His ita ĩ
tra urbẽ cõparatis: ut primũ defẽdi muros diligenter: clausasque
portas Maximinus audiuit: decreuit mitteṙ legato℞ specie: q illos
alloquerẽt: ac si possent reserari sibi portas persuaderẽt. Habebat
ãt in exercitu tribunũ quẽdã Aqleiæ ciuẽ: cuius nati atq; uxor: p̃
terea familia ois in urbe erãt cõclusi: q̃re eũ: cẽturionesq; nonnul
los: q̃si oratores mittit: sperãs facile illius auctoritatẽ municipes se
cuturos. q ubi muro appropiquarũt i hãc sentẽtiam uerba faciũt.
Iubere cõmunem Impatorem: pacem depositis armis colere: seq;

amicum pro hoste accipere: Sacrisq; faciundis uacare: q̃ cædibus:
Miserari patriā paulopost (si obstinati pstiterit) ruituram: licere ip
sis (si uelint) una opa sibi quenq;: & saluti patriæ cōsulere. Q uip
pe obliuionem: ueniamq; omniū quæ fecerint optimū pricipem
polliceri: quādo nihil ipsoꝝ: sed oia forēt aliēa culpa cōtracta. Ta
lia quædā sub muro legati magna uoce pnūtiabant: sic ut facile
exaudiri: si nō plane ab omnibus: certe ab ea multitudine possent
quæcunq; supra muros turrisq; cōstiterat. Etenim taciti omnes le
gatoꝝ dictis aures dediderant. Q uare metuens Crispius: ne pol
licitationibus illis: quæ Vulgi incōstātia est: ad mutadū pace bel
lum: referādasq; hosti portas impellerent: discursans ipe p muros
rogare: obtestariq; singulos: uti audacter manerent: fortiterque re
sisterent: neque fidem pderent Senatui debitam: populoque Ro
mano neue titulū seruatæ: ac ppugnatæ italiæ totius aspnarentur
neu pmissis crederent periuri fraudulentique Tyrāni: ne ue item
benigna orōne inescati: ruerent in manifestam pnitiem: sed con
fiderent belli fortūæ: ita pleꝝque dubiæ: atque ācipiti: ut magnus
interim nūerus a paucissimis: Et q potentiores creduntur: ab iis q
ibecilliores habeant: uicti: supatique sint: ne ue utique expauesce
rent: exercitus illius magnitudinem. Nā q p altero dimicat: cum
suæ uictoriæ felicitatem ad alios uideant migraturā: minus pfec
to acriter decertāt: qppe q itellegāt se qdem in piculi participatū
admitti: Ceteꝝ extremos uictoriæ fructus ad alium peruenturos:
Q ui autem p patria pugnāt: præter q̃: q spe meliore esse debēt (
Neque. n. aliena occupare: sed tueri sua cōtendunt) etiā aīo sunt
maiore: ut quos non alienū Impium: sed sua quenque necessitas
adigat: Q uoniam. s. uictoriæ fructus ipsis potissimū debeantur.
Talia quædā nunc singulis: nunc uniuersis igerens Crispinus:
hō suapte natura uenerabilis: ac Romana facundia pollens: Præ
terea gratus oibus: miti: modestoque ipio psuasit multitudini: ut i
officio: fideque pmanerent: iussitque legatos rebus ifectis ad Ma
ximinū reuerti. Dicebatur āt Crispinus ad bellū sic audacter susti
nendū: etiā haruspicū responso: q læta exta nūtiarent: animatus:
etenim magnopeē fidem huiuscemodi signis habere Itali cōsue
runt. Ceteꝝ nōnulla quoque oracula ferebātur: patrii cuiusdam
numinis uictoriam promittentia: Belem uocāt indigenæ: magna
que eum religione colunt: Apollinem interpretantes: cuius etiam

Tentāt populū Agleiensem Maximīni Legati.

Crispius i officio retinet populum.

Beles Deus.

ipecū p uī pla pugnāte:qda e initibus Maximi un
cælo offirmabāt:qđ utꝝ ſic eē nūnulli putauerit: an id cōmētum
placuerit:ad leuādā infamiā tāti exercitus:q bello ipar foret:aduer
ſus minorē multo nūeꝝ:oppidanoꝝ:ut.ſ.uicti potius a diis: q̄ ab
hoibus uiderēt:haud ſane ſatis exploratū hēo.Ceteꝝ nouitas euē
tus cūcta credibiliora facit.Poſtea uero q̄ ifecto negotio legati re
uerterūt:ira & furoř iſtinctus Maximius magis:magiſq3 accelera
bat.Vt āt ad fluuiū puenit:q ad lapidē duodecimū pcul ē ab ur
be:iuenit ipm maxia aluei pfunditate:ac latitudie defluētē.Eteni
āni tpre:ſolutæ uicinoꝝ mōtiū niues:q̄s longa hyems durauerat:
maximū torrentē effecerāt:Sic ut nullo pacto trāſire exercitus poſ
ſet:nā pōtem qđ opus magnū:atq3 pulcherrimū ueteres Impato
Ponte res lapide q̄drato cōſtruxerāt:pylis ueluti qbuſdā paruis ſenſim
creſcētibus ruperant ac reſoluerāt Aqleiēſes.Ita cū neq3 pōte :-ne
q3 nauigiis(qppe nulla ſuppeditabāť)trāſire exercitus poſſet:ſub
ſtitit icertus cōſilii.Sed.n.germani aliquot ignari:q̄ rapido : abru
ptoq3 ipetu italiæ flumia deferāť:ratiq3 ſenſim iflueř cāpos quem
admodū apud ipos cōſueuerūt(unde ēt qa minimū ſe cōcitāt per
facile cōgelaſcūt:)auſi ſeq3:& equos natādi pitos: alueo credere:
ui fluminis ablati pierūt.Igiť cū biduū aut triduū i tētoriis fuiſſet
Maximinus:ducta circū exercitū foſſa:ne q de ipuiſo i caſtra rue
rēt:ſtabat i ſua ripa:deliberabūdus:quonā tādē pacto fluuiū pōte
iūgeret.Sed magna lignoꝝ ac nauigioꝝ pēuria qbus iter ſe iun
ctis pōtē fabricareť:nūtiarūt qdā e fabris:eē pmultas i agris illis
deſertis inanes cupas:forma rotūda:qbus uidelicet icolæ quōdā
Quo pacto ad uinū iportādū utebāť:Ea cū eēnt ad nauiū ſimilitudinē cōca
transuehat ua deuicta mox iter ſeſe ſcafaꝝ more inatatura uidebāť: eteni ire
exercitum peſſum uinculis iter ſe conſtricta:ac uiminibus deſup iniectis:&
Maximius puluere multo ſaburrata nō poterāt.Q đ ubi factū eſt: facile mili
tes i ulteriorē ripā trāſgreſſi:ſuburbanis edificiis: quæ deſerta iue
nerūt:igni correptis:uites arboreſq3 exciderūt:oēmq3 eius regio
nis ornatū fedauerunt.Siqdē arboꝝ cōparibus ordinibus:ac uiti
bus iter ſe iūctis:& i ſublime euectis:ad feſtæ celebritatis ſpēm: q̄
ſi corōis qbuſdā redimita ois regio uidebať : qbus radicitus exci
ſis:exercitus ad ipſos urbis muros cōtēdebat.Sed oibus defatiga
tis:nō fuit Impatoris conſilium urbē ipſam ſtatim inuadere. Sed
extra teli iactum conſtituto milite:diuiſoque i cēturias:& cuneos:

ac partibus muri totius unicuiq; attributis:uno tantum die ad re
quiescendum indulto:statim deinde oppugnare urbem aggredi
tur. Igitur machinamentis omnifariam admotis: cum genus op
pugnationis nullum prætermitteretur:plurima scilicet ac prope
modum cottidiana certamina edebantur: etenim circūdatis uelut
idagine quadā muris: magnaq; ui atque alacritate pugnā capes
sente milite:resistebant audacter Aqleienses:clausisque templis:
& domibus: uniuersi cum liberis: & coniugibus:urbem desup e
turribus ac propugnaculis defensabāt. Neque erat ulla tā iutilis
ætas:quæ pugnare ꝓ patria recusaret. Ceterꝝ suburbana oīa & qd
quid extra urbem ædificioꝝ fuerat:demolitus Maximinus:lignis
materiaque omni ad machinas abutebatur: quibus muri saltē aliq̄
partem demoliretur: q̄ immissus exercitus deripet urbem: ac dirue
ret:totāque eā uastā mox desertāque relinqueret. Neq; .n. decoꝝ
sibi:aut honorificū fore iter Romā arbitrabatur:nisi urbē deleuis
set:quæ prima i italia obstitisset. Quocirca multa pollicētes:atq;
obstētātes:ipse cum filio:quē cæsarē fecerat: obeqtabāt militibus:
eosq; ad pugnādū acriter adhortabatur. Enimuero Aqleiēses saxa
desup iaciebāt:sulfurq; bitumie: ac pice mixtū doliis:quoꝝ mānu
bria lōgiora:immittebāt:atq; utprimū exercitus muris successerat Oppugnatio Aqleiæ
ignibus iniectis dispergebant unanimiter imbriū ritu. Quā ob
rem pix illa cū ceteris: quæ supra diximus partes nudas corporis
subiēs undiq; diffundebatur. Sic ut miles loricas: armaque cetera
ferro excandescente:coriisque:ac lignis ardentibus cōtrahētibus
que se rapti abiiceret. Itaque cernere erat milites arma sibi ipsos
detrahentes:quæ spolioꝝ speciem abiecta humi: cōmento magis
artis:q̄ ui pugnantiū præferebāt:ex quo factū est:ut plerisque mi
litibus:aut oculi extinguerentur:aut summæ oris partes: manusque
item:& siq̄ pterea nuda i corpore patebant:ignibus labefactaren
tur. Sed & machinis:quæ muro admouebantur desup tædas inicie
bant:pice:ac resina oblitas:quaꝝ extremitas mucronem ueluti sa
gittæ haberet: quæ cū accensæ deferebātur:ifixæ iherentesque ma
chinis:facile.s.illas cōcremabāt. Sed primis sane diebus par utrin
que librata fuit pugnæ fortuna. Dei mora iniecta mius:miusque
iā Alacer Maximini erat exercitus. Sed qa spe falsus:tristiorque i
dies. Nā quos neūum qdē diē spauerāt suū laturos ipetū:eos nō
mō nō cedentes: sed resistentes ēt audacissime animaduertebāt.

46

Cōtra Aquileiēses magis magisq3 iāies:uirīū. atq3 animo℞ .. bant̃: & assiduitate pugnādi peritiā pariter:audaciāq3 conlecuti:
Cōtemnit̃ Maximius
Sic despiciebāt milites:ut ēt iocarent̃ i eos: & cauillarent̃:nihiloq3 nō cōtumeliæ obeunti muros Maximino exprobarēt:tū i ipsū iu xta filiūq3 nulla nō iacerēt ꝑbra:qbus irritatus ac furens: cū effū dere i hostes irā nō liceret:plurimos e suis ducibus q̃si pa℞ strēne atq3 acriter urbē oppugnarent:extremo supplico affecit. Quo fa ctum:ut ifestiorē sibi:atq3 iratiorē militē reddiderit: & cōtēptibi lior fieret aduersariis. Euenit præterea:ut Aquileiēses cōmeatu re busq3 ceteris abūdarēt: quoniā magna diligentia:quæcūq3 ad hōmies: aut equos substētādos desiderāt̃ i urbē fuerat cōportata. Cōtra exercitus:omniū re℞ egēus:excisis feracibus arboribus:ag roq3 omni ꝑuastato:parti sub tumultuariis tētoriis agitabāt:parti sub apto cælo tolerabāt solē atq3 imbres. Siqdē nihil alimēti uel ipsis:uel iumētis iportabat̃:obsessis omnibus Italiæ itineribus:ro mão℞ diligētia:murisq3 & portis excitatis: Eteni uiros cōsulares cū lectissimis: ac spectatissimis hominibus: ex Italia tota miserat Senatus:q litora:portusq3 tutarent̃: Neq3 cuiq̄ potestatē facerēt nauigādi:sic ut iaudita icognitaque forēt Maximino quæcūque Romæ agitabāt̃. Qui uiæ quoque oēs: & calles:ne qs trāsiret di ligētissime seruabāt̃. Ita euēiebat: ut exercitus: q urbē obsidebat: ipse inuicē obsideret̃. Nā neq3 Aqleiā cape:neq3 Romā ꝓficisci poterat: nauigio℞ ac uehiculo℞ pēuria:quæ omnia prius occupa ta & cō clausa fuerāt. Rumores quoq3 suspitiōibus i maius auge bant̃:esse uniuersū i armis Romanū populū:cōsensisse Italiā:gē tesq3 oēs illyricas: Barbarasq3 :q̃scūq3 aut oriēs:aut meridies ui det:ad exercitū cōtrahēdū:cōiuratas i maximini odiū. Quaĩ des pantes milites oium re℞ pēuria laborabāt:uixq3 aquæ satis habe bāt:q̄ ēt pollutā sāguine:& cædibus:de flumie auriebāt. Nā et Aq leiēses cadauera suo℞ quæ humari nō poterāt: i flumia præcipita bāt: & q ferro morboq3 i exercitu pierāt:itidē alueo demergebāt̃ iter quos etiā q inopia cibo℞ cōfecti uix adhuc spiritū retētabāt. Cū igit̃ ad hūc modū mœstus: atque inops exercitus esset repēte dum sub tentorio qescit Maximinus uacuo die a pugna:cūpleri
Castra Albana
que: aut i tabernacula:aus i suas qsq3 stationes cōcessissēt: uisū ē militibus iis:quo℞ ad urbē Romā sub mōte Albano castra erant: atque in his liberi eo℞:coniugesque relictæ:neci dedere Maximi nū:ut aliquādo a diuturna: & iexplicabili obsidiōe requiescerēt:

[illegible] belli inferrent in Tyranni gra[illegible]. damnati oībus & inuisi Quocirca occupata audacia:sub mediū ferme diē ad il lius tentoriū cōtendūt:cōspirātibus una corporis custodibus. Ibi [illegible] de signis militaribus illius imagines detraxerūt:pdeun tē [illegible] tentorio: cū filio:ut ad eos loquerentur:cōtinuo obtrūcāt: una [illegible] prefectū ptorio:& quoscūq3 carissimos ille habuerat: piec taq3 ad ludibri[illegible] cadauera:cāibus dein:uolucribusq3 laniāda reli q̄rūt:missis tātum Romā Impatoꝝ capitibus. Hūc habuit finem Maximinus:cū filio: Ita male gesti imperii dedere ābo suppliciū. Ceteꝝ exercitus hærebat:nece audita pricipū: Neque.n.peride om nibus grata:præsertimque Pannoniis:Thracibusque Barbaris:q s.imperiū tradiderāt. Sed qn̄ infectū fieri iā neqbat: ferebant q̄q̄ inuiti:& se gaudere cū ceteris simulabāt. Quarē depositis armis pa catoꝝ habitu:ad Aqleiæ muros accesserūt:nūtiataq3 cæde Maxi mini:petebāt:uti sibi portæ aperirēt amicis iā:q pridie hostes fuis sent: Eniuero Aqleiēsiū Duces:haud passi: pponūt Maximi & Balbini ac Gordiani Cæsaris imagines:coronis & lauro redimi tas: Quibus ipi acclamātes ēt hortabātur exercitū:ut agnoscerent salutarētq3 & lætis exciperēt uocibus:quos S.P.Q.R. Impatores ellegisset. Nā Gordiāos illos supiores cū Dis agere æuū. Sed & fo rū reꝝ uenaliū supra muros exposuerūt:magna ciboꝝ:uiniq3 co pia:prætereaq3 uestiū & calceoꝝ:reꝝq3 adeo oīum:quas p̄ber ho minibus posset ciuitas beata:& florens. Igitur magis: magisq3 ea res exercitum obstupefecit:cogitantē fuisse illis abunde oia etiā ad longiorē obsidionē suffectura:cōtraq3:se magna egestate om nium:prius aliq̄to pituros:q̄ urbe omnibus circūfluēte copiis poti rentur. Ita manēte sub muris exercitu:& quæ cuiq3 usui forēt ide sumētibus:colloquētibusq3 inter se:pacis erāt amiciciæq3 uelut ha bitus manēte adhuc obsidiōis specie:cū.s. clausa mœnia Roma nus circūsideret exercitus. Dū hæc ad Aqleiā gerūt:interea eqtes qui Maximini caput Romā ferebant:magno studio accelerātes: patētibus ubiq3 portis:ac laureata populoꝝ frequētia excepti:sta gnis paludibusq3 iter Altinū ac Rauennā enauigatis: Maximū i urbe Rauēna iuenerūt:delectos ex urbe & Italia cōtrahentē mi lites:ac Germanoꝝ auxiliares:q beniuolētiæ noīe publice a popu laribus missi fuerāt: qbus oli Maximus cū Impio diligentissime pfuerat. Ergo pariti copias aduersus Maximinū repēte occurrūt

Nex Maximini

Altinū Rauenna

67

eqtes capita ferẽtes pricipũ:uictoriãq; nũtiãtes:& ex[illegible]
cessus:cõsẽsũq; exercitus:& populi:ad eosdẽ colẽdos pricipes:
quos Sẽatus elegisset. His igit̃ pter spẽ nũtiatis:stati ad ara sacrifi
catũ discurrit̃:uictoria canẽtibus uniuersis:q̃ citra pulueris iac[illegible]
sibi peperãt. Eniuero Maxius:pacto sacrificio Romã dimitt[illegible]
tes:ut rẽ gestã populo narrẽt:& capita illa pferãt. Qui post [illegible]
neri in urbẽ:atq; ifixa cõtis hostilia capita:oibus cõspiciẽda pule
rũt: Nemo utiq; uerbis ullis cõseq posset:festũ:lætitiãq; eius diei.
Nulla qppe fuit ætas:q̃ ñ ad aras:& tẽpla festiaret:nemo q domi
se cõtiuerit:sed ibãt ceu lymphati:gratãtes iuicẽ:atq; i circũ : uelu
ti futura cõtiõe freq̃ntes cõcurrebãt. Ipeq; Balbius hecatõbas im
molabat:nulliq; nõ mr̃atus:nulli nõ e Sẽatorio ordie lætabundi
supraq̃ dici posset agitabãt:q̃si Securi ceruicibus iminẽtẽ excussis
sẽt. Igit̃ nũtii legatiq; p oẽs puicias laureati dimittebat̃: Dũq; ad
hũc modũ tãta R.P. lætitia tenebat:iterea Maxius Rauẽna pfec
tus Aqleiã pueit:trãsmissis paludibus:i q̃s fluuius Eridãus:ac uici
na exũdãt stagna:sic ut p ora septẽ i mare pcipitẽt̃: Itaq; idigenæ
patria ligua paludẽ illã:septẽ maria appellãt. Stati igit̃ Aqleiẽses
Maximũ reseratis portis excepeř: Nullæq; nõ italiæ ciuitates lega
tos mittebãt pricipes uiros cãdidatos:ac laureatos:& deoꝝ patric
simulachra:aureasq; corõas: Siq̃ i dõariis fuerãt cõportãtes: q fa[illegible]
sta oia Maxio acclamarẽt et frõdibus eũ cõspgerẽt. Qui exercitus
ẽt:q Aqleiã circũsederat:pacato habitu pdibat laureatus:ñ tã uero:
cõcordiq; affectu uniuersoꝝ:q̃ ficta bẽiuolẽtia:& honoř tẽporario
ad pñtẽ fortunã pricipis accõmodato:plerisq; tñ idignãtibꝫ:ac do
lẽtibꝫ clãculũ:quẽ ipi elegerãt cecidisse:reꝝ potiri:quẽ S. creauerat
Eniuero maxius ũo alteroq; die sacrificiis absũpto t̃tio dei exerci
tũ oẽs i plãitiẽ cõuocauit:atq; ex tribũali ad hũc modũ uerba fecit

q Vã fuerit ex usu nobis pœnitẽtia:& rcõciliata cũ Romãis
grã re ipa didicistis:pacẽ uidelicet p bello agitãtes:seruato
ẽt militari iureiurãdo:qd ẽ unũ Romãi pricipatus mysteriũ sãctis
simũ. Quař debetis ẽt deiceps huiuscemõi cõmodis frui: fidẽ po
pulo seruãtes:S.q;.R.& nobis ipatoribus:quos a nobilitate: & re
bus gestis:lõgaq; serie gñris:q̃si p gradus quosdã puectos pari iu
dicio. S.P.Q.R. elegerũt. neq;.n. unius tm̃ hois peculiaris posses
sio pricipatus ẽ:sed cõis ãtiqtus totius. R.P. siqde i illa urbe sita ẽ
ipii fortũa. nobis ãt dispẽsatio tm̃:atq; admistratio pricipatus una
uobiscũ demãdata ẽ: Qui si ordinẽ quẽ decet : ac modestiã retie

Q d nos uertimus: citra pul ueris iactum: hoc græce Plinius air Acõeti: Sed fuit opicis iseruiendum qbus hæc euigilabamus potissimum.

Quanta Romæ lætitia audita Maximini cæde. Hecatumbæ. Eridani paludes septem maria ab icolis appellant̃: Puto autẽ mẽdũ fuisse i græco libro ac p Timauo Eridanũ positum.

Cõtio Maximi.

[illegible] ebitu[illegible]ncipibus honorē:ac fueretetiam exhibebitis:cū ipi
beati [illegible] bell q3oibus aff luētē adipiſcemini:tū natiōes:ac ciuita
[illegible]s uni[illegible]ersæ pacē colētes i officio pmæebūt. V[illegible] ex ai
[illegible] domi [illegible] rgioibus cōflictabimini:
V[illegible]tes pacē:getēq3 tueāt:nobiſcū erit hic labor. Nā
[illegible]rbāæ res admiſtrabūt:atq3 externæ:
pito.i.futuro [illegible]erutro:quocūq3 uſus uocauerit. Neq3 uero ſuſpice
mini rex ſupiox mēoriā ullā ſupfor:aut i nobis(qppe nihil ñ iuſ
ſi feciſtis)aut i R.P.natiōibuſq3 aliis:q̄cūq3 ob acceptas iniurias
deſciuerūt. Sit oium obliuio:Sit fœdus cōſtātis amiciciæ: Fideſq3
bēiuolētiæ:ac moderatiōis ſēpiterna. Hæc locutus maxius:ac pecu
nias magna copia pollicitus:paucos Aqleiæ cōmoratus dies:romā
reuerti cōſtituit. Igit dimiſſo exercitu rliquo:i puicias caſtraq3 pro
pria Romā reuertit:ipe cū ſtipatoribus iis:qbus ipatox cuſtodia i
cūbebat. Quiq3 delecti ab Albio fuerāt:neq3 nō auxiliaribus ger
māis quox potiſſimū fidei cōfidebat:utpote qbꝰ oli nōdū adepto
ipio cū ptāte p fuerat. igredieti urbē et Albius occurrit:Gordianū
Cæſarē ſecū adducēs:Sēatus āt populuſq3 uniuerſus:lætisacclama
tiōibus:ueluti triūphātes excepūt. Poſt id āt:cū publice: priuatiq3
magna modeſtia:& grauitate ipiū gubernaret:oēſq3 oia bōa di
cerēt:lætaret q3 populus & gloriaret patriciis:ipioq3 dignis prici
pibus:militū tñ ulcerosi ai:populares illas acclamatiōes:haud eqs
auribus accipiebāt:ipamq3 illā nobilitatē grauabāt:idigne feren
tes:datos ſibi a Sēatu pricipes. Angebāt pterea eos germāi: quos i
urbe ſecū Maxius rtiuerat Nā futuros uidices ſpabāt:ſiqd ipi ma
ius auſi forēt:& iāq3 iſidias ſpectabāt:ne forte ab illis p fraudem
exarmarēt:mēores Seueri Pricipis:q etiā Pertiacis iterfectores ex Ludi Ca
auctorauerat:Cū itaq3 ludi Capitolini celebrarēt deditis feſto:ac pitolini.
ſpectaculis oium mētibus repēte diſſimulatū diu ſenſū milites idi
carūt. Nāq3 ita iſtīcti:ac ueſano quodā motu una nimiter ad rgiā
cōcurrētes ſenes pricipes ad necē depoſcebāt. Forte accidit: ut ne Tumultus
ipi qdē iter ſe ſatis cōgruerēt. Sed(ut ē rgnādi inexauſta auiditas: militū ad
atq3 icōmūicabilis natā ptātis)uterq3 ad ſe ſummā ipii trahebat: uerſus ipe
Etenim Albino:claritudo natalium:atque itex geſtus cōſulatus: ratores.
Maximo autem præfectura Vrbi:& quod rex peritus habebatur:
animos faciebant:utrunque tamen patricia nobilitas:& quātum
ſatis eſſet: illuſtre genus:ad ſummum Imperium ſtimulabant.

48

Q u[illegible] res ip[illegible] [illegible] pdid[illegible] Nã audito Maxius [illegible] ciñedũ milites [illegible] appellat̃:arcelleř stati Ger[illegible] fratꝗ [illegible] erat: posse ĩlis eř ꝑtoriãis uide[illegible] Al bius dolũ cõtra:se cop[illegible] [illegible] ximio Germãos cognouerat:ꝓhibuit acciri il[illegible]s:nega[illegible] ad ꝓhiben dos ĩpellẽdosq; ꝑtoriãos cõuocari. Sed id agitur [illegible] rege solus Maxius potiat̃:ac dũ iter se adhuc modũ disceptãt:E[illegible]ce tibi una nimiter milites ĩpetu ĩ aulã facto:turbatis iãuaꝝ custodibus: Senẽ corripiũt utrũq;:laceratisq; uestibus:q̃s gerebãt:uilioribus sane: utpote domi se cõtinẽtiũ:nudos ĩpos ex aula abstrahũt:ac ꝑ oẽm ignominiã:cõtumeliãq; cedẽtes:irridẽtesq; Sẽatorios impatores: barbamq; & supcilia uellẽtes:neq; ulli pcẽtes corporis [illegible]otius ludi brio:ꝑ mediã urbẽ ad castra deducebãt:ne occidere q̃dẽ illos ĩ re gia decreti:sed lẽto mortis gñre prius excarnificaří:quo dolorem diutius ꝑpeterẽt. Sed ubi germãos re deĩde cognita raptis armis ĩ auxiliũ cõcurreř:nũtiatũ ꝑtoriãis ẽ:Stati illos nullo nõ ludibrio prius affectos cõtrucidãt:Relictisq; ĩ ĩpa uia cadaueribus tollẽtes ĩ altũ mãibus Gordianũ Cæsarẽ:q̃n alid nihil occurrit: Impatorẽ cõsalutabãt:Idẽtidẽ ad populũ uociferãtes:iaceř ĩpoꝝ mãu: quos populus ab initio recusauerat. Electũq; Gordianũ:Gordiãi nepo tẽ:quẽ ĩpe.R.P.ad ĩpiũ cõpulisset. Hũc igit̃ secũ deducẽtes coieř ĩ castra:clausisq; portis q̃eti agitabãt. At Germãi.ubi occisos:ꝓiec tosq; audierũt:quoꝝ cã ꝓperauerãt:cũ nollẽt irritũ bellũ ꝑ uiris uita defũctis suscipe:ĩ sua diuersoria reuertũt̃. Hũc finẽ uitæ ha buerũt:idiguũ:uidelicet:ac nefariũ:scti:& uñrabiles senes:claritu die gñris:atq; egregiis meritis:ad ĩpii fastigiũ ꝓuecti. Ceteꝝ gor diãus cũ Annoꝝ eẽt ferme tredecim:Princeps ab uniuersis decla ratus Romanum suscepit Imperium.

Senes ĩpa tores male mulctãt̃ a milite & neci postre mo dedũ tur.

Gordiãus puer in ca stra subla tus a Præ torianus

HERODIANI LIBRORVM OCTO DE IMPERIO POST MARCVM: VEL DE SVIS TEMPORIBVS: AN GELO POLITIANO INTERPRETE FINIS.

Q uod q̃dem opus nouũ & aureũ Bazalerius de Bazaleriis accu ratissime Anno Dñi. M.CCCC.LXXXXIII. pridie Kalẽ. Octob. Bononiæ. q̃ pulcherrimis his Caracteribus Impressit.

REGISTRVM.

a. b. c. d. e. f. g. h. Omnes sunt quaterni.

LAVS DEO